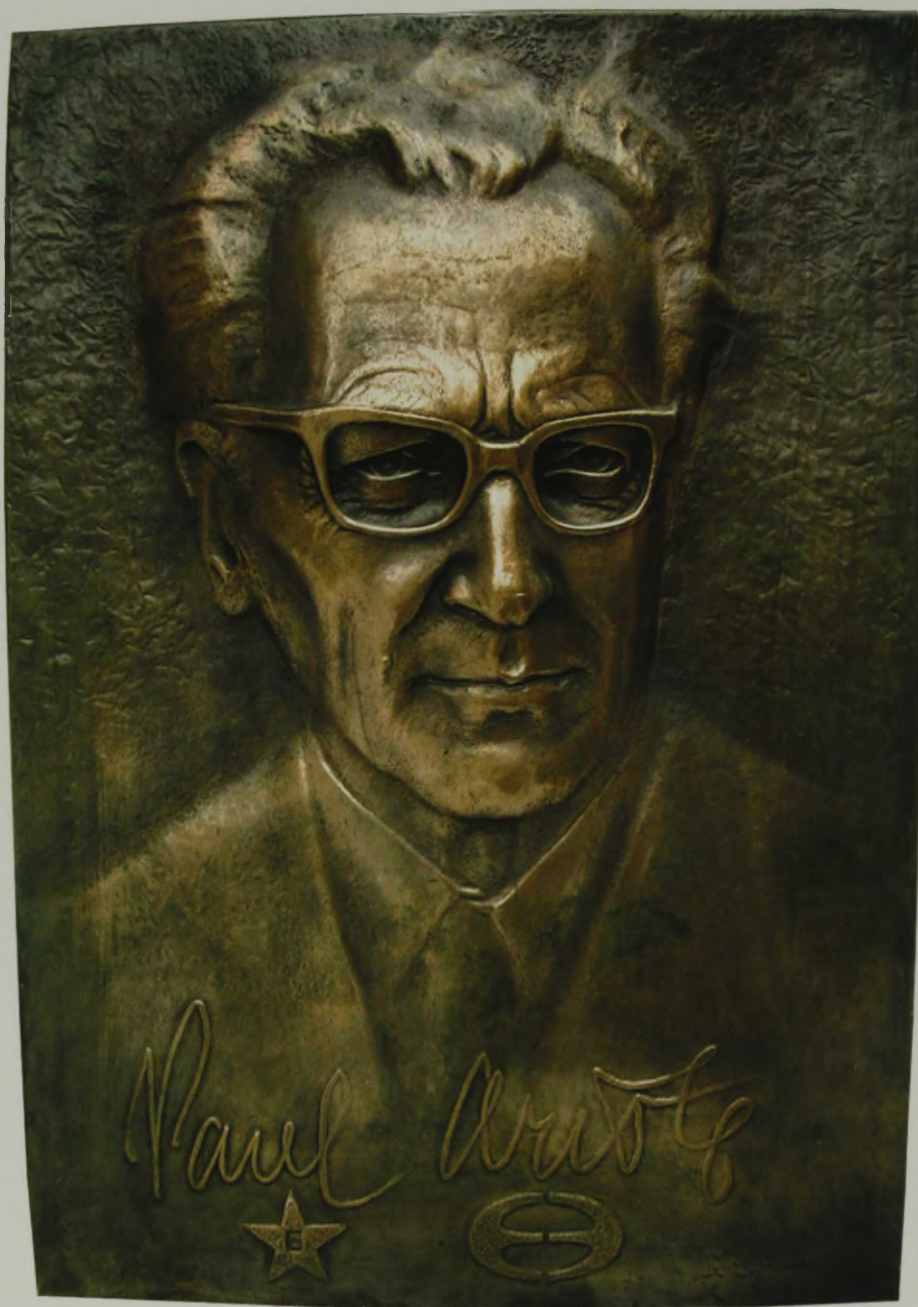

CEJANO

RUKKILILL

3

Akadeemik Paul Ariste. Skulptor Aulin Rimm, 1985.
Vaskkohrutus, 48 x 69 cm

CEJANO

RUKKILILL

3

**Almanako de Tartua Esperanto-Societo, omaĝita al la 100-a
naskiĝdatreveno de akademiano Paul Ariste**

**Tartu Esperanto Seltsi almanahh, pühendatud
akademik Paul Ariste 100. sünniaastapäevale**

2005

Cejano (*Centaurea cyanus*) – estona nacia floro, fakte tre konata trudherbo en grenkampoj de Eŭropo kaj Azio, kun intense ĉielbluaj floroj kaj lancetformaj folioj. En Estonio ĝi ornamas kampojn de sekalo (*Secale cereale*). La Kampara forumo de la unuiĝo Estona Civita Interkonsento proklamis tiun historie ĉefan pangrenon 27.10.2004 nacia greno.

Almanahhi kirjastamist toetas Eesti Kultuurkapital. Täname!
La almanako aperis subvencie de *Eesti Kultuurkapital*. Sinceran dankon!

Kirjastaja/Eldonanto: Tartu Esperanto Selts / Tartua Esperanto-Societo

Pepleri tn 27, 51010 Tartu, Estonio
Tel/faks +372 742 0277
GSM +372 509 8647
EENet: madis@forselius.ee
Elion: forsel@hot.ee
www.esperanto.tartu.ee

Toimetus/Redakcio: Enn Ernits, Madis Linnamägi

Arvutikiri: autorid, Liia ja Max Linnamägi,
Ludmila Rjabova, Kalle Vilbaste

Küljendus: Irina Gron

Fotod: autorid, seltsi arhiiv

Trükk/Preso: OÜ PAAR, Ilmatsalu 3g, 51014 Tartu
tel +372 716 8151, faks +372 716 8150
info@paar.ee
www.paar.ee

ISSN 1736-051X

© Tartu Esperanto Selts
Cejano – Rukk
Tartu 2005

ENHAVO. SISUKORD

FOTOJ PRI ESPERANTO-MOVADO. PILTE ESPERANTO-LIIKUMISEST

I–VIII

- Renato Corsetti.* Mesaĝo okaze de la inaŭguro de la konferenco
“Interlingvistiko kaj eŭrolingvistiko” kaj de la unua
disdonado de la premio *Academicus Ariste* 5
- Renato Corsetti.* Lăkitus konverentsi „Interlingvistika ja
eŭrolingvistika“ avamise ja auhindade
Academicus Ariste esimese ŭleandmise puhul 6

DOKUMENTOJ

- Renato Corsetti.* 50-a datreveno de la Montevidea rezolucio.
Deklaro okaze de la 50-a datreveno de la rezolucio de
Unesko pri Esperanto kaj de la Tago de Homaj Rajtoj.
[50 aastat esperantot soosiva UNESCO Montevideo
ŭldkonverentsi resolutsiooni vastuvõtmisest.
Deklaratsioon inimõiguste päeva puhul] 8
- Eesti Esperanto Liidu kiri välisministeerimile ja
Riigikogu väliskomisjonile. [Letero de Esperanto-
Asocio de Estonio al Ministerio pri eksteraj aferoj
kaj la Komisiono pri eksteraj aferoj de
Riigikogu (parlamento)] 10
- Välisministeeriumi ja Riigikogu väliskomisjoni vastused
[Respondaj leteroj de la ministerio kaj la
parlamenta komisiono] 13
- Internacia premio *Academicus Ariste* 14
- Rahvusvaheline auhind *Academicus Ariste* 19

INTERLINGVISTIKO. ESPERANTOLOGIO. HISTORIO

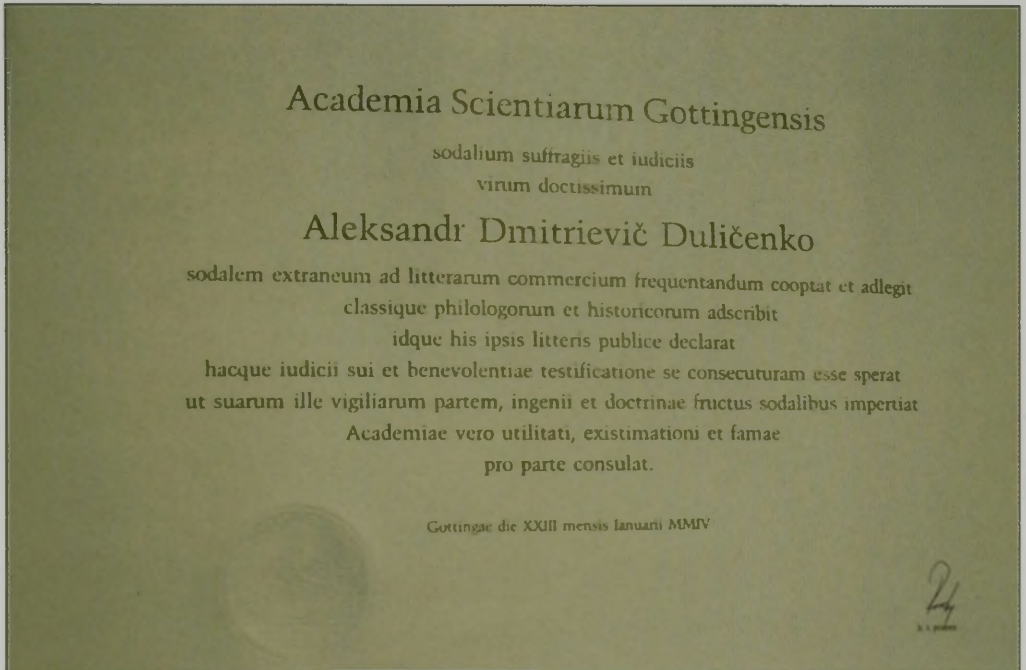
- Пауль Аристе.* Получит ли человечество общий язык?
[Kas inimkond saab ŭhiskeelee? –
„Küsimused ja vastused“, 2, 1978.
El la estona ruslingven/tõlge vene keelde:
Madis Linnamägi] 24
- Madis Linnamägi.* Interlingvist Paul Ariste 29
- Brüsseli Kommunikatsioonikeskuse tekst kõigis
Euroopa Liidu maade keeltes / Teksto de Brusela
Komunikadcentro en ĉiuj lingvoj de EU-membroj] 36
- Ottó Haszpra.* Lingvaj kostoj en Eŭropa Unio 42

<i>August Kilk. Fonda Spirita Centro „Amo“ en Vösu</i>	51
PERSONOJ	
<i>Madis Linnamägi. Docento Enn Ernits</i>	60 54
Forpasis Leida Leivategija	56
ESPERANTO KAJ MI	
<i>Aleksandr D. Duliĉenko: Дорога к интерлингвистике</i>	57
<i>Aleksandr D. Duliĉenko: Vojo al la interlingvistiko</i> [Interalie pri ekesto de „Международные вспомогательные языки“. © Tallinn, Valgus, 1990. 447 p. 'Internaciaj helplingvoj'. La plej ampleksa enciklopedia analizo de la Tartua profesoro pri pli ol 900 lingvoprojektoj]	62
<i>Ester Barkala, August Kilk, Lembe Laanest, Zigmundas Sabalys, László Szocska. Rememoroj pri akademiano</i>	65
<i>August Kilk, Lembe Laanest, Zigmundas Sabalys.</i> Mälestusi akadeemik Paul Aristest	71
LITERATURO	
<i>Jüri Talvet. Hispanaj koploj</i>	78
Tradukaĵoj	
<i>Virve Soovik-Uuetoa. Päev sinuta. La tago sen Vi.</i> [Tradukis Liidia Pettai] <i>Virve Soovik-Uuetoa.</i> Südame tund. Horo de koro. [Tradukis Liidia Pettai]	82
Anekdotoj. [Tradukis Enn Ernits]	82
VARIAĴOJ	
<i>Heino Räim. Eksliibrised Paul Ariste personaalkogus</i>	84
<i>Jouko Lindstedt. Uralaj lingvoj kaj gentoj</i>	85
Gajnintoj de la amatorarta konkurso “Kannel”, 1985	89

FOTOJ PRI ESPERANTO-MOVADO PILTE ESPERANTO-LIHKUMISEST

Prof d-ro Aleksandr D. Duličenko en sia kabineto pri slava filologio, 24.01.05

**Membra atestilo de Göttingena Akademio de la Sciencoj
al prof d-ro Aleksandr D. Duličenko, 23.01.04**

Docento Enn Ernits, instruanta en Estona Agrikultura Universitato ...

... kaj ĉe sia antikva labortablo, nov. 2004

Madis Linnamägi ricevis Honorsignon de la Civitana tago kaj parolas kun ĉefministro Juhan Parts, 26.11.04

Jaraj rondaj naskiĝtagoj: Allan Sonn 40, Valve Petti 80, Liidia Pettai 70, 13.11.04

**TURNEAJ BILDOJ DE MADIS LINNAMÄGI
EN FRANCIO KAJ LUKSEMBURGIO, 16.11. – 07.12.03**

**Administranto de la turneo
Yves Nicolas kun edzino
kaj filino, Herouville, 23.11.03**

**Strato de L. L. Zamenhof en
Montbéliard. Nacia Esperanto-
Muzeo en Gray, Francio, 04.12.03**

Ekpozicioj en Nacia Esperanto-Muzeo, ĉiĉerono Roland Cuenot

**Roland Cuenot kun filino,
denaska esperantistino,
Montbéliard, 05.12.03**

Roland Cuenot, animanta franca kaj E-ĉiĉerono

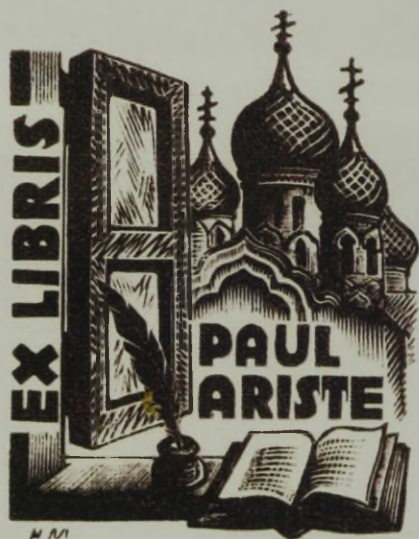
**Ĉefredaktoro
doc. Michel Duc Goninaz kun
“La nova PIV de Esperanto”,
Aix-en-Provence, 25.11.03**

**Denaska esperantistino
Emma Duc Goninaz**

Claude Nourmont (vicprezidantino de UEA ekde 07.04) kaj Brian R. Moon, Luksemburgio, 06.12.03

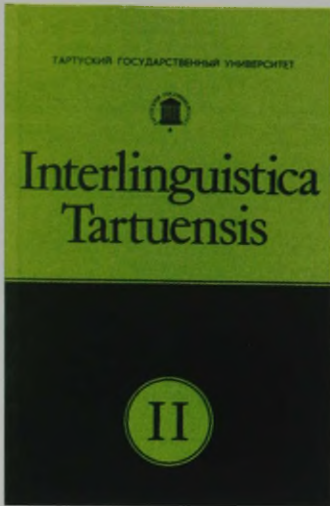

Svetlana kaj Aurel Zagaevsky, elmigrintoj el Moldavio, inter ili Michel Fontaine, Bourg-en-Bresse, 02.12.03

Esperantista rondo en la hejmo de Jean-Louis Gayet, Bourg-en-Bresse, 02.12.03

MESAĜO
OKAZE DE LA INAŬGURO DE LA KONFERENCO
“INTERLINGVISTIKO KAJ EŬROLINGVISTIKO” KAJ DE
LA UNUA DISDONADO DE LA PREMIO
ACADEMICUS ARISTE

Estimataj oficialaj gastoj, estimataj akademiaj gastoj, karaj esperantistoj,

estas por mi nemeritita honoro havi la eblecon diri kelkajn vortojn al vi okaze de ĉi tiu solena tago. Vi ĉiuj kunvenis ĉi tien esence por rekoni la meritojn de Paul Ariste kaj por daŭrigi lian agadon. Aliaj parolantoj pli bone ol mi rakontos al vi pri la esperantisto Paul Ariste, kiu estis membro de la Komitato de Honoraj Patronoj de Universala Esperanto-Asocio, Honora Membro de Esperanto-Asocio de Estonujo kaj de Tartua Esperanto-Societo. Devas esti kialo, se homo estas ŝatata je ĉiuj niveloj de la Esperanto-agado, de la urba al la tutmonda.

Aliaj parolantoj pli bone ol mi konas la sciencajn meritojn de Paul Ariste en la lingvistika kampo kaj ankaŭ en la interlingvistika kampo. Se vi diras al iu-ajn iom klera esperantisto la vorton "Tartu", verŝajne la reago estos: Ha! *Interlinguistica Tartuensis!* Tio signifas, ke la grupo de lingvistoj, laborantaj ĉi tie kaj inspiritaj de li, lasis ne malgrandan ŝpuron en la Esperanto-kulturo. Li, krome kaj fine, havis grandan senton pri justa kaj demokratia lingvokomunikado, ĉar tio estas kerne la afero, pri kio okupiĝas esperantistoj. En Estonujo verŝajne ne estas tre malfacile komprenigi al la homoj, kion signifas lukti por pluteni sian lingvon kaj sian kulturon, sed kedu min, la afero estas tre pli komplika en landoj, sin taksantaj "grandaj kaj gravaj". Malgraŭ tio la Esperanto-movado luktas jarcente kaj finfine havas la ĝojon vidi la principojn, por kiuj ĝi luktas, agnoskitaj de intenaciaj instancoj, eĉ se nur supraĵe kaj pervorte.

Eŭropa Unio, en kiu Estonujo estis lastatempe bonvenigata, fakte aplikas laŭdeklare egalecon de ĉiuj lingvoj, sed praktike kondutas tre malsimile ol kiel kondutis imperiestroj en la pasinteco: ĝi uzas la lingvon de la kortego. Kaj la lingvo de la kortego en Eŭropo estas la angla, ankaŭ se neniu volas malkaŝe deklari tion.

Esperantistoj ja provas laŭte diskrii tiun aferon kaj informi ĉiujn pri la sekvoj de la nuna situacio en la lingva kaj kultura kampo, sed neniu volas aŭskulti, ĉar ĉiu pensas, ke li povas savi sin mem. Ni iusence estas nova versio de tiu knabo, kiu per unu fingro ŝtopis la

truon en la digo, tra kiu baldaŭ venos la inundo, kaj provis alarm-krii la indiferentajn loĝantojn.

Sed ni scias, ke ni ne estas solaj, kaj ke multaj homoj komencas senti maltrankvilon antaŭ ĉi tiu invado. Pro tio la Esperanto-movado ne nur en Estonujo, kaj ne nur en Eŭropo, sed tra la tuta mondo rigardas kun ĉiam pli granda espero al la estonteco. Ĉar intertempe ni havas esperantistojn en ĉiuj kontinentoj, ankaŭ se ĉi tiu angulo de la mondo ĉirkau la Balta maro restas por ni tre kara. Zamenhof ne vivis tre malproksime kaj vi povos ĉi-jare viziti lian duan aŭ unuan patrujon, Litovujon, kie okazos la monda kongreso de esperantistoj. Sed ĉi tie vivis ankaŭ multaj valoraj esperantistoj. Paul Ariste, kiun ni honoras hodiaŭ, tre bone reprezentas ilin ĉiujn.

Do, multan sukceson al la konferenco, la estona Esperanto-movado, al la lando Estonujo kaj la premioj!

Renato Corsetti,
prezidanto de UEA

LÄKITUS KONVERENTSI „INTERLINGVISTIKA JA EUROLINGVISTIKA“ AVAMISE JA AUHINDADE ACADEMICUS ARISTE ESIMESE ÜLEANDMISE PUHUL

Lugupeetud ametiisikud, akadeemilised külalised,
armsad esperantistid,

mul on suur au saata teile tunnustavaid sõnu sellel pidulikul päeval. Te tulite täna siia, et austada Paul Aristet ja tema teaduslikku pärandit ning jätkata tema tööd. Te tunnete minust paremini esperantist Paul Aristet, kes oli Ülemaailmse Esperanto Assotsiatsiooni Aupatroonide Komitee liige, Eesti Esperanto Liidu ja Tartu Esperanto Seltsi auliige. On palju põhjusi, austamaks isikut teenete eest nii linna kui ka maailma tasandil.

Te tunnete paremini kui mina Paul Ariste teaduslikke teeneid lingvistikas ja interlingvistikas. Kui öelda mistahes teadlikule esperantistile sõna „Tartu“, siis tõenäoliselt ta reageerib: “Ha! *Interlingvistica Tartuensis*“. See tähendab, et siin tegutseva lingvistide rühma tegevus, kes on saanud Aristest innustust, on jätnud mitte väikese jälje esperantokultuuri. Tal oli sügav õiglase ja demokraatliku keelekorralduse tunnetus, mis on olemuslikult esperantistide tegevuse tuum. Eesti inimestel on ilmselt kõrge

informeeritus sellest, mida tähendab alal hoida ja võidelda oma keele ja kultuuri olemasolu eest, kuid uskuge mind, informeeritus ohutundest oma keele ja kultuuri tuleviku pärast on isegi enam komplitseeritud neis maades, mis peavad ennast „suurteks ja tähtsateks“. Esperanto-liikumine tegeleb juba üle saja aasta inimkonna teavitamisega ja on rõõmus nende printsiipide tunnustamise üle rahvusvaheliste instantside poolt, mille nimel ta heitleb. Tõsi, esialgu on see tunnustus vaid pealiskaudne ja sõnades.

Euroopa Liit, millesse Eesti hiljutist astumist tervitati, deklareerib küll igati kõigi keelte võrdsust, aga praktiliselt ei käitu sellele vastavalt, pigem hoopis nii, nagu käitusid impeeriumite valitsejad minevikus – ta kasutab õukonna keelt. Õukonna keel Euroopas on inglise keel, kuigi keegi ei taha seda avalikult tunnustada.

Esperantistid püüavad kõikjal sellest kõva häälega teavitada ja näidata neid tagajärgi, milleni võib praegune situatsioon keele- ja kultuuripõllul viia. Paljud ei kuula, sest nad arvavad, et on võimalik end ise päästa. Euroopa Liit on otsekui uus versioon poisist, kes suleb ühe sõrmega augu veetammis, millest varsti lahvatab üleujutus, ja püüab ükskõikseid elanikke alarmeerida.

Me teame, et me pole üksi, et paljud inimesed hakkavad tundma rahutust selle üleujutuse ees. Seepärast vaatab esperantoliikumine mitte ainult Eestis, vaid ka Euroopas ja kogu maailmas üha suurema lootusega tuleviku poole.

Kõik esperantistid, keda leidub kõigil kontinentidel, muidugi ka Balti mere ümber paiknevas maailmanurgas, on meile väga kallid. L. L. Zamenhof ei elanud Eestist väga kaugel, te võite sel aastal külastada tema teist või esimest kodumaad Leedut, kus toimub esperantistide maailmakongress. Ja Balti mere kaldail on elanud palju kuulsaid esperantiste. Ka Paul Ariste, keda me täna austame, on särav täht nende seas.

Soovin palju edu konverentsile, laureaatidele, Eestimaale ja Eesti esperanto-liikumisele!

Renato Corsetti.

Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni president

Tõlkis Ruti Kamla

DOKUMENTOJ

50-A DATREVENO DE LA MONTEVIDEA REZOLUCIO

La Esperanto-movado festis [en 2004] la 50-an datrevenon de la historia rezolucio pri Esperanto, kiun Unesko akceptis en sia Ĝenerala Konferenco en Montevideo la 10-an de decembro 1954. Du tagojn pli frue Unesko asignis al Universala Esperanto-Asocio la statuson de konsultaj rilatoj. La akcepto de la rezolucio de 1954, rekonfirmita per nova rezolucio de la Ĝenerala Konferenco en 1985 en Sofio, signifas la plej gravan oficialan rekonon de Esperanto fare de la monda komunumo ĝis nun. Ambaŭ rezolucioj de Unesko signifis ankaŭ agnoskon de UEA kiel la unuavica reprezentanto de la Esperanto-movado.

Koincide, kaj tre simbole, la 10-a de decembro estas ankaŭ la Internacia Tago de Homaj Rajtoj, kiu memorigas pri la adopto de la Universala Deklaracio de Homaj Rajtoj fare de la Ĝenerala Asembleo de Unuiĝintaj Nacioj la 10-an de decembro 1946. Okaze de la duobla datreveno Renato Corsetti, prezidanto de UEA, lanĉis deklaron, en kiu li memorigas pri la multflanka kontribuo de esperantistoj al la celoj de Unesko kaj pri la interligiteco de la agadoj por Esperanto kaj homaj rajtoj. Corsetti aparte emfazas la gravecon de lingva diverseco kaj de lingvaj homaj rajtoj, kaj esprimas sian kontenton pri tio, ke lastatempe ili komencis ricevi pli da atento ĉe UN kaj Unesko.

Okaze de la 50-jariĝo de la Montevidea rezolucio kaj de la starigo de oficialaj rilatoj inter Unesko kaj UEA, prezidanto Corsetti sendis ankaŭ salutmesaĝon al la ĝenerala direktoro de Unesko, s-ro Koichiro Matsuura. En ĝi Corsetti reliefigis la daŭran subtenon de UEA al diversaj agadoj de Unesko. Tio okazis i.a. per informado al la membroj, per esperantigo de dokumentoj kaj libroj de Unesko, kaj per dediĉo de la temo de multaj Universalaj Kongresoj al specialaj jaroj kaj jardekoj de UN kaj Unesko. La prezidanto de UEA menciis ankaŭ la plej longedaŭran projekton de UEA por apogi iniciaton de Unesko, la Serion Oriento-Okcidento, kiu de pli ol kvar jardekoj kontribuas al la diskonigo kaj reciproka aprezo de diversaj kulturoj per eldonado de iliaj literaturaj ĉefverkoj.

Dum la jaro 2004 okazis pluraj aranĝoj por festi la 50-an datrevenon de la atingo en Montevideo. Speciala programero estis dediĉita al ĝi en la UK en Pekino. En Montevideo mem Urugvaja

Esperanto-Societo organizis kun helpo de UEA grandan ekspozicion pri Esperanto kadre de la Internacia Librofoiro de Montevideo en aŭgusto-septembro. La decembra numero de "Esperanto" donas atenton al la jubileo kaj al la protagonisto ĉe la ekesto de la rezolucio de 1954, prof d-ro Ivo Lapenna. En ĝi aperas ankaŭ la tekstoj de la rezolucioj de Montevideo kaj Sofio, kiuj tradicie aperas ankaŭ komence de la Jarlibro de UEA.

DEKLARO OKAZE DE LA 50-A DATREVENO DE LA REZOLUCIO DE UNESKO PRI ESPERANTO KAJ DE LA TAGO DE HOMAJ RAJTOJ

La 10-an de decembro 1954-a la Ĝenerala Konferenco de Unesko en Montevideo aprobis rezolucion, en kiu ĝi

– notas la rezultojn atingitajn per Esperanto sur la kampo de internaciaj intelektaj interŝanĝoj kaj por la proksimigo de la popoloj de la mondo, kaj

– rekonas, ke tiuj rezultoj respondas al la celoj kaj idealoj de Unesko.

De tiam la komunumo de la parolantoj de la internacia lingvo Esperanto daŭrigis dum la pasintaj 50 jaroj sian agadon por interproksimigi homojn el ĉiuj landoj, lingvoj, rasoj kaj ideaj fonoj kaj por prezenti al la mondo solvon por justa kaj sendiskriminacia komunikado. Intertempe ĝia agad-kampo vastiĝis al ĉiuj mondopartoj kaj ĝiaj agadoj iĝis ankoraŭ pli konscie celaj al kreado de mondo sen militoj kaj sen perforto, ĉefe, sed ne nur, en la lingva kaj kultura kampoj, kaj subtenaj al la klopodoj de individuoj kaj internaciaj organizaĵoj por harmonia pluekzisto de lingve kaj kulture diversa homaro.

La neceso kontraŭstari la fortojn, kiuj emas forigi la riĉecon por la homaro de kultura kaj lingva diverseco, kiu trovis en la lastaj jaroj esprimon en pluraj dokumentoj de Unesko, estis implicate antaŭvidita jam en la Universala Deklaracio de Homaj Rajtoj, kiu pro feliĉa koincido estas festata ĉiujare en la sama tago, la 10-a de decembro.

La parolantoj de la internacia lingvo Esperanto laŭkutime partoprenas ĉi tiun festadon, ĉar en la Deklaracio mem, kaj aparte en ĝia artikolo 2-a, estas jam antaŭvidita la malpermeso de ĉiu formo de diskriminacio, interalie surbaze de lingvo.

La Esperanto-movado, kiu daŭre agas kontraŭ lingvaj diskriminacioj je ĉiuj niveloj, kun kontento rimarkis la lastatempan reemfazon en dokumento de Unuiĝintaj Nacioj pri la ekzisto de homaj rajtoj kun lingva enhavo kaj la klaran deklaron, ke "libereco de esprimo kaj uzo de lingvoj estas nedisigeblaj". Ne ekzistas libereco de esprimo sen libereco je uzado de sia lingvo. Tion rimarku ĉiuj altrudantoj de la lingvoj de la momentaj potenculoj. Nia sinteno estas, ke la respekto ankaŭ de la lingvaj homaj rajtoj estas nepra neceso por ĉiuj instancoj lokaj, landaj kaj internaciaj, kiuj asertas respekti la homajn rajtojn.

La Esperanto-movado ŝatas reaserti, ke la porparolantoj de la internacia neŭtrala lingvo Esperanto celas nur doni al la homoj malsamlingvaj neŭtralan ilon por komunikado inter egaluloj. Neniel Esperanto celas anstataŭi naciajn aŭ lokajn lingvojn. Male, ĝi celas protekti la harmonian floradon de ĉiuj lingvoj kaj de ĉiuj kulturoj.

Renato Corsetti,
prezidanto de Universala Esperanto-Asocio

El: Gazetaraj Komunikoj, n-ro 190 (10.12.2004, www.uea.org)

EESTI ESPERANTO LIIDU KIRI VÄLISMINISTEERIUMILE JA RIIGIKOGU VÄLISKOMISJONILE

Kristiina Ojuland, välisminister
Eesti Vabariigi Välisministeerium
Marko Mihkelson, komisjoni esimees
Riigikogu Väliskomisjon

03 11 2004

Eesti tutvustamisest kodanikukohusena
Eesti Vabariigi esindamisest esperanto maailmakongressidel

Austatud välisminister pr Kristiina Ojuland!
Austatud komisjoni esimees hr Marko Mihkelson!

1. Eesti tutvustamisest kodanikukohusena

Eesti taasiseseisvumise järel saavad välismaailmaga vabalt suhelda ka Eesti esperantistid. Iga-aastastel esperanto maailmakongressidel, millest võtab osa mitu tuhat delegaati mitmekümnest riigist, on paljutahuline suhtlemine Eesti Esperanto Liidu liikmetele täiesti uus kogemus. Otseseid kontakte

okupatsiooni ajal meil ei olnud, tauniti isegi kirjavahetust välisriigi kodanikega ja soovitati edastada vaid kõige üldisemat infot perekonna või iseenda kohta. Sõltuvalt kongressi korraldava maa kaugusest võtab siiski igal aastal maailmakongressist osa kuni mitukümmend Eesti keelehuvilist. Maailmakongressi tase on kõrge, üritused mitmekesised, osavõtjad tutvustavad oma riiki, rahvast, majandust, kultuuri. Niisugused kontaktid on väga vajalikud, sest info Eesti kohta läheb sealt enam kui 120-sse riiki, milles ainuüksi esperanto keelt kasutab üle 10 miljoni inimese.

Huvi rahvusvahelise plaankeeke kasutamise vastu on ilmutanud Euroopa Liidu valitsusvälised organisatsioonid, mille väljundiks on 07.12.2003 Brüsselis asutatud 25 riigi esindajate “Euroopa Liidus rahvusvahelise keele eksperimenteerimise komitee” loomine.

Seoses fennougristi ja interlingvisti akadeemik Paul Ariste 100. sünnipäevaga toimub 2005. a veebruaris Tartus rahvusvaheline konverents “Interlingvistika ja eurolingvistika”, mille korralduskomisjoni eesotsas on Tartu Ülikooli professor dr Aleksandr D. Dulitšenko.

Eestlastel tuleb sageli pareerida väärinformatsiooni elementaarsete asjade kohta: meie etniline päritolu, keeleline kuuluvus, aasialik kultuuritaust, vabatahtlik kuulumine Nõukogude Liidu koosseisu, mida praeguses rahvusvahelises olukorras pahatahtlikult võimendab Venemaa. Seepärast peab Eesti Esperanto Liidu juhatus oluliseks arendada koostööd välisministeeriumi, parlamendi väliskomisjoni, kultuuriministeeriumi ja teistega, et parandada infot Eesti kohta maailmas esperanto keelt kasutavate inimeste kaudu. Seda kodanikukohust oleme alati valmis täitma.

Teeme ettepaneku:

1. Toetada taas esperantokeelsete faktimaterjalide ja eestlastest vaimu- inimeste teoste trükkimist, sest praegu saavad Eesti esperantistid kongressidel ja üritustel oma sõpradele anda vaid nõukogudeaegseid või veel vanemaid trükiseid. Näiteks Hilda Dresen suutis pärastsõnajärgsel perioodil tõlkida esperantosse meie 54 kirjaniku ja poeedi teoseid, sh fragmente eeposest “Kalevipoeg”.

2. Taastada Eesti Raadio esperantokeelsed saated, mida alustati 1926. aastal. Laulva Revolutsiooni eel saavutati nende saadete taassünd ja vastukajasad tuli 64 riigist, kuid 13 aasta pärast saadete edastamine lõpetati. Saated oleks vastukaaluks Eestis tegutsevate vene-keelsete kanalite murettekitavale mitmekesisusele ja varustatusele, millega edastatakse venemeelset poliitikat.

2. Eesti Vabariigi esindamisest esperanto maailmakongressidel

Esperanto maailmakongresside avamisel osaleb alati televisioon, raadio ja ajakirjandus, alati pööratakse kongressimaal suurt tähelepanu ka riikide ametlike esindajate osavõtule. Kongressi patrooniks on kas riigipea või parlamendi esimees.

2004. a osalesid Pekingis Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni (UEA) kongressi avamisel 11 riigi diplomaadid. Kahjuks ei ole Eesti seni riiklikele kutsetele järgnenud.

23.–30. juulini 2005 toimub esperanto maailmakongress Leedu pealinnas Vilniuses, mille korraldamist toetab organisatoorselt ja finantsiliselt Leedu valitsus. See juubelikongress (I – 1905, Boulogne-sur-Mer, Prantsusmaa) resümeerib eri riikide koostöökogemust kultuurivahetuse ja rahvaste lähendamise vallas rahvusvahelise neutraalse keele abil nagu seda on soovitanud UNESCO üldkonverentside resolutsioonid (Montevideo 1954, Sofia 1985).

Teeme Teile ettepaneku:

1. Saata 23. juulil 2005 Vilniuses toimuvale esperanto maailmakongressile meie riigi ametlik esindaja (näiteks Eesti suursaadik Leedus), et demonstreerida Balti riikide ühtsust ja tugevust tuleviku nimel.

Parimate lahenduste kooskõlastamiseks ülaltoodud ettepanekute osas soovime korraldada ühisarutelu.

Lisa: 1. UNESCO üldkonverentside resolutsioonid, 1954, 1985.
2. UEA 89. kongressi resolutsioon, vastukajad ajakirjanduses.

Lugupidamisega

Tõnu Hirsik
Eesti Esperanto Liidu juhatuse esimees

Ahto Kaljusaar
Ülemaailmse Esperanto Liidu Komitee liige, Eesti Esperanto Liidu juhatuse aseesimees

Madis Linnamägi
Euroopa Liidus rahvusvahelise keele eksperimenteerimise komitee liige

VÄLISMINISTEERIUMI JA RIIGIKOGU VÄLISKOMISJONI VASTUSED

Eesti Esperanto Liit
Raekoja plats 14
10146 Tallinn

24.11.2004 nr 10/14760

Austatud Eesti Esperanto Liit

Täname Teid 3. novembril 2004 a saadetud kirja eest, mis sisaldas infot Eesti Esperanto Liidu tegevusest, plaanidest ja seisukohtadest.

Välisministeerium jagab Teie arvamust Eesti kohta informatsiooni levitamise vajalikkusest. Peame oluliseks eesti kultuuri igakülgselt tutvustamist, seejuures hindame kõrgelt koostööd Eesti Esperanto Liiduga. Anname teada, et oma nõusoleku osaleda 23. juunil 2005 Vilniuses toimival esperanto maailmakonverentsil on andnud ka Eesti Suursaadik Vilniuses Hr. Andres Tropp.

Soovime Teile jõudu ja edu Eesti Esperanto Liidu edaspidises tegevuses.

Kristiina Ojuland
Välisminister

Tõnu Hirsik
Eesti Esperanto Liidu juhatuse esimees
Raekoja plats 14
Tallinn

3. jaanuar 2005 nr 2-10/2437-v

Lugupeetud härra Tõnu Hirsik

Tänan Teid kirja (03.11.04) eest, milles Eesti Esperanto Liit juhib tähelepanu Eesti tutvustamise vajadusele maailmas.

Riigikogu väliskomisjon arutas Eesti Esperanto Liidu kirja oma 14. detsembri 2004 istungil. Väliskomisjon jagab Esperanto Liidu arvamust, et väikeriigina peab Eesti panema suurt rõhku oma riigi ja kultuuri tutvustamisele teistes riikides. Väliskomisjon toetab igati Eesti suursaadiku Leedu Vabariigis osalemist 2005. aasta juulis toimival esperanto maailmakongressil Leedu pealinnas Vilniuses.

Lugupidamisega
Enn Eesmaa
Väliskomisjoni aseesimees

INTERNACIA PREMIO “ACADEMICUS ARISTE”

Paul Ariste (ĝis 1927 Berg, 03.02.1905–02.02.1990), filo de estona vilaĝa forĝisto, studis en Gustav Adolf Gimnazio, Tartua Universitato k.a, iĝis eminenta personeco kun multflankaj interesoj: pedagogo, finno-ugristo kaj interlingvisto, gvidanto kaj organizanto de la scienca laboro, profesoro kaj membro de Estona Akademio de la Sciencoj (1954).

P. Ariste esploris en finno-ugristiko kiel grandajn tiel ankaŭ etajn kaj elmortantajn lingvojn, en interlingvistiko li traktis internacian lingvouzadon kaj lingvoplanadon. P. Ariste scipovis lingvojn el kelkaj lingvaj familioj, i.a planlingvojn apartenantajn al la hindoeŭropa lingva familio. Li verkadis en la planlingvo Esperanto jam 15-jaraĝe.

Paul Ariste estis eksterlanda membro de Scienca Akademio de Finnlando (1969) kaj Akademio de Finnlando (1980), membro (1968) kaj prezidanto (1980–1990) de Internacia Finno-ugristika Komitato, membro de Lingvistika Societo de Usono (1972), Akademio de Esperanto (1968–1975), Internacia Akademio de la Sciencoj San Marino (1983) kaj Komitato de Honoraj Patronoj ĉe Universala Esperanto-Asocio (1984). Li fariĝis Honora Doktoro de Helsinkia (1969), Szegeda (1971), Tamperea (1975) kaj Latvia universitatoj (1989), Honora Membro de Hungara Akademio de la Sciencoj (05.05.1967 – korektita de Ottó Haszpra, orda membro de HAS), Esperanto-Asocio de Estonio (1986) kaj Tartua Esperanto-Societo (1982) ktp.

P. Ariste estis elektita Honora Civitano de Tartu (1982) kaj eminenta centulo de la XX-jarcenta Estonio kiel celportanto de nacia ekzisto. Li deklaris klare: “Eesti keel oli, on ja leeb!” (~La Estona lingvo estis, ekzistos kaj gloros!~). Samtempe klopodis P. Ariste kiel globala pensanto pri internacia lingvouzado kaj ĝia justa politika regulado, estonto de malgrandaj lingvoj. Li rekomendis apliki en la internacia komunikado bonpensite kreitajn planlingvojn, por neŭtraliĝi dominadon de grandaj nacilingvoj en la politika kaj ekonomia vivo.

En la personeco de Paul Ariste estis unuigitaj akademia intelekto, globaleco, simpla kaj aperta homeco. La fondantoj, konsiderante aspirojn, akirojn kaj konatecon de Paul Ariste kaj gvidataj de

– pedagogia filozofio, i.a de la instruoj de Jan Amos Komenský (Comenius, 1592–1670), René Descartes (Cartesius, 1596–1650) kaj Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716);

– vivprincipoj de la nuntempa civito, i.a de la Bologna’ Deklaro (1999), la rezolucioj IV.1.4.422-4224 (1954) kaj XI.4.4.218, 23 C/COM.IV/2 (1985) de la ĝeneralaj konferencoj de Unesko, la Disvolva Konceptaro de la Estona Civito (12.12.2002) kaj la Konstitucio de Eŭropa Unio (2004),

eldonas ekde 2005 internacian honorpremion *Academicus Ariste* por agnoski meritojn en la scienca kaj disvolva agado de finno-ugristiko kaj interlingvistiko, en agado por justa kaj demokratia lingvokomunikado.

La fondintoj de la premio estas B. G. Forselius-Societo (05.03.2004), Internacia Interlingvistika Asocio (04.02.2005), Tartua Esperanto-Societo (01.11.1983, 14.05.1991, 15.04.2004) kaj Universala Esperanto-Asocio (15.12.2004). La premio estas jure protektita.

Statuto

1. Agnoskaj sferoj de la premio *Academicus Ariste*.

La fondintoj agnoskas per la premio *Academicus Ariste* estonajn kaj eksterlandajn

1.1 sciencistojn pro elstaraj rezultoj en la lingvosciencaj branĉoj, pleje kultivitaj de Paul Ariste – en finno-ugristiko (finno-ugraj lingvoj kaj folkloro) kaj en interlingvistiko (**sciencpremio**);

1.2 personojn, organizojn kaj instituciojn pro disvolvo/evoluigo de finno-ugristiko kaj/aŭ interlingvistiko (**disvolva premio**);

1.3. personojn, organizojn kaj instituciojn pro disvolvo de justa kaj demokratia lingvokomunikado (**premio de lingva paco**).

2. La premio havas formon de antikva libro, kiu presentiĝas kiel dolomitajo (alteco 23 cm, larĝeco 11 cm, flankoj 7 cm), kovrita kun bronzaĵ platoj. La libro estas simbole ŝlosita per du e-literoj, videblaj samtempe kiel terglobo kaj du nuloj (cifero 100).

La aversa kovrilo havas brustan bareliefon, aŭtogramon kaj vivdatan skribon “1905–1990” de Paul Ariste. Sur la reversa bronza plato estas agnoska(j) sfero(j) de la laŭreato – “*fenno-ugristica*” aŭ/kaj “*interlinguistica*” aŭ/kaj „*pax linguarum*”, notita(j) per de malsupre supren iranta *BernhardMod BT*-skribo. Nomo de laŭreato kaj registra numero estas gravurataj reversan tabulen.

3. Sur la **atestilo** je 20 x 28 cm estas skribartaĵo “*Academicus Ariste*”, terglobo kadrita per du e-literoj, finno-ugra akvobirdo (petroglifo), portreto kaj skribo “Paul Ariste (1905–1990), estona lingvisto”. Inter uzitaj koloroj estas bluo (= mondo, Eŭropo) kaj verdo (= espero).

Al la atestilo estas notataj nomo, agnoska(j) sfero(j), dato kaj registra numero en la lingvo de la laŭreato aŭ en Esperanto, konfirmataj per subskribo kaj premia sigelo. Estas rekomendinde kadri la atestilon.

4. La fondintoj kunmetas premian komisionon, kiu iniciatas honoradon ĉiun duan jaron, anoncas agnoska(j)n sfero(j)n kaj kriteriojn, ordon kaj daton por prezentado de kandidatoj.

Laŭreatoj estas nomumataj baze de en- kaj eksterlandaj ekspertajoj*. Rajteblas aldoni financan aŭ alian subvencion. Honorado de ajna persono, organizo aŭ institucio okazas nur unufoje.

5. La premia komisiono proklamas laŭreatojn naskiĝdatrevene de Paul Ariste en gazetaro kaj interneto. La honorpremioj estas transdonataj dum publikaj aranĝoj.

* En interlingvistiko ekzemple el: Centro por Esploro kaj Dokumentado pri la Monda Lingvo-Problemo, Akademio Internacia de la Sciencoj San Marino, Gesellschaft für Interlinguistik e. V., Interlingvistika Asocio de Estonio (aŭ Baltio, fondota 04.02.2005), redakcio de *Language Problems and Language Planning*, redakcio de la artikolarserio *Interlinguistica Tartuensis* (Tartua Universitato), Esperantic Studies Foundation, Esperanto-Asocio de Estonio k.a.

Fontoj de la ideo, preamblo kaj agnoskaj sferoj de la premio *Academicus Ariste*

1. Paul Ariste:

A Magyar Tudományos Akadémia tagjai [Membroj de Hungara Akademio de la Sciencoj] 1825–2002, I–III. Budapest, 2003. © MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár. ISBN 963-508-382-3

Eesti Entsüklopeedia, 14. köide. Eesti elulood. 2000

Vaike Käosaar. Vaiatus meenutati Paul Aristet. – Vooremaa, 03.02.2000; www.suri.ee/People/Ariste, Paul

Ago Künnap. Paul Ariste in memoriam. – Fenno-ugristica 17: In memoriam Paul Ariste: Tartu Ülikooli Toimetised 902. 1990. Lk 3–6

Paul Ariste. – Sajandi sada Eesti suurkuju [Cent jarcentaj eminentuloj de Estonio]. 2002. Lk 28–29. © Eesti Entsüklopeediakirjastus

Paul Ariste. Keeleteadlane ja polüglott: Tartu linna aukodanik 1982. – Tartu tunnustab [Tartu agnoskas]. 2004. Lk 21–23

Juhani Püttsepp. Jakobsoni tänaval teretab tüdruk mustlaskeeli. – Postimees: Tartu, 28.01.2000

Huno Rätsep. Akadeemik Paul Ariste. 1980. 55 lk; Akademiledamot Paul Ariste. 1980. 55 s; Akateemikko Paul Ariste. 1980. 62 s; Paul Ariste: Akadémikus. 1980. 54 l; **Huno Ryatsep.** Akademik Paul' Ariste. 1980. 63 str

Thomas A. Sebeok. The Estonian connection. – www.suri.ee/People/Ariste, Paul; <http://www.ut.ee/SOSE/sebeok.htm>

2. Paul Ariste kaj finno-ugristiko:

Professor Paul Ariste: Bibliographie 1921–2000: Professor Paul Ariste bibliograafia 1921–2000. 2000. © Universitätsbibliothek Tartu: Paul-Ariste-Zentrum der finnougriischen Urvölker an der Universität Tartu: Tartu Ülikooli raamatukogu: Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus. ISBN 9985-874-13-7

Ago Künnap, Helju Rajando. Tartu Ülikooli fennougristide kontaktid Venemaa soome-ugri rahvastega. –

www.suri.ee/People/Ariste, Paul [Kontaktoj de universitataj finno-ugristoj kun Rusiaj finno-ugraj popoloj]

A. Küppar. Fennougristika Tartu Riiklikus Ülikoolis 1944–1982. – Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XIII, 1983, lk 83

Huno Rätsep. Eesti keele uurimine Tartu Riiklikus Ülikoolis 1944–1982. – Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XIII, 1983, lk 60–69

www.suri.ee [Informoj diverslingvaj pri finno-ugraj popoloj kaj finno-ugristiko]

Periodaĵoj: *Fenno-ugristica*, *Keelemurre*, *Linguistica Uralica*, *Soviet Finno-Ugric Studies*...

3. Paul Ariste kaj interlingvistiko:

Paul Ariste. Kunstliku keele küsimus. – *Keel ja Kirjandus*, 5, 1960, lk 263–269 [Pri artefarita lingvo]

Detlev Blanke. Internationale Plansprachen: Eine Einführung. – Sammlung Akademie-Verlag: Sprache, 34, 1985

Aleksandr D. Dulitchenko. Mejdunarodnye vspomogatelnye yazyki. 1990. © Valgus [La plej ampleksa enciklopedia analizo de la Tartua profesoro pri pli ol 900 lingvoprojektoj]

Aleksandr D. Dulitchenko. Akad. P. A. Ariste i interlingvistika. – Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 613: Acta et commentationes Universitatis Tartuensis: *Interlinguistica Tartuensis* 1, 1982, lk 6–14

Aleksandr Dulitŝenko. Interlingvistika minevikust ja tänapäevast. – Keel ja Kirjandus. 6, 1982, lk 288–295

Aleksandr Dulitŝenko. Maailmakeele otsinguil ehk interlingvistika kõigile. Tartu, 2004. Lk 32–36; Pasaulinés kalbos beieŝkant, arba interlingvistika visiems. Vilnius, 2003 [Litove. Esperanta versio “En la serĉado de la internacia lingvo aŭ interlingvistiko por ĉiuj” aperos okaze de la 90a Universala Kongreso en Vilnius, 2005]

Aloyzas Gudavičius. Interlingvistikas įvadas. Šiauliai, 2002

Sergej Kuznecov. Osnovy interlingvistiki [Fundamentoj de la interlingvistiko]. Moskva, 1982

Madis Linnamägi. Interlingvist Paul Ariste. – *Fenno-ugristica 19* / Toimetanud Ago Künnap. 1996, lk 130–137; Cejano – Rukkilill: Almanako de la Tartua Esperanto-Societo: Tartu Esperanto Seltsi almanahh, 3, 2005

Jaan Ojalo (kompilanto). Enciklopedio pri la Estona Esperanto-movado. 2000

Planned languages: from concept to reality. – Interface. Journal of Applied Linguistics 15.1 (2000), 3–4. Edited by Klaus Schubert. 2001

Professor Paul Ariste: Bibliographie 1921–2000: Professor Paul Ariste bibliograafia 1921–2000. 2000. © Universitätsbibliothek Tartu: Paul-Ariste-Zentrum der finnougriŝchen Urvölker an der Universität Tartu: Tartu Ülikooli raamatukogu: Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus. ISBN 9985-874-13-7

Rezolucioj de la ĝeneralaj konferencoj de Unesko (Montevideo 1954, Sofia 1985). – Dokumentoj de Unesko; Cejano – Rukkilill: Almanako de la Tartua Esperanto-Societo: Tartu Esperanto Seltsi almanahh, 1, 2003

Studioj pri interlingvistiko: Festlibro omaĝe al la 60-jariĝo de Detlev Blanke: Studien zur Interlinguistik: Festschrift für Detlev Blanke zum 60. Geburtstag. Sabine Fiedler / Liu Haitao (Red./Hrsg.). Dobřichovice (Praha), 2001. © Kava-Pech

Valter Tauli. Introduction to a theory of language planning. – Acta Universitatis Upsalensis: Studia Philologiae Scandinaviae Upsalensis. 1968

www.internacilingvo.org [Enhavas ankaŭ informojn de/pri la „Komitato por eksperimentado de la Internacia Lingvo en Eŭropa Unio“ (fond. 07.12.2003)]

Periodaĵoj: Language Problems and Language Planning (Rotterdam, Nederlando; University of Hartford, USA), Esperantic Studies (Vancouver, Kanado), Informilo por Interlingvistoj (Rotterdam, Nederlando)

RAHVUSVAHELINE AUHIND *ACADEMICUS ARISTE*

Preambula

Paul Ariste (a-ni 1927 Paul Berg, 03.02.1905–02.02.1990) sündis eesti külasepa pojana. Ta õppis Gustav Adolfi Gümnaasiumis, Tartu Ülikoolis jm, temast sai mitmekülgsete huvidega väljapaistev isiksus: pedagoog, fennougrist ja interlingvist, teadustöö juhendaja ja organiseerija, professor ja Eesti Teaduste Akadeemia liige (1954).

Fennougristikas uuris P. Ariste nii suuri kui väikesi ja hääbuvaid keeli. Interlingvistikas käsitles ta rahvusvahelist keelekasutust ja keeleplaneerimist. P. Ariste valdas mitmesse keelkonda kuuluvaid keeli, sh indo-euroopa keelkonda kuuluvaid plaankeeli. Plaankeel esperanto tõi ta juba 15aastaselt keeleteaduse juurde.

P. Ariste oli Soome Teaduste Akadeemia (1969) ja Soome Akadeemia välisliige (1980), Rahvusvahelise Fennougristikakomitee liige (1968) ja esimees (1980–1990), Ameerika Lingvistika Ühingu (1972), Esperanto Akadeemia (1968–1975), Rahvusvahelise Teaduste Akadeemia (1983, San Marino) ja Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni Aupatroonide Komitee (1984) liige. Ta on Helsingi (1969), Szegedi (1971), Tampere (1975) ja Läti Ülikooli (1989) audoktor, Ungari Teaduste Akadeemia (05.05.1967, UTA korralise liikme Ottó Haszpra täpsustus), Eesti Esperanto Liidu (1986) ja Tartu Esperanto Seltsi (1982) auliige jne.

Paul Ariste on Tartu linna aukodanik (1982), rahvusmõtte kandjana kuulub ta XX sajandi Eesti saja suurkuju hulka. Ta kinnitas veendunult: “Eesti keel oli, on ja leeb!” Samaaegselt valutas Paul Ariste globaalse mõtlejana südant maailma õiglase keelekorralduse ja väikeste keelte tuleviku pärast. Rahvusvahelises suhtlemises soovitas ta kasutada kaalutletult loodud plaankeeli, neutraliseerimaks suurte rahvuskeelte domineerimist poliitilises ja majanduselus.

Paul Ariste isikus olid ühendatud akadeemiline vaimsus, globaalsus, lihtne ja avatud inimlikkus. Asutajad, arvestades Paul Ariste püüdlusi, saavutusi ja tuntuust, ning juhindudes

– pedagoogilisest filosoofiast, sh Jan Amos Komenský (Comenius, 1592–1670), René Descartes’i (Cartesius, 1596–1650) ja Gottfried Wilhelm Leibnizi (1646–1716) õpetustest;

– kodanikuühiskonna tõekspidamistest, sh Bologna Deklaratsioonist (1999), UNESCO üldkonverentsi resolutsioonidest IV.1.4.422-4224 (1954) ja XI.4.4.218, 23 C/COM.IV/2 (1985), Eesti

Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsioonist (EKAK, 12.12.2002) ja Euroopa Liidu põhiseadusest (2004), annavad alates 2005. aastast välja rahvusvahelist auhinda *Academicus Ariste*, tunnustamaks teadus- ja arendustegevust fennougristikas ja interlingvistikas ning õiglase ja demokraatliku keelekorralduse edendamist.

Auhinna asutajad on B. G. Forseliuse Selts (05.03.2004), Rahvusvaheline Interlingvistika Assotsiatsioon (04.02.2005), Tartu Esperanto Selts (01.11.1983, 14.05.1991, 15.04.2004) ja Universala Esperanto-Asocio (15.12.2004). Auhind on juriidiliselt kaitstud.

Statuut

1. Auhinna *Academicus Ariste* tunnustamisvaldkonnad.

Asutajad tunnustavad auhinnaga *Academicus Ariste* Eesti ja välismaa

1.1 uurijaid silmapaistvate tulemuste eest Paul Ariste poolt enim viljeldud keeleteaduse harudes – fennougristikas (soome-ugri keeled ja rahvaluule) ja interlingvistikas (**teadusauhind**);

1.2 isikuid, asutusi ja organisatsioone interlingvistika ja/või fennougristika edendamise eest (**arendusauhind**);

1.3 isikuid, asutusi ja organisatsioone õiglase ja demokraatliku keelekorralduse edendajaid (**keelterahu auhind**).

2. Auhinna kirjeldus. Auhinnal on antiikse raamatu kuju, mille moodustab pronksplaatidega kaetud dolomiittahukas (kõrgus 23 cm, laius 11 cm, servad 7 cm). Raamatu sümboolseks lukuks on kaks e-tähte, mis meenutavad nii kahte nulli (arv 100) kui maakera.

Raamatu esiküljel on Paul Ariste bareljeef, autogramm ja kiri “1905–1990”. Tagakülje pronksplaadil jookseb alt üles *BernhardMod BT*-kirjas laureaadi tunnustamisvaldkond/-konnad “*fenno-ugristica*” või/ja „*interlinguistica*” või/ja „*pax linguarum*“.

Laureaadi nimi ja auhinna number graveeritakse tagakülje pronksplaadile.

3. Tunnistusel (20 x 28 cm) on kirjadisain “*Academicus Ariste*”, kahe e-tähega (arv 100) ümbritsetud maakera, soome-ugri veelind (petroglüüf), õpetlase näopilt ja kiri „Paul Ariste (1905–1990), Eesti keeleteadlane“. Kujunduse värvides on sinist (maailm, Euroopa) ja rohelist (lootus).

Tunnistusele märgitakse laureaadi nimi, tunnustamise valdkond/valdkonnad, kuupäev ja auhinna number kas laureaadi

emakeeles või esperantos, mida kinnitab allkiri ja auhinna pitser. Tunnistust on soovitatav raamida.

4. Asutajad moodustavad auhinnakomisjoni, kes algatab iga kahe aasta järel autasustamise ja teeb teatavaks tunnustamisvaldkonna/d ja -kriteeriumid, nominentide esitamise korra ja tähtaja. Laureate nimetatakse pädevate kodu- ja välisekspertide hinnangute alusel. Auhinnaga võib kaasneda rahaline või muu panus.

Auhinda võib omistada isikule, organisatsioonile või asutusele ainult üks kord.

5. Auhinnakomisjon kuulutab auhinna "*Academicus Ariste*" laureaadid välja õpetlase sünniaastapäeval ajakirjanduse ja interneti kaudu. Auhind antakse kätte avalikel üritustel.

Auhinna *Academicus Ariste* idee, preambula ja tunnustamisvaldkondade allikaid

1. Paul Ariste:

A Magyar Tudományos Akadémia tagjai [Ungari Teaduste Akadeemia liikmed] 1825–2002, I–III. Budapest, 2003. © MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár. ISBN 963-508-382-3

Eesti Entsüklopeedia, 14. köide. Eesti elulood. 2000

Ain Kaalep. Legend juba eluajal: Paul Ariste (03.II 1905–02.II 1990). – Kolm Lydiat. 1997. Lk 359–360; Reede, 09.02.1990

Vaike Käosaar. Vaiatus meenutati Paul Aristet. – Vooremaa, 03.02.2000; www.suri.ee/People/Ariste,Paul

Ago Künnap. Paul Ariste in memoriam. – Fenno-ugristica 17: In memoriam Paul Ariste: Tartu Ülikooli Toimetised 902. 1990. Lk 3–6

Ago Künnap. Paul Ariste kehastas Tartu ülikooli hinge. – Postimees, 03.02.2000.

Ago Künnap, Paula Palmeos, Tõnu Seilenthal. Põhja ja itta. Lehekülgi meie sugulaskeelte uurimisloost. 1974

Paul Ariste. – Sajandi sada Eesti suurkuju. 2002. Lk 28–29. © Eesti Entsüklopeediakirjastus

Paul Ariste. Keeleteadlane ja polüglott: Tartu linna aukodanik 1982. – Tartu tunnustab. 2004. Lk 21–23

Juhani Püttsepp. Jakobsoni tänaval teretab tüdruk mustlaskeeli. – Postimees: Tartu, 28.01.2000

Huno Rätsep. Akadeemik Paul Ariste. 1980. 55 lk; Akademiledamot Paul Ariste. 1980. 55 s; Akateemikko Paul Ariste. 1980. 62 s; Paul

Ariste: Akadémikus. 1980. 54 l; **Huno Ryatsep**. Akademik Paul Ariste. 1980. 63 str

Thomas A. Sebeok. The Estonian connection. – www.suri.ee/People/Ariste, Paul;

<http://www.ut.ee/ SOSE/sebeok.htm>

Toivo Õunapuu. Paul Ariste ja Torma. – Torma Album II. Lk 70–71

2. Paul Ariste ja fennougristika:

Professor Paul Ariste: Bibliographie 1921–2000: Professor Paul Ariste bibliograafia 1921–2000. 2000. © Universitätsbibliothek Tartu: Paul-Ariste-Zentrum der finnougri-schen Urvölker an der Universität Tartu: Tartu Ülikooli raamatukogu: Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus. ISBN 9985-874-13-7

Ago Künnap, Helju Rajando. Tartu Ülikooli fennougristide kontaktid Venemaa soome-ugri rahvastega. – www.suri.ee/People/Ariste, Paul

A. Küppar. Fennougristika Tartu Riiklikus Ülikoolis 1944–1982. – Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XIII, 1983, lk 83

Huno Rätsep. Eesti keele uurimine Tartu Riiklikus Ülikoolis 1944–1982. – Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XIII, 1983, lk 60–69

www.suri.ee [Soome-Ugri Rahvaste Infokeskuse materjalid]

Õpilaste raamatud, dissertatsioonid, diplomitööd ...

Perioodilised väljaanded: *Fenno-ugristica*, *Keelemurre*, *Linguistica uralica*, *Soviet Finno-Ugric Studies*...

3. Paul Ariste ja interlingvistika:

Paul Ariste. Kunstliku keele küsimus. – Keel ja Kirjandus, 5, 1960, lk 263–269

Detlev Blanke. Internationale Plansprachen: Eine Einführung. – Sammlung Akademie-Verlag: Sprache, 34, 1985

Aleksandr D. Dulitchenko. Mejdunarodnye vspomogatelnye yazyki. 1990. © Valgus [Tartu professori enam kui 900 plaankeelee projekti entsüklopeediline analüüs]

Aleksandr D. Dulitchenko. Akad. P. A. Ariste i interlingvistika. – Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 613: Acta et commentationes Universitatis Tartuensis: *Interlinguistica Tartuensis* 1, 1982, lk 6–14

Aleksandr Dulitšenko. Interlingvistika minevikust ja tänapäevast. – Keel ja Kirjandus, 6, 1982, lk 288–295

Aleksandr Dulitšenko. Maailmakeele otsinguil ehk interlingvistika kõigile. Tartu, 2004. Lk 32–36; Pasaulinés kalbos beieškant, arba interlingvistika visiems. Vilnius, 2003 [Leedu keeles. Esperantos

ilmub Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni kongressiks Vilniuses 2005. a]

Aloyzas Gudavičius. Interlingvistikas įvadas. Šiauliai, 2002

Interlingvistitcheskie aspekty yazykovyh reform i problemy lingvokonstruirovaniya. Tezisy dokladov 2-oj konferentsii po interlingvistike (Tartu, 4–6 oktyabrya 1990 g.). 1990

Sergej Kuznecov. Osnovy interlingvistiki [Fundamentoj de la interlingvistiko]. Moskva, 1982

Madis Linnamägi. Interlingvist Paul Ariste. – *Fenno-ugristica 191* Toimetanud Ago Künnap. 1996, lk 130–137; Cejano – Rukkilill: Almanako de la Tartua Esperanto-Societo: Tartu Esperanto Seltsi almanahh, 3, 2005

Jaan Ojalo (koostaja). Enciklopedio pri la Estona Esperanto-movado. 2000

Planned languages: from concept to reality. – Interface. Journal of Applied Linguistics 15.1 (2000), 3–4. Edited by Klaus Schubert. 2001

Planovye yazyki: itogi i perspektivy. Tezisy dokladov konferentsii po interlingvistike (Tartu, 22–24 oktyabrya 1987). 1988

Professor Paul Ariste: Bibliographie 1921–2000: Professor Paul Ariste bibliograafia 1921–2000. 2000. © Universitätsbibliothek Tartu: Paul-Ariste-Zentrum der finnougriischen Urvölker an der Universität Tartu: Tartu Ülikooli raamatukogu: Tartu Ülikooli Paul Ariste soome-ugri põlisrahvaste keskus. ISBN 9985-874-13-7

Studoj pri interlingvistiko: Festlibro omaĝe al la 60-jariĝo de Detlev Blanke: Studien zur Interlinguistik: Festschrift für Detlev Blanke zum 60. Geburtstag. Sabine Fiedler / Liu Haitao (Red./Hrsg.). Dobřichovice (Praha), 2001. © Kava-Pech

Valter Tauli. Introduction to a theory of language planning. – Acta Universitatis Upsalensis: Studia Philologiae Scandinaviae Upsalensis. 1968

UNESCO üldkonverentsi resolutsioonid (Montevideo 1954, Sofia 1985). – UNESCO dokumendid; Cejano – Rukkilill: Tartu Esperanto Seltsi almanahh, 1, 2003

www.internacialingvo.org [Veebil on Euroopa Liidus rahvusvahelise keele eksperimenteerimise komitee (asut. Brüsselis 07.12.2003) materjale]

Periodilised väljaanded: Language Problems and Language Planning (Rotterdam, Holland; University of Hartford, USA), Informilo por Interlingvistoj (Rotterdam, Holland), Esperantic Studies (Vancouver, Kanada)

INTERLINGVISTIKO. ESPERANTOLOGIO. HISTORIO

ПОЛУЧИТ ЛИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО ОБЩИЙ ЯЗЫК?*

Пауль Аристэ

Сколько в мире живых языков, точно никто на этот вопрос не ответит, потому что даже в наши дни обнаруживаются ранее неизвестные языки в мало изученных частях Земли. И не всегда вполне ясно, является ли язык самостоятельным или лишь диалектом другого языка. Диалекты родственных языков, считающихся самостоятельными, находятся иногда далее от своих литературных языков, чем некоторые диалекты между собой. Даже в наш век иной диалект признан самостоятельным и на его основе образован литературный язык, например, македонский и русинский языки в Югославии или люцебургский язык, бывший диалект немецкого языка, в Люксембурге. Языки могут вымирать и вымершим языкам могут дать новую жизнь. Недавно вымер мэнский язык на острове Мэн. На грани вымирания находится ближайший родственник нам язык — водский. На Корнуэльском полуострове оживляют сейчас корнский язык, на котором говорили до начала прошлого века.

Древнееврейский язык иврит вновь стал живым языком. Можно смело сказать, что самостоятельных живых языков на Земле около 3000. Из них более 1500 литературные. Несколько новых литературных языков образовалось в Советском Союзе. В последнее время получили свой литературный язык многие народы Азии и Африки после того, как они освободились от колониального ига. В Южной Америке права официального получили индейские языки гуарани и кечуа.

Большинство литературных языков не имеет международного значения. Но немало и таких языков, на которых говорят десятки и сотни миллионов, на них обильно издается литература, например, на русском, английском, китайском, хинди, испанском, немецком, японском, французском, арабском, португальском и итальянском языках. Если современный образованный человек хочет быть в своей области всесторонне компетентным,

он должен, кроме родного или повседневного используемого языка, выучить еще около десяти языков. Изучение этих языков требует много времени и энергии, потому что языки отличаются друг от друга лексикой и грамматической структурой. В целом грамматические системы большинства языков оказываются сложными. Сложной может быть и орфография. Научная, политическая и иная литература издается не только на крупных языках, а и на многих малых языках, знание которых необходимо работникам той или иной области, литераторам и др. В первые десятилетия настоящего [20-го] века большая часть научной литературы издавалась на французском, немецком и английских языках, но множество работ было опубликовано и на русском, итальянском, испанском, голландском, датском, шведском, польском, чешском, венгерском, финском и др. языках. После Второй мировой войны значение немецкого и французского языков в некоторой степени уменьшилось, а значение русского, испанского и японского увеличилось. Ученый наших дней, желающий удерживаться на международном уровне, должен знать хотя бы русский, английский, немецкий, французский и испанский и в некоторой мере итальянский языки. На этих языках читаются доклады и проводятся прения на международных конгрессах и совещаниях. Но людей, владеющих многими языками, мало. Чтобы объясниться между собой, надо прибегать к помощи переводчиков и переводов. По данным ЮНЕСКО, полученным из разных стран, многие ученые не владеют вообще языками, на которые они просят для опубликования переводить свои исследования. Чтобы узнать, что написано учеными других стран, надо иметь довольно большие кадры переводчиков. Ценная художественная литература издается на нескольких сотнях языков, из которых только небольшая часть переводится на разные языки.

Приведенный материал и другие факторы говорят о том, что очень актуальной стала необходимость общего международного языка, легкого для изучения и при распространении которого не возникали бы национальные и политические трудности. В высших учебных заведениях и исследовательских институтах разных стран пытаются найти выход из тупика многоязычия. Ученые проанализировали некоторое известные живые языки, а из вымерших языков — латинский, дабы узнать, какие у них преимущества или недостатки на пути стать средством международного общения. Результат был всегда таков, что ни один проанализированный язык не отвечал

выдвинутым требованиям, т. е. его грамматика является сложной, орфография нелогичной и неточной, а произношение усложнено. К тому же проанализированные языки не отличаются достаточной интернациональной характеристикой. Признать большинство таких языков международными не позволяет национализм и даже шовинизм, на чем и держалось до этого их распространение в этом статусе. Общемировой язык может исходить лишь из интернационального базиса.

Что живые народные языки не являются простыми, логичными, легкими для изучения и не могут стать всесторонне совершенными международными языками, высказывали уже философы и языковеды 17 века. Начиная с того же столетия, появлялись различные проекты создания реального международного языка. Первые проекты, достойные упоминания, были составлены, исходя из математических основ. Такие проекты появляются и сейчас. К слову, одну «математическую идеографию» создал эстонец Я. Линцбах, издавший в 1916 г. в Петрограде «Принципы философского языка». Вопросами математико-философского искусственного языка занимался в свое время профессор Тартуского государственного университета Я. Сарв. Его талантливо составленный проект до сих пор не опубликован. Искусственные языки, созданные на математико-философской основе, предусмотрены для писания, чтения и использования в различных машинах. У них нет звукового фона, а каждый разноязычный человек может соответствующие идеограммы, пиктограммы и иероглифы произносить по фонетике, грамматике и лексике своего языка. Такое общее письмо можно успешно использовать в качестве кода, но в буквальном смысле коды не годятся в международные языки. По телевидению можно было бы общаться идеограммами, но даже по радио такое общение немыслимо, не говоря уже о массовой информации на собраниях, в театре, повседневной жизни, туристических поездках и т. д. Для повседневного общения нужен произносимый, т. е. звуковой, язык. Искусственный язык тоже должен быть произносимым.

Создатели первых искусственных языков со звуковым фоном не опирались на структуру имеющихся языков, а конструировали языки с произвольной лексикой и грамматикой. Они руководствовались лишь формальной логикой и своими субъективными представлениями. Хотя позже принимался в какой-то мере во внимание строй имеющихся языков, лексика и грамматика все же были сконструированы в общих чертах,

совершенно произвольно. Таким языком был, впрочем, volarük, т. е. мировой язык, имевший в конце прошлого века некоторое распространение, так как чувствовалась необходимость в каком-то нейтральном средстве международного общения. Для эстонцев появилась в печати даже пара учебных пособий и словарей волапука вместе с хрестоматией. В качестве примеров волапука переведу названия материков и числа от одного до десяти: Yulop, Sipol, Fikop, Melop, Talop, bal, tel, kil, fol, lul, mäl, vel, jöl, zül, bals. Грамматика имела много сложных форм.

В 1887 г. Л. Л. Заменгоф издал первый учебник языка эсперанто. Отец Заменгофа был учителем языков в гимназии. Автор эсперанто выучил уже дома латинский, французский и немецкий. Повседневными языками в семье были русский, еврейский (идиш), польский языки. Владение несколькими языками было хорошей предпосылкой для создания искусственного языка. Поводом для создания планового языка служило желание помогать человечеству в борьбе против национальной розни и национального давления. Заменгоф исходил из принципа: в искусственном языке, целью которого было содействовать дружбе народов, должны быть предельно широко использованы слова и элементы грамматики, уже являющиеся интернациональными. Структура искусственного языка должна быть совершенной, но все-таки легко усвояемой. Язык должен заодно иметь и предпосылки для развития под влиянием общества. Эсперантские слова, которых Заменгоф не нашел в международной лексике, взяты из греческого и латинского языков, откуда язык науки все время берет новые слова-термины. Имеются и слова французского, русского, немецкого или иного происхождения. Вся лексика подчинена однородной фонологической и грамматической системе. Своеобразием языка является то, что из одного корня можно образовать множество новых слов. Эсперанто — это обдуманно запланированный язык. В современной языковедческой литературе часто пишут о принципах планирования литературных языков. В качестве примера хорошо запланированного языка приводят, впрочем, как раз эсперанто. Для эстонцев издано несколько учебников эсперанто. Поэтому нет необходимости в настоящей статье характеризовать этот язык более подробно.

Кроме эсперанто, предложено еще много других проектов искусственного языка. Упоминаю здесь окциденталь (occidental), предложенный общественности таллинцем Э. фон Валем в 1922 году. Но ни один другой искусственный язык не был так

планомерно сконструирован, как эсперанто. Поэтому все другие языки оставались затем в забвении или их распространение не имело международного значения. Но эсперанто стал настоящим международным языком, значение которого растет с каждым днем. Газеты и журналы на эсперанто издаются в разных странах. Советский Союз и социалистические страны издают сообща журнал «Расо» («Мир»), который содержанием своим борется за мир, разоружение и права человека и против империализма, расизма, неоколониализма и экономической дискриминации. В различных номерах этого журнала имеются заметки о роли эсперанто в реальных международных отношениях. В Болгарии издается «Scienca mondo» («Научный мир»), журнал Всемирной федерации ученых, в котором даются обзоры экономических и научных достижений. Переводная и оригинальная литература на эсперанто обширна. В Австрийской Национальной библиотеке в Вене, в ее отделе изданий по международному языку, имеется около 40 000 томов. Но количество книг на эсперанто намного больше. Из эстонской литературы на эсперанто изданы отдельной книгой произведения Ф. Тугласа, Й. Барбаруса, М. Ундер, А. Х. Таммсааре, Л. Промет, Э. Крустена и др. В переводе Хильды Дрезен вышла часть эпоса «Калевипоэг», и антология эстонской поэзии** Переводы на эсперанто, выпущенные издательством «Ээсти раамат», известны во всем мире. С языка эсперанто многие произведения переведены на весьма далекие друг от друга по происхождению языки.

Уже сейчас эсперанто является существенным фактором урегулирования международных языковых проблем. Его никак невозможно игнорировать. Он помогает уже сейчас решать многие переводческие проблемы. Препятствием более широкому распространению эсперанто было империалистическое мировоззрение нескольких стран, стремящееся превратить лишь язык своей страны во всемирный международный язык. Проблемами международного языка занимается отдельная область науки – интерлингвистика. В Институте языкознания Академии наук Советского Союза работает группа интерлингвистики, которая составила выпущенный издательском «Наука» в 1976 году примечательный сборник «Проблемы интерлингвистики. Типология и эволюция международных искусственных языков».

* Immunud ajakirjas “Küsimused ja Vastused”, Tallinn, 1978, 2

Eestindas Madis Linnamägi, tõlget korrigeeris prof Aleksandr D. Dulitšenko

** Estona soveta poezio. Elektro kaj traduko de Hilda Dresen”. Eldonejo “Eesti Raamat, Tallinn, 1977. 203 p

INTERLINGVIST PAUL ARISTE

Madis Linnamägi

Paul Ariste ja fennougristika on lahutamatud mõisted, kuid Ariste keeleteadusse tuleku eest oleme tänu võlgu tulevase akadeemiku plaankeeelteharrastusele. Soovis ju Paul Ariste koolipõlves saada botaanikuks, kuigi tema võimed keeltes avaldusid varakult (Rätsep 1980: 8). Tallinnas levinud keelte kõrval sai ta lennult selgeks ka esperanto keele. Temast sai innukas esperantist, oma esimese teadusliku töögi "La livoj" (Liivlased) avaldas ta esperanto keeles Kölni ajakirjas "Esperanto Triumfonta" 1921 (Rätsep 1980: 18). P. Ariste võttis kahel korral osa Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni (Universala Esperanto-Asocio) kongressidest – 1922 Helsingis ja 1923 Nürnbergis –, mille ainukeseks töökeeleks oli ja on esperanto. Nürnbergi kongressist võttis osa 4 963 delegaati üle maailma (UEA 1994: 29). Siin tunnetas P. Ariste oma kutsumust saada keeleteadlaseks. Tartu Ülikooli praegusele ülemaailmse tuntusega slavistile ja interlingvistile professor Aleksandr Dulitšenkole on P. Ariste kirjutanud, et esperanto tõi teda keeleteaduse ja kõigi rahvaste austamise juurde: "Esperanto kondukis min al lingvoscienco kaj respektado de ĉiuj popoloj kaj nacioj" (Duličenko 1982a: 6). Suulistes vestlustes mainis ta seda ka allakirjutanule korduvalt. Gümnaasiumi- ja ülikooliõpingute aega jääb suurem osa P. Ariste publikatsioone esperanto keele ja -liikumise alalt. Ta oli esperanto-eesti sõnastiku koostamise komisjoni liige (ilmus 1927), väikese õpiku "Esperanto vōti" kaasautor (1923), kirjutas retsensiooni Jakob Rosenbergi "Eesti-Esperanto sõnastiku" kohta. Eesti esperantistide häälekandjas "Informoj de Esperanto-Asocio de Estonio" võttis ta sõna esperanto keele häälduse, keelekasutuse ja üksikute grammatiliste küsimuste kohta.

Esperanto sõnade päritolu uurimine tõi ta ajaloolise keeleteaduse valda. Mitme keele üksikute sõnade kujunemise uurimine jäi tema harrastuseks elu lõpuni. Varases eas avaldunud huvi hääldamise vastu tegi temast juhtiva foneetiku eesti keele alal. Esperanto keele kõrge kommunikatiivsus ja plaankeeelte (esperanto, ido, volapük, occidental jt.) kui praktiliste suhtlemisvahendite käekäigu vahetu tundmine andis talle tōuke inimkonna globaalsete keeleprobleemide lahtimōtestamiseks ja võimaldas hiljem küpses eas teha teoreetilisi üldistusi inimkonna ühiskeelega kohta.

Sajandi alguses oli keeleteadusel juba olemas esimene tõsine analüütiline ülevaade teadliku keeleloominguna valminud keeltest või keeleprojektidest Louis Couturat' ja Leopold Leau uurimuse "Histoire de la langue universelle" (1903) näol, mis sisaldab ka suurte mõtlejate René Descartes'i, Jan Amos Komenský, Gottfried Wilhelm Leibnizi jt. arvamusi rahvastevaheliseks suhtlemiseks loodava keele kohta.

Esperanto keele initsiaator poola juut Lazar Ludovik Zamenhof oli oma keele, *internacia lingvo* (= rahvusvaheline keel – esimene tänini käibiv paralleelnimetus; *Esperanto* oli esialgu L. L. Zamenhofi varjunimi) aluste avaldamisega 1887 ilmutanud suurt andekust keele sõnavara ja grammatilise struktuuri koostamisel, hiljem ka keele järelevalve põhimõtete fikseerimisel ja keele kõnelejate ning kasutajate kui esperantoühiskonna kujundamisel. Seetõttu tulid esimese rahvusvahelise levikuga plaankeele *volapük*'i (1879) pooldajad esperantoliikumisse üle ja selle uue rahvusvahelise keele edukas levik ajendas keeleteadlasi koguni pöörduma äsjaloodud Rahvusvahelise Teaduste Akadeemiate Liidu (1900) poole ettepanekuga üks plaankeeltest rahvusvaheliseks kasutamiseks välja valida. Kui liit 1907 poliitilistel kaalutlustel keeldus asja arutamast, valiti selle ülesande lahendamiseks komisjon. Tuntumad komisjoni liikmed olid Tartu ülikooli kasvandik, keemik ja interlingvist Wilhelm Friedrich Ostwald, kunagine Tartu ülikooli õppejõud keeleteadlane Jan Baudouin de Courtenay, Taani keeleteadlane Otto Jespersen, Louis Couturat ja Leopold Leau. Komisjon pooldas esperanto keelt, kuid teatud muudatustega ortograafias ja sõnatuletuses (EE 1979: 105). Komisjonist kasvas välja esperanto reformimise liikumine, mille tulemusena loodi uus keel *ido* (= järglane) ehk reformitud esperanto. P. Ariste teadliku tegevuse ajaks oli ido keele loojate tegevus viinud selle keele hävinguni, sest keele lõputu reformimise tõttu olid kasutajad pidevas segaduses ja nii ei tekkinudki keele normaalseks funktsioneerimiseks vajaliku suurusega kasutajaskonda (Duličenko 1990: 169). Ido keele kasutajatest räägitakse ka tänapäeval, kuid kui keelt viljeldakse n-ö harrastusklubi tasemel kitsas ringis, siis jääb ta elujõuetuks nagu hääbuvate rahvaste keeledki. Enne idot oli samasugusesse hätta sattunud volapük.

Teine P. Aristet mõjutanud oluline õpetlik kogemus on seotud Eestimaaga. Baltisakslane Eduard von Wahl avaldas Tallinnas 1922 oma keele, *occidental*'i alused ja asutas keele ühingu koos perioodilise väljaandega. P. Ariste kui noor polüglott kohtus sageli occidentali autoriga. Ta sai ka selle keele ruttu selgeks, kuid ei kiitnud heaks, sest nagu keele nimigi ütleb, on ta orienteeritud ainult lääne keeltele, eelkõige romaani sõnavarale ja grammatikale. Ta on

liiga lähedane rahvuskeeltele, kopeerides nende ülesehitust ja keerulist grammatikat. Artiklis "Ed. Wahl – interlingvistika arendaja" (1967) ta siiski hindab E. von Wahli panust interlingvistilise mõtte arengusse.

Aastail 1928–1955 ei ilmu P. Ariste sulest ühtegi tööd esperantoloogia ja interlingvistika alalt, kuid tema päevikutest ja kirjavahetusest, mida säilitatakse P. Ariste fondis Eesti Kirjandusmuuseumis, ilmneb, et ta on olnud endiselt sidemetes nii Eesti kui välismaa esperantistide ja interlingvistidega, avaldades oma arvamust käsil olnud küsimuste kohta.

Pärast J. Stalini surma taastus ka keelatud esperantoliikumine ja P. Ariste julgustas oma artiklitega "Esperanto – rahvusvahelise suhtlemise tähtis vahend" ja "Esperanto tähtsusest" (1956) selle keele juurde tulema. Professor ise õpetas esperantot 1950–1960-ndail aastail üliõpilastele. Nüüd toetas ka ülikooli administratsioon esperanto õpetamist. Käsu korras õpetasid esperantot ka polüglotist keelemehed Pent Nurmekund ja Villem Ernits, tõsi, varem ise keelt tundmata.

Interlingvistiline temaatika oli P. Ariste üldkeeleteaduslike loengute koostisosa. Sama võib öelda tema esinemiste kohta konverentsidel, Emakeele Seltsi koosolekutel, raadios ja televisioonis. Seda pidas ta silmas kursuse- ja diplomitööde juhendamisel ning üliõpilaste individuaalprogrammide koostamisel. Häid võimalusi erialasse süüvimiseks andis allakirjutanudle individuaalprogramm interlingvistikast, mida P. Ariste juhendas 1969–1970. Interlingvistika oli nagu sotsioloogiagi tol ajal põlu all, nendega tegelemine pakkus suurt huvi ja andis vajalikku poliitilist karastustki. Eriti võib seda öelda esperanto kohta. Pärast Hruštšovi-aegset sula tuli uus venestamislaine ja neutraalse, ilma riikliku ja rahvusliku tagapõhjata keele kasutamine, selle plaankeelee eeliste teaduslik põhjendamine ja propageerimine oli arvestatav protestiliikumine venestamise vastu. Repressiivorganid (kompartei ja julgeolekuteenistus) teadsid seda hästi, seepärast hoiti esperantot range kontrolli all, tõrjuti esiplaanilt kõrvale ja toonitati igati tema abikeelestaatust. Formaalne ühing moodustati Moskvast alles 1979 Nõukogude Liidu sõprusühingute liidu koosseisus. Ometi ei suutnud keegi takistada esperantistide spontaanseid suvelaagreid alguses Baltikumis, seejärel üle terve Nõukogude Liidu. Nende kokkutulekute organiseerimiskomiteed võtsid endale ka alalise töögrupi volitusi, tekkis üleliiduline liikumine (Soveta Esperantista Junulara Movado), mis polnud organisatsioonina registreeritud, aga ka mitte keelatud (Cibulevskij 1994: 96). Paul Ariste ei võtnud osa ühestki sõjajärgsest esperantoüritusest ei Eestis

ega NSV Liidus. Ometi oli tema kui esperantisti ja interlingvisti kuulsus enneolematu. Tartu ülikooli vooris inimesi esperanto keele ja kirjanduse eksamit sooritama, peamiselt kaugetest liiduvabariikidest ja Venemaa linnadest ja oblastitest Magadanini välja. Nad said kaasa tõendi teaduskonna plangil, vahel ka õigusega keelekursusi juhendada.

1969. aastast kuulus P. Ariste Haagis ilmuva rahvusvahelise keelekorraldusajakirja "La Monda Lingvo-Problemo", hilisema nimega "The Language Problems and Language Planning" toimetuse koosseisu. Sama toimetuse liikmeks sai ka väliseesti teadlane Valter Tauli, kelle uurimus "Sissejuhatus keelekorralduse teooriasse" (1968) koos Johannes Aaviku töödega on saanud keeleuuenduse rahvusvaheliselt tunnustatud põhiteooria staatuse. Moshe Nahiri andmetel rakendatakse seda rahvuskeelte reformimisel, näiteks uusheebrea ehk ivriidi keeles (Nahir 1978: 89). M. Nahir pooldab Johannes Aaviku seisukohta, et keel on instrument või masin, mida võib teha ja peab tegema paremaks (Nahir 1977: 116).

Tartu ülikool muutus maailma üheks juhtivaks interlingvistikakeskuseks 1982, kui professor Aleksandr Dulitšenko algatusel hakkas ilmuma toimetiste seeria "Interlinguistica Tartuensis". Ka P. Ariste kuulus selle seeriaväljaande toimetusse. Esimene vihik – "Kaasaegse interlingvistika aktuaalsed probleemid" – on pühendatud akadeemik P. Ariste 75. sünnipäevale ja sisaldab ka ülevaate tema esperantoloogilisest ja interlingvistilisest tegevusest. P. Ariste ja A. Dulitšenko kõrval avaldasid seitsmes kogumikus töid Eestist veel professor Paul Alvre, Tiit Kukk, Enn Ernits, Pent Nurmekund, Aino Valmet, Vjatšeslav Hromov, Jaan Ojalo, Madis Linnamägi ja Jüri Maadla. Kuna enamik artikleid on venekeelsed, kavatseb toimetus välja anda valitud artiklite kogumiku, nüüd juba tõlgituna teistesse keeltesse.

Esperantot kasutavad Lääne-Euroopa teadlased leidsid vaba ülikooli loomise otsinguil kõige sobivama koha San Marino Vabariigis. 19. mail 1983 asutati seal Rahvusvaheline Teaduste Akadeemia (Akademio Internacia de la Sciencoj San Marino, aastast 1985 iseseisev institutsioon), mille tegevliige oli algusesl peale ka P. Ariste (Frank-Böhringer 1985: 92). See ülikool korraldab tööd sessiooniti küberneetika, filosoofia, loodusteaduste ja humanitaarteaduste alal. Saab kaitsta väitekirju ja omandada teaduslikke kraade. Peamiseks töökeeleks on *internacia lingvo* (= rahvusvaheline keel ehk esperanto), aga ka selle maa keel, kus sessioon toimub. Ametlikud keeled on itaalia, inglise, prantsuse, saksa ja esperanto keel. 1989. aastast on akadeemia liige ka professor A. Dulitšenko, alamastme

teaduskolleegiumi kuuluvad E. Ernits, V. Hromov ja M. Linnamägi (ISD 1989: 14).

Aastail 1968–1975 oli P. Ariste Esperanto Akadeemia (Akademio de Esperanto) liige ja võttis osa esperanto keele sõnavara ja grammatilise struktuuri arenguga seotud küsimuste otsustamisest – peamiselt hääletamise teel. P. Ariste oli Tartu Esperanto Seltsi ja Eesti Esperanto Liidu auliige. Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni kongress valis P. Ariste 1984 Vancouveris oma aupatroonide komitee liikmeks (Membro de la Honora Patrona Komitato) (UEA 1989: 10).

Milline oli siis akadeemik Paul Ariste interlingvistiline kredo? Peamiseks allikaks on siinkohal tema artikkel "Kunstliku keele küsimus" ajakirjas "Keel ja Kirjandus" (1960), aga ka tema väiksemad kirjutised "Küsimustes ja Vastustes" ning "Nooruses", mida refereerimegi. Interlingvistika kui keeleteaduse haru, mis tegeleb rahvastevahelise ühtse kommunikatsioonivahendi uurimisega peamiselt keele tasandil (Duličenko 1982b: 86), on küll auväärse vanusega teadus – interlingvistika isaks peetakse R. Descartes'i –, kuid praegust nime kannab ta alles 1911. aastast alates. Nimi kinnistus lõplikult Otto Jesperseni 1931. aasta tutvustuse järel.

Praegugi domineerivad rahvusvahelise suhtlemisvahendi rollis loomulikud ehk rahvuskeeled: inglise, prantsuse, suahiili, hiina jt. keeled. Teadliku keeleloomingu tulemusena tekkinud keelte kohta on kasutatud vastandina terminit "kunstlikud keeled": volapük, esperanto, ido, noviaal, interlingua jt. P. Ariste propageeris 1970-ndail aastail samas tähenduses terminit "tehiskeel". Interlingvistilises kirjanduses lõi 1980-ndail aastail tänu sotsiolingvistide-keelekorraldajale sõnavarale läbi uus termin "plaankeel" (Blanke 1985: 51). P. Ariste tunnustas seda terminit suulistes vestlustes, aga ka kahe Tartu ülikooli interlingvistikakonverentsi korraldustoimkonna liikmena 1988 ja 1990.

P. Ariste arvates pole võimalik üheselt lahendada rahvusvahelise keele küsimusi mõne rahvuskeele näol, sest "ükskõik millise olemasoleva keele kui üldise abikeele kasutuselevõtu vastu on paljud natsionalistlikud, poliitilised majanduslikud ja muud tegurid. Eri rahvaste vaheline antagonism on ühtlasi ka keeleantagonism" (Ariste 1971: 71). Teiseks põhjuseks peab ta olemasolevate keelte grammatilise süsteemi keerukust, mille omandamine nõuab aastaid. On keerulisust ka fonoloogias ja sõnavara moodustamises. Samal ajal ilmub väärtuslikku ilukirjandust sadades keeles ja seda pole kuidagi võimalik tõlkida kõigisse tähtsamatessegi keeltesse. Ka õpetlased on hädas, sest oma erialal peab oskama 6–7 keelt, et aines orienteeruda (Ariste 1960: 265).

P. Ariste toonitab, et "ühist rahvusvahelist keelt on inimkond juba ammu igatsenud. Vajadus sellise suhtlemisvahendi järele on kasvanud iga sajandiga ning kasvab üha edasi, sest maailmas on liiga palju keeli" (Ariste 1960: 264). "Tõeliseks rahvusvaheliseks abikeeleks võib saada tehiskeel, mis on vaba antagonistlikust taustast" (Ariste 1971: 71).

Milline peab olema see ühine rahvusvaheline keel? Ta peab oma sõnavaralt ja grammatikalt olema internatsionaalne, kergesti õpitav ning stabiilne, kuid siiski arenemisvõimeline (Ariste 1960: 269). Teisal: "Ebaõnnestumised on näidanud, et taotletav tehiskeel ei tohi struktuurilt olla täiesti erinev elavaist keeltest ega tohi olla absoluutselt uudne tema sõnavara. Tehiskeel olgu kujundatud nendest sugemetest, mis on omased paljudele keeltele ja mis on juba saanud vähemalt osaliselt rahvusvaheliseks" (Ariste 1971: 71). Selles väljendub keeleloomingu aposteriorismi nõue: uue keele loomisel ei tohi eirata inimkonna saavutusi aastatuhandete vältel loodud keelte näol, vaid neist tuleb võtta kõik, mis on ratsionaalne. Keeled on arenenud selles suunas, et paremini väljendada objektiivset tõde, seepärast peab ka plaankeelega süsteem arenema, täiustuma ja rikastuma koos ühiskonna arenguga.

Kas sellist keelt on võimalik luua? "Kui inimene on võimeline juhtima oma mõttekäiku, siis võib ta olla võimeline suunama ka seda keelt, mida kõneleb. Kui inimene on võimeline looma väga mitmesuguseid vaimseid ja tehnilisi suurväärtusi, mis lähtuvad tema inimlikust mõtlemisest, siis peab ta olema võimeline looma ka sellist keelt, mis vastab tema nõuetele. [...] Võin öelda, et tehiskeel pole utopia, vaid see on inimese mõtlemisvõime üks suuri saavutusi. Iga saavutus peab edasi arenema." (Ariste 1971: 70-71).

Oma artiklites on P. Ariste alati välja jõudnud ka plaankeelte analüüsini. Parimaks peab ta esperantot. "Esperanto on kaalutletult planeeritud keel" (Ariste 1978: 33). "Võib veendunult väita, et seni esitatud tehiskeeltest on üksnes esperanto kõigiti õnnestunud. [...] Tema grammatiline süsteem on äärmiselt lihtne, kuid kõikehaarav ning paindlik [...] Esperanto sõnavara on loodud rahvusvaheliste, peamiselt ladina algupära sõnade baasil. Selletõttu ongi esperanto rahvusvahelise abikeelena õige ulatuslikult levinud." (Ariste 1971: 71). Õpetlase järeldusi täiendavad kõige paremini UNESCO toetusresolutsioonid aastaist 1954 ja 1985 (UEA 1989: 13).

Inimkond areneb spiraali mööda. Praegu domineerib Euroopa ja Põhja-Ameerika majandus ja teaduslik-tehniline kultuur. Majanduslik ja poliitiline tugevus dikteerib inglise keele võidukäigu. Kuid kindlasti ei jää see nii. Maailm muutub kiiresti ja 21. sajand

peab otsustama ka ühise rahvusvahelise abikeele saatus. Vaevalt nõustub maailm jälle uue rahvuskeele (hiina keele?) kasuks tema majandusliku võimsuse adekvaatsuse väljendusena. Ongi aeg käes plaankeealase väärtusliku kogemuse ja teoreetilise pagasi ärakasutamiseks. Infoühiskond on selleks kindlasti võimeline. Meil on hea meel, et selline kordumatu isiksus nagu akadeemik Paul Ariste on meid lingvistiliselt ja poliitiliselt hästi kasvatanud. Keel on alati ka poliitika, distantseerugu õpetlane verbaalselt poliitikast kui palju tahes. Terve rahva kogemus oma emakeele eest seismisel on meie põlvkonna saavutus. Infoühiskonnas on taolisi ohte tuhat korda enam. Oma keele ja kultuuri kaitsmisel võib üheks tõhusaks relvaks saada interlingvistika.

KIRJANDUS:

Ariste, P. 1960, Kunstliku keele küsimus. – KK 5, lk. 263–269; **1971**, Mõni sõna tehiskeeltest. – Noorus 10, lk. 70–71; **1978**, Kas inimkond saab ühiskeele? – Küsimused ja Vastused 2, lk. 33–37, **Blanke, D. 1985**, Internationale Plansprachen. Eine Einführung, Berlin; **Cibulevskij, D. M. 1994**, SEJM – historia skizo. Moskvo; **Duličenko, A. D. 1982a**, Akad. P. A. Ariste i interlingvistika. – Interlinguistica Tartuensis I. Aktual'nye problemy sovremennoj interlingvistiki, Tartu, lk. 6–14; **1982b**, Interlingvistika. – Interlinguistica Tartuensis I. Aktual'nye problemy sovremennoj interlingvistiki, Tartu, lk. 68–93; **1990**, Meždunarodnye vspomogatel'nye jazyki, Tallinn; **EE** = Enciklopedio de Esperanto I–II, Budapest 1979; **Frank-Böhringer, B. 1985**, Ekesto kaj celoj de la Akademio Internacia de la Sciencoj (AIS) San Marino. Aldono al la volumo 26/1985 de la kvaronjara revuo "Grundlagenstudien aus Kybernetik und Geisteswissenschaft. Humankybernetik. Internationale Zeitschrift für Modellbildung und Mathematisierung in den Humanwissenschaften", Dortmund; **ISD** = Internacia Sciencista Dokumentaro. Registro de la internacilingvaj sciencistoj konataj al Akademio Internacia de la Sciencoj San Marino, Paderbom 1989; **Nahir, M. 1977**, The five aspects of language planning. A classification. – Lingvaj Problemoj kaj Lingvo-Planado I 2, Den Haag, Paris, New York, lk. 107–123; **1978**, Language planning functions in modern Hebrew. – Lingvaj Problemoj kaj Lingvo-Planado II 2, Den Haag, Paris, New York, lk. 89–102; **Rätsep, H. 1980**, Akadeemik Paul Ariste, Tallinn; **UEA** = Universala Esperanto-Asocio (en konsultaj rilatoj kun UN kaj Unesko). Jarlibro 1989, Rotterdam 1989; Jarlibro 1994, Rotterdam 1994.

LA INTERLINGVISTO PAUL ARISTE

Resumo

Madis Linnamägi

En la artikolo la aŭtoro montras, ke la akademiano Paul Ariste fariĝis lingvosciencisto kaj fennougristo dank' al sia okupiĝo pri planlingvoj. Estas respegulite, ke P. Ariste estis fervora esperantisto en sia juneco. Li uzis siajn spertojn pri planlingvoj (volapük, esperanto, ido, occidental) en matura aĝo por esprimi siajn interlingvistikajn konkludojn. Li ne kredis, ke iu nacia lingvo estos iam akceptota kiel internacia lingvo. Li estis optimisma pri solvo de la monda lingvo-problemo en akcepto de iu planlingvo kiel internacia lingvo *resp* komuna neŭtrala helpa lingvo apud naciaj lingvoj.

Ilmunud / Aperinta: **Fenno-Ugristica 19**. Toimetanud /Redaktinta Ago Künnap. Tartu, 1996, 130–137.

ESPERANTOST HETKEL*

Maailmas, mis üha enam teadvustab endale vähemuste õigusi ning keelte ja kultuuride mitmekesisust, muutub rahvusvaheline keel esperanto mõjukate otsustajate uuenenud tähelepanu osaliseks. Valitsusvälised organisatsioonid ja ühendused avaldavad survet, et Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ja Euroopa Liidu päevakorda võetaks rahvusvahelise keele küsimus. 1996. aasta juulis Prahast toimunud rahvusvaheliste organisatsioonide Nitobe-sümposiumil tuli kokku grupp sõltumatuid eksperte, kes kontrollis tollast esperanto keele seisu ja pani ette lülitada see keeleõiguste ja keelepoliitika debatti. Praha manifest, taas esperantoliikumist motiveerivate väärtuste ning eesmärkide nüüdisaegne avaldus, rõhutab keeledemokraatiat ning keelte mitmekesisuse säilitamist (<http://lingvo.org/xx/2/3>). Esperanto keele rääkijate hulgas on ka 1994. aasta Nobeli preemia laureaat Reinhard Selten, 1996. aasta malemaailmameister Zsuzsa Polgár ja finantstegelase George Sorosi isa Tivadar Soros (<http://esperanto.org/Ondo/H-100.htm>). “Põliselanike dialoog”, kogu maailma põlisrahvaste vahelise dialoogi elavdamise programm, väldib endisi koloniaalkeeli esperanto kui suhtlusvahendi abil (<http://idnetwork.nl>).

Eesmärgid ja päritolu. Rahvusvahelise keele esperanto alused on välja antud 1887. aastal Varssavis dr. Ludwig Lazarus Zamenhofi poolt (<http://akademio-de-esperanto.org/fundamento>). Rahvusvahelise keele idee, mille eesmärk ei ole asendada rahvuskeeli, vaid olla täiendavalt teiseks keeleks igapähele, ei olnud uus. Kuid Zamenhof nägi, et selline keel peab arenema kollektiivse kasutamise kaudu ning ta piirdus oma algses ettepanekus minimaalse grammatikaga ning väikese sõnavaraga. Tänapäevane esperanto on arenenud täiuslike väljendusvõimalustega keel, millel on ülemaailmse kõnelejaskond. Paljud Zamenhofi ideed ennetasid modernse lingvistika looja, strukturalisti Ferdinand de Saussure'i (kelle vend René oli esperantist) omi.

Iseloomustus. Esperanto on kõneldav ja kirjutatav. Sõnavara tuleneb põhiliselt Lääne-Euroopa keeltest, lauseõpetuses (süntaksis) ja morfoloogias leidub tugevaid slaavi mõjusid (<http://mujweb.atlas.cz/kultura/malovec/gram.htm>). Esperanto liited (morfeemid) on muutumatud ja praktiliselt lõpmatul arvu erinevate sõnadega kombineeritavad. Nii on esperantol palju ühist isoleeritud tüüpi keeltega, nagu hiina keel, samal ajal on tema sisemine sõnastruktuur sarnane aglutineerivate keeltega, nagu türki, suahiili ja jaapani keel (<http://esperanto.net/veb/faq.html> <http://bertilow.com/pmeg/index.php>).

Keele areng. Algul oli keeles ligikaudu 1000 tüvisõna, millest saab tuletada 10 000 või 12 000 sõna. Tänapäeval on esperanto sõnaraamatutes sageli 15 000 või 20 000 tüvisõna, millest saab tuletada sadu tuhandeid sõnu, ja keel areneb pidevalt (http://akademio-de-esperanto.org/akademia_vortaro). Keele arengut kontrollib Esperanto Akadeemia. Läbi aegade on keelt kasutatud peaaegu kõikidel kujuteldavatel eesmärkidel, mõned neist on vaieldavad ning probleemsed. Esperanto oli keelatud ja selle kasutajaid kiusati taga nii "kosmopoliitiliseks keeleks" pidava Stalini, kui ka juutide keeleks pidava Hitleri poolt (keele looja oli Zamenhof juut). Esperanto keele kodus kasutamise tõttu on praegu võib-olla 1000 sünnijärgset esperanto kõnelejat.

Esperanto keele kasutajad. Ülemaailmsel Esperanto-Assotsiatsioonil (*Universala Esperanto-Asocio*, UEA), mille liikmeskonna moodustab esperanto pooldajate aktiivsem osa, on 62 maal rahvuslikud liidud, üksikliikmeid üle saja maal (<http://uea.org/esperanto/landoj>). Müüdnud õpperaamatute ja kohalike liitude liikmestatistika järgi on esperantot veidi teadvate inimeste arv on sadu tuhandeid või miljoneid. Esperanto keele kõnelejaid leidub

kogu maailmas, sh märkimisväärset hulgal nii erinevates maades, nagu Hiina, Jaapan, Brasiilia, Iraan, Madagaskar, Bulgaaria ja Kuuba.

Esperanto õpetamine. Esperanto abil saab hakata kiiresti suhtlema. Esperanto on ideaalseks sissejuhatuseks, et õppida võõrkeeli. Õppinud vaid mõne nädala, saab õppija esperanto vahendusel alustada kirjavahetust, pärast mõnda kuud õppimist teha kooliga reis välismaale. Katseliselt on leitud, et esperanto eelnev õppimine mõjub positiivselt nii esimese kui ka teise võõrkeele õppimisele. Kuigi esperantot õpetatakse mõnedes koolides, õpitakse seda enamasti iseõppimise või kirjavahetuse teel, samuti ka kohaliku esperantoklubi vahendusel. Enam kui sajas keeles on õpikuid või materjale iseõppimiseks (<http://ikurso.net>; <http://lernu.net>). Uus internetivõrk esperanto õpetajatele, annab mingi ülevaate aktuaalsest haridustegevusest (<http://edukado.net>).

Ametlik tunnustus. 1954. aastal tunnustas Unesco üldkonverents, et esperanto on kooskõlas Unesco eesmärkide ja ideaalidega ning loodi ametlikud suhted Unesco ja Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni vahel. Kahe organisatsiooni koostöö jätkub tänini. 1997. aastal pidas Unesco peadirektor hr. Amadou-Mahtar M'Bow kõne 82. ülemaailmsel esperanto kongressil. 1985.aastal kutsus Unesco üldkonverents üles oma liikmesriike ning rahvusvahelisi organisatsioone edendama esperanto õpetamist koolides ja selle kasutamist rahvusvahelistes suhetes. UEA-l on ka konsultatiivsuhted Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, UNICEFi, Euroopa Nõukogu, Ameerika Riikide Organisatsiooni ja Rahvusvahelise Standardiseerimise Organisatsiooniga (<http://www.lingvo.org/eo/unesco>).

Kooskäimised ja reisimine. Igal aastal toimub enam kui sada rahvusvahelist konverentsi ning kokkutulekut esperanto keeles – tõlkideta (<http://www.eventoj.hu/kalendar.htm>). Kõige suurem neist on ülemaailmne esperantokongress (<http://uea.org/kongresoj>), mis viimasel aastakümnel on toimunud Adelaide'is (1997), Montpellier's (1998), Berliinis (1999), Tel-Avivis (2000) ja Zagrebis (2001). Ülemaailmsed kongressid toimusid Fortalezis, Brasiilias (2002); Göteborgis, Rootsis (2003); Pekingis, Hiinas (2004). Tänavu leiab see aset Vilniuses, Leedus (2005). Esimene esperantistide sümposium Araabiamaades toimus Ammânis 2000. aastal, viies Üleameerikaline Kongress Méxicos 2001. aastal ja Aasia Kongress Söulis 2002. aastal. Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni noorteseksiooni passiteenistuse 2002. aasta väljaandes on 1200 võõrustajat 82 riigis, kes võimaldavad tasuta öömaja reisivatele esperanto keele kõnelejatele (<http://pasportaservo.org>).

Uurimine ja raamatukogud. Paljud ülikoolid käsitlevad esperantot lingvistikakursustel; mõned soovivad seda kui iseseisvat õppeainet. Eraldi märkimisväärne on Eötvös Lórandi ülikool Budapestis, kus on võimalik valida esperantoteemaline diplomitöö ja Poznańi ülikool Poolas interlingvistika diplomitöö programmiga. USA Modernsete Keelte Assotsiatsiooni bibliograafiasse lisandub igal aastal enam kui 300 erialast esperantoteemalist väljaannet. Briti Esperanto Liidu raamatukogus on enam kui 20 000 nimetust. Teised suured raamatukogud on Esperanto Muuseumil Viinis (üks osa Austria Rahvusraamatukogust <http://www.onb.ac.at/sammlungen/plansprachen/eo/index.htm>), Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni Keskbüroo Hodleri Raamatukogul Rotterdamis (<http://esperantic.org/ced/hodler.htm>) ja Esperantokogul Aalenis, Saksamaal (<http://esperanto.de.nr>). Viini ja Aaleni kogusid saab kasutada interneti ning rahvusvahelise laenutussüsteemi vahendusel.

Erialakontaktid ja erihuvid. On arstide, kirjanike, raudteelaste, teadlaste, muusikute ja paljude teiste erialainimeste esperanto organisatsioone. Sageli on neil oma ajakirjad, nad organiseerivad konverentse ja aitavad laiendada esperanto erialast ning eri valdkondades kasutamist. San Marino Rahvusvaheline Teaduste Akadeemia kergendab ülikoolidevahelist koostööd (<http://ais-sanmarino.org>). Algpärased ja tõlkeväljaanded ilmuvad regulaarselt astronoomiast, informaatikast, botaanikast, entomoloogiast, keemiast, juurast ja filosoofiast. On olemas skautide, pimedate, male- ning gomängijate organisatsioonid; Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni noorte seksioon Ülemaailmne Esperanto Noorte Organisatsioon (*Tutmonda Esperanto Junulara Organizaĵo*) korraldab sagedasi rahvusvahelisi kokkutulekuid ja annab välja oma perioodikat (<http://tejo.org>). Budistidel, sintoistidel, katoliiklastel, kveekeritel, protestantidel, mormoonidel ja bahaistidel on oma organisatsioonid. Nii kasutavad esperantot paljud aktiivsed ühiskonna grupid (http://uea.org/esperanto_p/fakoj).

Kirjandus. Esperanto õitsva kirjanduse traditsiooni tunnustab rahvusvaheline PEN-klubi, kes võttis oma liikmeskonda esperanto filiaali oma 60. kongressil 1993. aasta septembris. Märkimisväärsed nüüdisaja esperantokirjanikud on romaanikirjanikud Trevor Steele (Austraalia), István Nemere (Ungari) ja Spomenka Stimec (Horvaatia); luuletajad William Auld (Šotimaa), Mihhail Gißpling (Venemaa/Iisrael) ja Abel Montagut (Kataloonia); esseistid ja tõlkijad Probal Daßgupta (India), Fernando de Diego (Venetsueela) ja Kurisu Kei (Jaapan). W. Auld esitati Nobeli kirjanduspreemia kandidaadiks 1999. ja 2000. aastal (<http://dreamwater.net/esperanto>).

Tõlked. Viimasel ajal välja antud tõlgete seas on Hemingway "Vanamees ja meri", Tolkieni "Sõrmuste isand", García Márquezi "Sada aastat üksildust", Umar Hajjami "Nelikvärsid", Grassi "Plekktrumm", Marco Polo "Imede raamat" ja Cao Hueqini "Punase maja uned". Lastekoomiksitele "Karupoeg Puhh" ja "Tin-Tinile" lisandusid "Turrisukseline Peeter" ja "Pipi Pikksukk". Kõik soome kirjaniku Tove Janssoni Muumioru raamatud, samuti ka L.F.Baumi Ozi-raamatud on saadavad internetis (<http://retbutiko.esperanto.be> <http://esperanto.nu/eLibrejo>). Esperanto tõlkeraamatute seas on rahandustegelase George Sorosi isa Tivadar Sorosi 1965. aastal välja antud "Maskeraad", mis räägib tema perekonna läbielamistest natside poolt okupeeritud Budapestis. See raamat on välja antud inglise keeles Inglismaal (2000) ja Ühendriikides (2001), samuti on see ilmumas vene, saksa ja türgi keeles.

Teater ja kino. Mitme maa näitekirjaniku, nagu Goldoni, Ionesco, Shakespeare'i ja Alan Ayckbourni näidendeid, on viimastel aastatel mängitud esperanto keeles. Paljud Shakespeare'i näidendid on olemas esperanto tõlkes: üks viimase aja esitlusi esperantos oli 2001. aasta detsembris Hanois (Vietnaxis) sealsete näitlejate mängitud "Kuningas Lear". Kuigi Chaplini "Suures diktaatoris" kasutati laval esperantokeelseid afišše, on täispikad esperantokeelsed filmid tavatud. Märkimisväärne erand on kultusfilm "Paine", mille dialoogid toimuvad eranditult esperantos (<http://incubusthefilm.com>).

Muusika. Esperantos on esindatud pop- ja rahvalaulud, rockmuusika, koori- ja soololaulud ning ooper. Populaarsed heliloojad ja kunstnikud, kaasa arvatud inglane Elvis Costello ja ameeriklane Michael Jackson, on esindatud esperantos ja teinud esperantost inspireeritud orkestriseadeid või kasutanud seda oma esitlustes. Mõned palad vendade Warnerite Esperanto albumist "Esperanto", mis ilmusid Hispaanias 1996. aasta novembris, jõudsid hispaania edetabelites kõrgetele kohtadele. Klassikaliste orkestriseadete ja koorilaulude hulgas on esperanto tekstiga ameeriklaste Lou Harrisoni "Südame suutrad" ja David Gainesi "Esimene sümfoonia". Esperanto muusikat leidub ka internetis (<http://radio-esperanto.com> <http://dmoz.org/World/Esperanto/Muziko> <http://esperanto-panorama.net/ikse/muziko.htm>).

Perioodika. Esperantos ilmub regulaarselt enam kui 100 ajakirja ning ajalehte (<http://lingvo.org/en/3/253>), kaasa arvatud uudiste ajakiri Monato, <http://Gxangalo.com> kirjandusajakiri Fonto ja Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni ajakiri Esperanto. Kaks korda kuus ilmuv uudiste kokkuvõtte Eventoj ilmub ka elektroonselt, samuti ka Monato; mõnel ajakirjal on internetis arhiivid. Ilmub perioodilisi

väljaandeid meditsiinist ja teadusest, religioosseid ajakirju, noorte ja haridusperioodikat, kirjandusajakirju ja eritemaatilisi väljaandeid.

Raadio ja televisioon. Toimuvad regulaarsed raadiosaated Austrias, Brasiilias, Hiinas, Kuubas, Ungaris, Itaalias ja Poolas; saateid teeb ka Vatikani Raadio (<http://wrn.org/ondemand/poland.html> <http://osiek.org/aera>). Mõned programmid leiduvad ka internetis. Mitmete maade TV-kanalitel toimuvad esperanto kursused, kaasa arvatud Poola esimesel kanalil edastatav 16-osaline BBC telekursus "Mazi en Gondolando" (<http://esperanto-panorama.net/ikse/radio.htm>).

Internet. Elektroonilised võrgud on kõige kiiremini kasvav suhtlusvahend esperanto kasutajate vahel. On olemas mõnisada esperanto lehekülge, kus käsitletakse teemasid alates esperanto kasutamisest perekonnas kuni üldrelatiivsuse teooriani (<http://purl.org/net/dissendo>). Esperantot kasutatakse laialdaselt jututubade protokollides ICO, IRC ja PalTalk (<http://babilejo.org>). Interneti lehekülgi esperantos on sadu tuhandeid. Mõned võib leida Virtuaalses Esperanto-Biblioteegis (<http://esperanto.net/veb>), teised aga kirjutades sõna "esperanto" mistahes internetiserveris (<http://eo.wikipedia.org>).

Ülemaailmse Esperanto-Assotsiatsiooni (UEA) teenused. UEA annab välja raamatuid, ajakirju ja aastaraamatut esperantoorganisatsioonide ning kohalike esindajate nimekirjadega. Väljaanded koos teabega helikassetide ja muu kohta on loetletud UEA raamatukataloogis, mis on saadaval nii paberikandjal kui ka internetis (<http://uea.org/katalogo>). UEA raamatuteenistuses on saadaval enam kui 3500 nimetust. UEA poolt väljaantavas esperanto, inglise ja prantsuskeelses seerias "Esperanto dokumendid" ilmuvad uuringud ja ettekanded esperanto hetkeseisust ja nad on saadaval UEA Keskbüroos Rotterdamis. Enamaks teabeks esperanto kohta kontakteeruge: UEA, Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, Nederlando (tel. +31 10 436 1044; faks +31 10 436 1751; <uea; 777 United Nations Plaza, New York, NY 10017, USA (tel. +1 212 6877041; faks 949 4177); <http://www.uea.org>; Esperanto-Asocio de Estonio, Raekoja plats 14, EE-10146 Tallinn (tel. 372 603 5272 õhtul).

* Eestikeelne tekst on võetud Brüsseli Kommunikatsioonikeskuse veebilehelt www.lingvo.org. Loetav paljudes keeltes. Internetitõlget on mõnevõrra kohendatud.

LINGVAJ KOSTOJ EN LA EŬROPA UNIO

Ottó Haszpra

Enkonduko

En la hodiaŭa mondo estas **du kaŭzoj por akceptigi unu internacian lingvon**. Unu estas **moral**a: nur internacia lingvo, kiu estas gepatra lingvo de neniu popolo, ebligas al diverslingvaj homoj interparoli **sen lingva diskriminacio**. La alia estas **ekonomika**: la lernado de bona internacia lingvo ebligas al homoj lerni ĝin senkompareble pli facile, do pli malmultekoste, ol kian ajn tiel nomatan naturan lingvon. Kaj tiu lernado estas pli malpli same facila por homoj kun kiu ajn gepatra lingvo. Ni povas diri: **ekonomie optimuma kaj sen ekonomia diskriminacio**.

Pri la unua kaŭzo, la **moral**a, la esperantistoj dekomence skribis kaj parolis multajn belajn vortojn, ekz. sub la titoloj **interna ideo**, **rondo familia** ktp. Kaj same oni konsumis multan inkon por kritiki tiujn ideojn. Sed tio ne estas objekto de mia prelego.

Pri la dua kaŭzo, la **ekonomika** aŭ simple **ekonomia** (do **kiom ŝpari** per la uzo de la internacia lingvo kompare kun tiu de kiu ajn natura lingvo), same iom multe parolis la esperantistoj. Tamen ekonomiko estas efike traktebla nur per **matematikaj kalkuloj**, kaj tion ili preskaŭ neniam faris, kvankam tiuj kalkuloj, se temas pri la esenco, estas relative facile kompreneblaj. Mi volas okupiĝi ĝuste pri tiu aspekto, nome pri la **natura kaj financa kostoj de la lernado de la naturaj lingvoj kompare kun tiu de Esperanto**.

Mi skribis pri tio artikolojn en 1978-79 [Haszpra 1978], sed tiam ne estis kia ajn eĥo. Denove mi komencis okupiĝi pri la temo en 2001 [Haszpra 2001], kiam la lingva komunikado en la Eŭropa Unio fariĝis ege aktuala, kion montras ke la Eŭropa Konsilio faris pri tio decidon en sia kunsido en Barcelono en 2002.

Surbaze de la tielnomataj „Barcelonaj celoj” de la Eŭropa Konsilio, laŭ kiuj 1. Eŭropo devas konservi sian lingvan diversecon kaj 2. ĉiu civitano de EU devas havi la eblon lerni minimume du fremdajn lingvojn, la stabo de la Eŭropa Komisiono preparis dumlaboran dokumenton [Staff 2002]. Poste, la 6an de majo, 2003, simpozio „What Language Policies for a Multilingual European Union?”¹ estis aranĝata en Bruselo (financata de UEA) por diskuti la rilatajn demandojn listigitajn en la dumlabora dokumento. Al la

¹ Kian lingvopolitikon por la multlingva Eŭropa Unio?

simpozio ankaŭ mi kontribuis per skribita propono [Haszpra 2003] kaj poste al la EEU-konferenco en Bilbao [Haszpra 2004a] kaj al la periodaĵo *Begegnungen* mi sendis materialon, kiuj servis kiel bazo ankaŭ por la jena prelego.

La menciitaj barcelonaj celoj ŝajnas akcepteblaj. Tamen, lernado de almenaŭ du aŭ tri lingvoj rekomendita en la barcelonaj celoj, en la menciita labordokumento kaj aliloke, ne povas certigi la postulitan rezultojn, sed en la praktiko kreas ne nur politikan, sed ankaŭ pezan ekonomian diskriminaciojn inter la nacioj kun diversaj gepatraj lingvoj.

Tial, en jena artikolo, konservante la moralajn fundamentojn de la barcelonaj celoj, mi provas resumi por EU principojn por **lingva politiko** kiu estas **lingve kaj ekonomie nediskriminacia kaj optimuma**.

Bazaj ideoj por la lingvopolitiko de EU

Por antaŭenigi lingvolernadon kaj lingvan diversecon en la Eŭropa Unio, ni devus sekvi tri bazajn ideojn, kiuj estas en sufiĉe strikta akordo kun la vaste disvastigitaj ideoj de la Eŭropa Konsilio plus unu rilate al posta tutmondigo de ties spirito:

1. antaŭenigi lingvolernadon por atingi reciprokan komprenon kaj kreskantan solidarecon inter la popoloj de la nuna kaj estonta Eŭropa Unio,

2. konservi la nunan lingvan diversecon kaj apogi la pluan evoluon de la gepatraj lingvoj kaj de la etnaj kaj naciaj kulturoj de Eŭropo, kaj

3. konservi, plu evoluigi kaj disvastigi la komunan Eŭropan kulturon.

4. antaŭenigi la ĉi-suprajn ideojn pli larĝskale por ĉiuj landoj kaj popoloj de la tuta mondo.

Tamen, el praktikaj vidpunktoj, apud la ŝtataj oficialaj lingvoj la Eŭropa Unio bezonas unu solan komunan oficialan lingvon, kiu samtempe estas ankaŭ laborlingvo en EU-aferoj, por ĉiuj EU-civitanoj kaj institucioj, por atingi maksimuman kooperadpovon kaj solidarecon inter ĉiuj civitanoj de la nova komuna patrolando, la Eŭropa Unio, sen bezono de interpretistoj.

Tial, la Eŭropa Unio devas

1. certigi la enkondukan kaj poste la kontinuan instruadon de la komuna oficiala lingvo de EU en sia tuta teritorio, al ĉiu generacio unu post la alia,

2. apogi finance kaj protekti politike la konservadon, evoluigon kaj liberon de la privata kaj publika uzo de la gepatraj lingvoj de ĉiuj civitanoj, kaj ankaŭ la oficialan uzon de la gepatraj lingvoj en la unuopaj landoj kaj pli maltnivelaj administraj teritorioj (regionoj, distriktoj, urboj, vilaĝoj k.a.), kie ties denaskaj parolantoj konsistigas certan procenton de la tuta civitanaro, kaj

3. certigi la rajton de la civitanoj lerni kaj uzi ankaŭ kiajn ajn lingvojn laŭ ilia libera elekto.

La komuna oficiala lingvo de EU estu:

1. aplikebla por kia ajn internacie necesa privata, politika, ekonomika, scienca, teknika kaj kia ajn alia komunikado, sur kaj ĉiutaga kaj profesia nivelo,

2. facile (laŭeble plej ekonomie) lernebla por la individuaj civitanoj kaj la tuta EU-socio, kaj

3. la plej akceptebla alternativo por la estonta komuna oficiala lingvo de la tuta mondo.

El praktika vidpunkto estas du, ne oficialaj, sed realismaj kandidatoj por la komuna oficiala lingvo de EU:

1. la **angla**, unuavice pro la mondvasta ekonomia, politika kaj milita potenco de la nacioj, kies dominanta gepatra lingvo ĝi estas.

2. **Esperanto**, unuavice pro ĝiaj lingvaj kvalitoj, politika neŭtraleco kaj facila lernebleco.

Ekonomika prijuĝo de lerni almenaŭ du lingvojn

Kio estas la ekonomiaj konsekvencoj de certigi ke – citante el la menciita labordokumento – „ĉiuj civitanoj de la membro-ŝtatoj” (= ĉiuj civitanoj de EU) „povu komunikadi en almenaŭ du lingvoj, krom siaj gepatraj lingvoj”? (Ĉiujn nombrojn mi donos en averaĝaj rondigitaj valoroj, sed la ordo de iliaj magnitudoj restas ĝusta.)

Lerni ian naturan fremdan lingvon, averaĝe postulas ĉ. 2000 laborhorojn/lernanto, t.e. unu laborjaron/lernanto (pasigitajn en kursoj, kun privataj instruistoj, individue ktp.) por atingi la kapablon bone paroli, kompreni, legi kaj skribi, pri kaj ĉiutagaj temoj kaj temoj de la propra profesio de la lingvouzanto. Lerni Esperanton bezonas ĉ. 200 laborhorojn. Lerni duan aŭ trian lingvon postulas certe pli mallongan, tamen konsiderindan tempon. La lernantoj malgrandigas la nombron de la laborantoj, do de la impostpagantoj, kiuj devas kovri la kostojn de la lernado.

Ĉi tiu imposto povas esti evitata nur, se la nombro da horoj dediĉataj al lingvolernado estas forprenataj el aliaj studoj, kiel matematiko, fiziko, aliaj profesiaj kaj kulturaj lernobjektoj, kaj la gepatra lingvo. Tial, la junaj homoj en la ne-anglalingvaj landoj de EU havos konsiderinde pli malaltan nivelon de konoj, rezultiganta konsiderindan relativan perdon de GDP.

Estas notinde, ke la lernado mallongigas la aktivan laborperiodon, ĉar kvankam pro la lernado ties komenco malfruiĝas, tamen ties fino (pro pensiuliĝo aŭ pli frua morto) restas senŝanĝa. Tio eĉsignifas, ke la lernantoj fakte perdos la ĝenerale plej bone pagatajn lastajn jarojn el sia aktiva vivperiodo. Parton de la lernoapoga imposto ili devas ricevi kiam la lernado fakte okazas, sed alian parton aŭ kiam ili atingas la pensiuliĝon, aŭ iel distribuata dum ilia aktiva periodo.

Detalojn de la ekonomikaj kalkuladoj vidu sur la *tabeloj*.

Tabeloj

Datenoj kaj rezultoj pri la kosto de la lingvolernado en EU (rondigitaj averaĝaj valoroj)

1. Bazaj datenoj

1 laborhoru (labhor) = 10 EUR

(Modeste supozata averaĝa horsalajro fine de la aktivaj laborjaroj.

Noto: surbaze de EUROSTAT averaĝa salajro en 2003

en EU15 = 22,7 EUR (kio tamen ŝajnas esti dube alta),

en EUnova10: 4,21 EUR.

Individua lernotempo de lernanto (lern) de la unua fremda lingvo

por la angla (aŭ alia natura lingvo) 2000 labhor/lern

por Esperanto 200 labhor/lern

Individua financa ekvivalento

angla: 2000 labhor/lern x 10 EUR/labhor = 20.000 EUR/lern

Esperanto = 200 labhor/lern x 10 EUR/lern = 2.000 EUR/lern

Lernotempo de sekvaj fremdaj lingvoj

por dua fremda lingvo = 80%

por tria = 70% de la unua

Se ĉiu estas natura lingvo: 2000 + 1600 + 1400 = 5000 labhor/lern

Se la lasta estas Esperanto: 2000 + 1600 + 140 = 4640 labhor/lern

Se la unua estas Esperanto: 200 + 1600 + 1400 = 3200 labhor/lern

Nombroj de la loĝantaro kaj de la unujara juna generacio, se la averaĝa vivdaŭro estas 75 jaroj

Eŭropa Unio	450.000.000		6.000.000
anglalingvaj landoj	60.000.000		1.000.000
neanglalingvaj landoj	390.000.000		5.000.000

Eŭropa NATO-buĝeto en 2000

165.000.000.000 EUR/jaro

laŭ The Economist (se 1 USD = 1 EUR)

2. Kosto de tri fremdaj lingvoj (sen Esperanto) por la tuta EU

5000 labhor/lern x 6.000.000 lern/jaro =

30.000.000.000 labhor/jaro

x 10 EUR/labhor =

300.000.000.000 EUR/jaro.

Kun 10% instrukosto (modesta): 330.000.000.000 EUR/jaro

(Tio estas duoblo de la buĝeto de la Eŭropa NATO)

La nombro de la impostpagantoj de EU

$0,4 \times 450.000.000 = 180.000.000$

Minus la lernantoj (15.000.000) = 165.000.000

Ŝarĝo de unu impostpaganto = $330.000.000.000 : 165.000.000 = 2000$
EUR/impostpaganto

El la GDP elfalas pro la foresto de la lernantoj

Preskaŭ 10% en la tuta EU.

3. Kosto de la angla

2000 labhor/lern

x 5.000.000 lern/jaro =

10.000.000.000 labhor/jaro

x 10 EUR/labhor = 100.000.000.000 EUR/jaro

Kun 10% instrukosto: 110.000.000.000 EUR/jaro

Tio estas 67% de la Eŭropa NATO-buĝeto (tamen 0% por la anglaj landoj kaj ĉ. 77% de tiu por la neanglaj landoj)

La nombro de la impostpagantoj en la neanglalingvaj landoj

$0,4 \times 390.000.000 = 156.000.000$

- 5.000.000 = 151.000.000

Ŝarĝo de unu impostpaganto

en la neanglalingvaj landoj: $110.000.000.000 : 151.000.000 = 728$ EUR/impostpaganto.

En la anglalingvaj landoj: 0 EUR/impostpaganto

El la GDP elfalas pro la foresto de la lernantoj:

en la neanglalingvaj landoj: 3,3%

en la anglalingvaj landoj: 0,0%.

4. Kosto de Esperanto

200 laborhoroj/lernanto

x 6.000.000 lern/jaro =

1.200.000.000 labhor/jaro

x 10 EUR/labhor = 12.000.000.000 EUR/jaro

Kun 10% instrukosto: 13.200.000.000 EUR/jaro

Tio estas 8% de la Eŭropa NATO-buĝeto.

Numero de la impostpagantoj en EU

180.000.000

– 6.000.000 lern/jaro x 0,1 jaro/lern = – 600.000 =

179.000.000.

Ŝarĝo de unu impostpaganto

$13.200.000.000 : 179.000.000 =$

74 EUR/impostpaganto

El la GDP elfalas pro la foresto de la lernantoj

0,5% en la tuta EU.

La lingvaj kostoj de la EU-institucioj

La tempo pasis kiam politikistoj pasie argumentis, ke la kosto de la lingvaj servoj de UNO kaj UNESCO estas giganta (pli ol 100 milionoj da USD/jaro), nur por fari obstaklon kontraŭ akcepti aliajn lingvojn.

Nun la politikistoj pasie argumentas, ke la kosto de la lingvaj servoj de la EU-institucioj estas ne signifa (ĉ. 1000 milionoj = 1 miliardo da EUR/jaro), ĉar tio postulas imposton de nur iom pli ol 2 EUR/loĝanto. Kaj lingva diskriminacio plu ne ekzistas.

La prolingva kosto de la nunaj EU-institucioj estas vere ne signifa, sub 1 miliardo da EUR/jaro, t.e. facile kovrebla de averaĝa

imposto de ĉ. 5 EUR/jaro/impostpaganto. Por la membroj de la lingva stabo, kun siaj alte super-averaĝa lingva talento, ellerno de Esperanto por interna komunikado ne estas problemo. Tamen, la kono de la oficialaj (ŝtato)lingvoj de EU ĉi tie ĉiam estos necesa, ĉar la diversaj centraj decidoj kaj leĝoj de EU devas esti tradukataj al la lingvoj de la membroŝtatoj kaj inverse. Ankaŭ civitanoj, kiuj ne scias Esperanton sufiĉe, daŭre devos havi la rajton turni sin al EU en siaj propraj lingvoj (ĉu oficialaj, ĉu „nur” etnaj).

Kiel produkti Esperanto-instruistojn

Kun la enkonduko de Esperanto granda nombro da instruistoj estos bezonata. Tamen, ili estas produkteblaj tre rapide el la nunaj lingvo-instruistoj. Ili havas superaveraĝan talenton por lerni lingvojn kaj jam lernis la metodologion de lingvoinstruado. Por ili 200-hora altlerneja kurso de Esperanto evidente estas sufiĉa por komenci ties instruadon (aŭ post mallonga enkonduka kurso ili povas memlernadi kun periodaj konsultadoj). Post jaro ili povas kvalifikiĝi kiel diplomitaj Esperanto-instruistoj.

Kiel la spertoj en Orienta Eŭropo pruvis, post la ŝanĝiĝo de la politika sistemo ĉirkaŭ 1990, multaj instruistoj de la rusa lernis alian lingvon kaj post relative mallonga tempo ili iĝis nivelo. Menciendas, ke instruisto povas instrui Esperanton al ĉ. dekoble pli multaj lernantoj ol alian lingvon, ĉar la necesa lernotempo por Esperanto averaĝe estas ĉ. dekono de tiu por ĉiu alia.

Pli malpli la sama validas por instruistoj de aliaj lernobjektoj. Post unu- aŭ dujara studado ili povas instrui siajn fakojn (geografion, fizikon k.a.) kaj gepatralingve, kaj en Esperanto.

Literaturo

- (-) 2002: A Survey of the Defence Industry. The Economist, July.
- Erasmus, Hans 1997: La lingva problemo kaj la kostoj de komunikado. En: Selten, R. (red.): La Kostoj de la Europa Lingva [Ne-]Komunikado. „espERAnto” radikala asocio, Roma.
- Frank, Helmar. G. 1980: Kibernetike-pedagogia teorio de la lingvo-orientiga instruado. IX-a Internacia Kongreso de Kibernetiko, Namur. En: Kibernetiko de la homa lingvo, 123-144. Hungara Esperanto-Asocio – Instituto pri Kibernetiko, Budapest & Paderborn.

- Haszpra, Ottó 1978: La vera kosto de la multlingveco. Budapeŝta Informilo, decembro, p. 11.
- Haszpra, Ottó 2002: La natura ŝarĝo de la lingvolernado kaj ĝia radikala malpliigeblo. En: *Scienca Revuo* 3/2002, p. 121-133.
- Haszpra, Ottó 2003a: Triopa utilo de Esperanto. *La Gazeto* nr. 105, marto, p. 19-21. (Traduko el la hungara: *Az esperantó hármás haszna*, aperinta en *Magyar Tudomány* 2001/2, organo de la Hungara Scienca Akademio.)
- Haszpra, Ottó 2003b: Language policy principles of EU for promoting language learning and linguistic diversity in a non-discriminatory and most economical way (Principoj de lingvopolitiko de EU por antaŭenigi lingvolernadon kaj lingvan diversecon en sendiskriminacia kaj plej ekonomia maniero). Written proposal to the Symposium on What Language Policies of the European Union, Brussels, May 6.
- Haszpra, Ottó 2004a: The Price of a Common Language – Ideas and Data for the Most Economical and Nondiscriminatory Language Policy within the European Union (La prezo de komuna lingvo – Ideoj kaj datenoj por la plej ekonomia kaj sendiskriminacia lingvopolitiko en la Europa Unio). En: *Begegnungen*, Band 22: Innerhalb des Europäischen Union, 215-222. Europa Institut Budapest.
- Haszpra, Ottó 2004b: Ideoj kaj dataoj pri la plej ekonomia kaj nediskriminacia lingva politiko por la Eŭropa Unio. Manuskripto por la EEU-konferenco en Bilbao.
- http://www.eurolang2001.org/eyl/EN/INFORMATION/AboutEYL/AboutEYL1_en.htm 2001.04.06
- Maertens, G.(1997): La kostoj de multlingveco. En: Selten, R. (ed.). *La Kostoj de la Europa Lingva [Ne-]Komunikado*. 81 - 89. „espERAnto” radikala asocio, Roma.
- Piron, C. 2002: Pluraj retmesaĝoj pri diversaj kostoj de la multlingveco. rebato@yahoo.com, aprilo.
- Selten, Reinhard (red.) 1997: *La Kostoj de la Europa Lingva [Ne-]Komunikado*. „espERAnto” radikala asocio, Roma.
- Selten, Reinhard 2003: La distribuo de fremdlingvaj spertoj kiel ludoteoria ekvilibro. *Oomoto* nro 450, jan-dec, 2004.
- Staff of the European Commission 2002: *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity*. (Antaŭenigo de lingvolernado kaj lingva diverseco). Working paper. European Commission, Brussels, November 13.
- Zilah, Eugene de 1997: Unu nova esperanto. *La Gazeto* nro 73, decembro.

Ottó HASZPRA: **Language costs in the European Union**

Esperanto compared with a natural language (as English), is not only nondiscriminatory, but from point of view of costs and benefits it means an optimum. Learning a natural language requires 2000 working hours, Esperanto only 200 ones. The EU citizens would have to learn two or three foreign languages. It would require a tax of 330.000.000.000 EUR/year (double of the European NATO-budget), i.e. 2000 EUR/year/tax payer. English alone would require 110.000.000.000 EUR/year, charging the average tax payer by 728 EUR/year in the non-English countries, whose GDP would become 3,3% lower because of the working hours dedicated to language learning. UK and Ireland would pay no language tax. Esperanto alone would cost 13.200.000.000 EUR/year and the equivalent tax would be 74 EUR/year/tax payer.

Ottó HASZPRA: **Lingvaj kostoj en la Eŭropa Unio**

Esperanto kompare kun alia natura lingvo (kiel la angla) estas nediskriminacia, sed el la vidpunkto de kostoj kaj utiloj ĝi signifi-fas optimumon. Laŭ proksimuma kalkulo, lerni naturan lingvon bezonas 2000 laborhorojn, Esperanto nur 200. La civitanoj de EU devos lerni du aŭ tri fremdajn lingvojn. Tio postulus imposton de 330.000.000.000 EUR/jaro (duoblon de la Eŭropa NATO-buĝeto), t.e. 2000 EUR/year/impostpaganto. La angla sola postulus 110.000.000.000 EUR/year, ŝarĝante la averaĝan impostpagant-on per 728 EUR/year en la neanglalingvaj landoj, kies GDP iĝus je 3,3% pli malalta pro la laborhoroj dediĉitaj al lingvolernado. UR kaj Irlando pagus neniom da imposto. Esperanto sola kostus 13.200.000.000 EUR/jaro kaj la ekvivalenta imposto estus 74 EUR/jaro/impostpaganto.

Ottó HASZPRA (1928), hidraŭlika inĝeniero, esploristo, Eŭropa inĝeniero. *Professor emeritus* de Budapeŝta Universitato de Tekniko kaj Ekonomiko, membro de Novjorka kaj Hungara Akademioj de la Sciencoj, Akademio de Esperanto, Akademio Internacia de la Sciencoj San Marino, ISAC. Esperantisto de 1959, iama estrarano de HEA, UEA, nuna vicprezidanto de Internacia Scienca Asocio Esperantista. Studis, ekspertizis, prelegis en kvin kontinentoj, ankaŭ en Esperanto.

FONDA SPIRITO CENTRO "AMO" EN VÖSU

Sovetoj okupis Estonion en la jaro 1940. Multaj estonoj estis senkulpe mortigitaj, malliberigitaj aŭ por ĉiam perforte transportitaj al Siberio fare de Sovetia potenco. Iliaj varoj, konstruaĵoj, parceloj ktp. estis forprenitaj kaj disdonataj al la novaj potenciuloj. Same okazis kun la domoj de la gepatroj kaj parencoj de s-no Olaf Langsepp.

Nun nia eta Estonio estas denove preskaŭ sendependa ŝtato kaj la nova ŝtata potenco komencas redoni la domojn al la veraj mastroj aŭ iliaj posteuloj. Olaf Langsepp jam rericevis la domojn kaj fariĝis ilia posedanto. Li kiel sincera esperantisto, konsilante kun familianoj, decidis doni du domojn por fondi en urbeto Vösu la Spiritan Centron "AMO", kie Esperanto estas preferata lingvo. Dum la sovetia okupacio tiuj per fornoj heiteblaj lignaj domaj estis uzataj de la ŝtato kiel ripozdomoj. Vintre neniu uzis ilin.

La domoj troviĝas en pitoreska ĉemara parko en Vösu, proksime unu al la alia. La domojn oni povas instali per pli ol 20 literlokoj. La domoj bezonas multekostan renoviĝon. Ankaŭ la ĉambrojn oni devas instali per necesa meblaro, kaj al la ŝtato oni devas pagi imposton!/? Sekve, necesas multe pli da mono ol ni havas. Bedaŭrinde nuntempe estonaj esperantistoj estas malriĉaj. Tial ni serĉas helpantojn por normale funkciigi la Spiritan Centron "Amo" en Vösu. Unue, ni pensas solvi la problemon per persista volo kaj libervola laboro. Ni esperas je Dio kaj je la bonvolaj, komprenemaj esperantistoj eksterlande. La oficejo estas ja INTERNACIA! Ni proponas ĝin por la internacia uzo, laŭ la notitaj agadkampoj. La oficiejo kunlaboras kun samdirektaj E-organizaĵoj. Ni strebas, ke uzantoj de la biblioteko povu ricevi legaĵojn laŭ sia intelekta gusto por perfektigi per ĝi.

Ni serĉas toleremajn instruantojn, kiuj havas internan devon konatigi siajn sciojn bonvole kaj voluntule al aliuloj tiel, ke la instruoj interesiĝu plu pri memedukiĝo. Oni ja scias, ke propra sperto, memkritiko kaj memedukiĝo estas la plej efikaj rimedoj por altigi sian interlekton al KOMPRENEMO kaj AMO. Nia surtera materio ja ŝanĝiĝas senpaŭze kaj ĉio rapida forgesiĝas. Krome, la vivo estas mallongdaŭra kiel sonĝo. Tial, nur dank' al la Dia leĝo, sinsekvaj reenkarniĝoj, homoj havas sufiĉe da tempo perfektigi per la surteraj lecionoj. Oni ankoraŭ ne scias aŭ ne deziras sekvi la Diajn evoluleĝojn, kaj tiel en la mondo regas malkomprenemo, perforto kaj militoj eĉ inter reguloj!

Nia spirita centro "AMO", helpe de Via subteno, karaj samopiniantoj, strebas doni al penskapablaj kaj scivolaj homoj eblajn informojn kaj modestajn konsilojn pri amo, toleremo kaj estimo al ĉies opinioj pri diversaj temoj.

Penskapablo estas la plej valora donaco de Dio al la homo. Sekve, tiu, kiu bremsas la homan liberan penskapablon, agas kontraŭ la evoluleĝo de Dio. Sed kompreneble, oni ne permesu al si agresivajn opiniespremojn, kiuj ne servas la penadon pri la harmonio.

S-ro Olaf Langsepp, la jura posedanto de la homoj, proponas tiel:

La Spirita centro (SC) "AMO" estas idea, bonfardirekta, neprofita, alcela institucio internacia, fondata en Estonio en la distrikto Virumaa, en la ĉemara somerum-urbeto Võsu, sur la teritorio de la iama bieno Jaanioja.

Gvidate de la fundamentaj eternaj homvaloroj – LA VERO, AMO, HONESTO, JUSTECO k.a. – la Spirita Centro "AMO" celas kunhelpi al harmonia evoluo de la tuta homa personeco: homanimo, -spirito, -korpo.

LA ĈEFDIREKTOJ:

- a) NATURPROTEKTO – antaŭkondiĉo, por ke la homaro restu viva;
- b) INTERRELIGIA DISKUTO PRI ĈEFAJ HOMVALOROJ – la vojo al toleremo kaj estimo inter si.
- c) EVOLUIGI DE BEL- KAJ ARTOSENTO – rimedo por perfektigi homanimon kaj -spiriton.
- d) NEŬTRALA INTERNACIA LINGVO ESPERANTO – LA PLEJ RACIA, RAPIDA KAJ EFIKA ILO POR SUPERI LA LINGVOLABORON INTER DIVERSAJ POPOLOJ.

SC "AMO" serĉas kaj strebas fari kunlaboron kun ĉiuj religioj, spiritaj unuiĝoj, movadoj kaj same unuopuloj, kiuj en sia vivo kaj agoj konsideras la fundamentajn homvalorojn.

LA AGOKAMPOJ:

1) kunsidoj, prelegoj, kursoj, seminarioj, konferencoj k.al. por efektivi la ĉefdirektojn de SC "AMO" en la necesaj kampoj: natur- kaj sankonservo, religiaj k.al. spiritaj instruoj, instruoj pri valoro kaj moralo (aksilologio kaj etiketo), artoj (muziko, figura arto k.al.) kaj korpa kulturo;

2) instruado de la internacia Lingvo Esperanto kaj ĝia uzado en internaciaj rilatoj;

- 3) eldonado kaj multobligado de presaĵoj;
- 4) lernovojaĝoj kaj ekskursoj;
- 5) ebligo de malmultekosta ripozo en la bela ĉemara naturo;
- 6) farado kaj vendado de suveniroj;
- 7) komplektigo de sia biblioteko per literaturo pri naturprotekto (homprotekto), spiritaj instruoj, artoj kaj Esperanto.

RIMEDOJ:

- 1) enspezoj de la agterantoj;
- 2) donacoj, subvencioj k.a.

Bonaj homoj, viaj konsiloj kaj praktikaj aktivecoj ĉi-rilate estas necesaj kaj dankindaj!

August Kilk,
kunorganizanto

PERSONOJ

ENN ERNITS 60

Enn Ernits naskiĝis 05.05.1945 en la vilaĝo Sookalduse (Tartua distrikto) en la familio de gekampanoj. Post la finado de Alatskivia mezlernejo li studis en Estona Agrikultura Akademio (1963–1968) veterinarmedicinon kaj en Moskva Veterinara Akademio (1971–1972) veterinarpedagogion. En 1981 E. Ernits akiris la scian gradon de la kandidato pri veterinaro kaj 1996 la doktoran gradon pri veterinarmedicino.

E. Ernits estas laborinta kiel ĉefa veterinarakuracisto en Tõstamaa (Pärnu distrikto) kaj Tooma (Jõgeva' distrikto) kaj instruisto de veterinaraj disciplinoj en Säreve (Paide distrikto). Ekde 1973 E. Ernits estas laborinta en Estona Agrikultura Akademio (Universitato) en diversaj postenoj, en 1996–2001 kiel profesoro kaj nuntempe kiel docento pri anatomio kaj historio de veterinarmedicino. E. Ernits estas membro de multaj estonaj kaj internaciaj societoj.

E. Ernits estas diversflanka scienculo. Li estas publikigita verkojn pri historio de veterinarmedicino, finn-ugraj lingvoj, praarto, folkloro, paleoastronomio ktp. E. Ernits estas aŭtoro de multaj lernolibroj pri veterinara anatomio. Li estas sole kaj kun sia edzino Tiiu (muzikpedagogo) partopreninta ekspediciojn al baltfinnaj popoloj (vodoj, vepsoj, kareloj) por kolekti materialojn pri popoleca veterinaro kaj astronomio kaj esplori petroglifojn ĉe la Onega lago en Karelio.

E. Ernits esperantiĝis aŭtodidakte (komence per la vortaro de Henrik Sepamaa) en 1966. En la sama jaro li publikigis la alvokon "Eklernu Esperanton" en la ĵurnalo de Estona Agrikultura Akademio. En 1967 E. Ernits estiĝis membro de Tartua Esperanto-Societo, pli poste ankaŭ estrarano. Ekde 1989 li estas membro de la scienca kolegio de Internacia Akademio de la Sciencoj San Marino. E. Ernits estis ankaŭ membro (1979–1982) de Internacia Veterinara Esperanto-Asocio dum ĝia mallonga ekzistado.

En 1969–1973 E. Ernits gvidis Esperanto-kursojn: komence korespondan kurson de la konata esperantisto Johannes Palu kaj en la sovĥozteknikumo de Säreve ordinarajn lingvajn kursojn. Li

partoprenis Baltajn Esperanto-Tendarojn (Tagojn, BET) en Viljandi (1969), Smiltene (1971), Häädemeeste (1972), Helme (1975) kaj Tartu (1991, 2003), Tallinn (2001) kaj kunvenon "Esperanto kaj Naturo" (Kehra, 1978). E. Ernits estis estro de Esperanto-tendaro por gelernantoj de la Tartua distrikto (Kurepalu, 1981), ĵuriano de la unua respublika Esperanto-olimpiado de gelernantoj (Tartu, 1982), organizanto kaj gvidanto de la konferenco "Sociaj kaj lingvaj aspektoj de la interkomunikado" (1983), rektoro de la Somera Universitato de la 28aj Baltlandaj Esperanto-Tagoj (1991), kunredaktanto de "Ceĵano" (ekde 2003).

E. Ernits estas serioze esplorinta historion de Esperanto-movado de Estonio. Li estas aŭtoro de artikoloj pri historio de la Akademia Klubo de Esperantistoj en Tartu (1982), pri la estona Esperanto-reformisto Bernard Ojason (1988), planlingvaj lerniloj en Estonio (1996), interrilato de la lingvisto Johannes Aavik al la planlingvoj (2000), unua Esperanto-traduko de "La kanto de Vanemuine" de Fr. R. Faehlmann (2003), bibliografio pri agado de la Tartua Esperanto-klubo (2003), pri agado de Tartua Esperanto Societo (2004). E. Ernits estas respegulinta Tartuajn Esperanto-eventojn en "Edasi", "Keel ja Kirjandus" kaj "Bulgara Esperantisto". Li okupiĝas ankaŭ pri tradukado en Esperanton kaj el Esperanto.

E. Ernits estas multfoje preleginta en Esperanto-konferencoj kaj kunsidoj de Tartua Esperanto-Societo. La unuan fojon li prelegis en la internacia lingvo en Helme (1975) laŭ la temo "Ĉu Esperanto estas sola miksita lingvo?" kaj eĉ ludis epizodan rolon en liberarta spektaklo "Ĉe la rivero Ümera". En la unua sciencteknika "Apliko de Esperanto en scienco kaj tekniko" (Tallinn, 1981) li prezentis sian esploraĵon pri frekvenco de afiksoj en Esperanto. Li estas preleginta en Tartua E-Societo krom historio de Esperanto-movado en Esperanto ankaŭ pri diversaj lingvoj kaj popoloj (bulgara lingvo, jida lingvo kaj literaturo, la slava nacio sorboj en Germanio, lingva situacio kaj problemaro en la multinacia Afriko, baltfinnaj popoloj), la pratempa rokarto en Karelio kaj Skandinavio ktp.

Pro sia aktiva agado E. Ernits estis en 1999 dekorita per la ordeno "La Blanka Stelo" (la 5a klaso) kaj en 2004 elektita kiel koresponda membro de Porthan-Seura en Turku (Finnlando).

FORPISIS LEIDA LEIVATEGIJA

Leida Leivategija naskiĝis la 12-an de septembro 1918 en Tartu. Ŝi finstudis Estonan Agrikulturan Akademion en 1954 kaj doktoriĝis en 1962. Docento L. Leivategija instruis en Estona Agrikultura Akademio (1960–1987) zoologion, entomologion kaj plantprotektion. Ŝi ekokupiĝis pri Esperanto en 1971 kaj prezentis referaĵojn pri entomologio kaj plantprodukto en kunsidoj de Tartua Esperanto-Societo kaj en kunvenoj de baltaj esperantistoj. L. Leivategija publikigis kvar artikolojn en internaciaj Esperanto-eldonaĵoj.

Doc. Leida Leivategija forpasis 26.05.2004. Ĉiuj esperantistoj funebras pro perdo de la fidela samideano.

ESPERANTO KAJ MI

ДОРОГА К ИНТЕРЛИНГВИСТИКЕ

Александр Д. Дуличенко

Кажется, еще в средней школе я задумался над проблемой единого языка для всего человечества. Помню, попала мне в руки брошюра Н. Д. Андреева об эсперанто «Международный вспомогательный язык эсперанто. (Краткая грамматика и словарь-минимум)» (1957): я прочел ее и был поражен, что язык, созданный разумом человека, может быть так быстро усвоен! С тех пор и засела в голове мысль о рационально созданном языке. А потом, уже будучи студентом, перечитал всю интерлингвистическую литературу в библиотеках, изучил эсперанто и даже давал его уроки для однокурсников... Особенно увлекла история идеи международного языка, книги Эрнеста Дрезена по истории лингвопроектирования и т.д. Это было далеко, "на краю земли", в Ашхабаде (Туркмения), куда я переехал после окончания средней школы. Оттуда же стал переписываться на эсперанто со всем миром. Сейчас, перечитывая копии некоторых моих сохранившихся писем, с ужасом думаю: какой это был примитивный эсперанто!...

После окончания университета в Ашхабаде я попал в небольшое село на южной (юго-восточной) окраине Центральных Каракумов в Туркмении, где прожил и проработал в туркменской школе учителем в общей сложности восемь лет. Именно там возникла идея создать историю лингвопроектирования в форме энциклопедического справочника. И я приступил к работе, несмотря на абсолютно непригодные для этого условия. Но я упорно писал во все страны и просил своих корреспондентов присылать мне нужный материал, каждое лето отправлялся в Москву и там работал в крупнейших библиотеках, прорабатывая всевозможную литературу.

И вот однажды, когда, сидя в своем далеком и заброшенном среди песков селе Гара Векил, я уже почти завершил работу, неожиданно в один из майских дней 1972 года, жарких по-пустынному, получаю из «столицы мира» (как

тогда в СССР называли Москву!) письмо, в котором меня поразили такие слова: «По профессии я лингвист, мои основные интересы – германистика, общее языкознание и интерлингвистика (было бы, впрочем, правильнее начать с интерлингвистики)...». С интерлингвистики в ту пору по сути никто не начинал: в СССР это было бесперспективно по идеологическим соображениям. Я был потрясен: надо же, в мире есть еще кто-то, решивший начать свой научный путь «не с того конца»!.. Это был тогда начинающий, а ныне всемирно известный интерлингвист проф. др. Сергей Кузнецов. Само провидение послало мне его в соратники в деле, пробиться с которым в науку тогда было практически невозможно... В то время были единицы ученых, которые занимались, помимо основных своих направлений, еще и эсперантологией и интерлингвистикой: в Москве – это проф. Е. А. Бокарев, специалист по языкам Дагестана, др. В. П. Григорьев, работавший по лингвистической поэтике, в Эстонии – акад. П. Аристэ.

...Через два месяца после письма от С. Н. Кузнецова я выбрался из своей пустыни, сел на самолет «Ашхабад–Москва» и через несколько часов был в «столице мира». Позволив С. Кузнецову, я услышал в ответ горячее желание встретиться в любой момент и где угодно... Такой страстно-интерлингвистической жажды контакта я до того не встречал ни у кого. Описав наши внешние признаки (какого роста, цвет волос, в чем одеты, что будет в руках и т. д.), мы без труда нашли друг друга на остановке троллейбуса у Библиотеки имени В. И. Ленина... Эта встреча затянулась более чем на четверть века ... Тогда мы переговорили, кажется, обо всем.

Возвратившись в Кара Кумы, я с воодушевлением взялся за завершение своей книги «Международные вспомогательные языки». Уже в марте следующего года, 1973-го, я снова сел в самолет и привез рукопись ее в Москву – более 700 страниц машинописи! В аэропорту «Домодедово» сел в такси, доехал до центра Москвы, остановил машину у дома на Пушкинской площади, вошел в двор уже знакомого дома – и вот С. Кузнецов уже держит в руках тяжелый «кирпич» рукописи моей книги. Назавтра мы в Институте языкознания АН СССР, «ловим» в коридорах старого здания «интерлингвистического мэтра» Магомета Исаева, ставшего таковым после смерти профессора Е. А. Бокарева, с которым и я, и Кузнецов имели тесный контакт. «Мэтр» с вопросительным выражением на

лице «Где же Вы были до сих пор? Мы тут в Москве только и ждали Вас!» стал водить нас мимо кабинетов, и в конце концов сказал, что из руководства Института никого нет на месте и что он сделает все сам для того, чтобы рукопись была издана. После этих слов книга пролежала без движения в Москве не менее 10 лет, пока я, убедившись в том, что ею никто не собирается заниматься, не забрал ее и стал предпринимать усилия я в Тарту и Таллине. Здесь дело пошло, хотя и не так быстро. Поддерживал меня в моих усилиях акад. П. Аристэ. Книга в конце концов вышла в 1990 году в Таллине в издательстве «Valgus». Так завершилась эта эпопея длиной в 17 лет, если не считать годов, затраченных на работу над самой книгой...

Я никогда не участвовал в эсперлагерях, за что все эспердвижение в СССР, кажется, было в претензии ко мне: «Ну, что Вы там сидите в Тарту, не участвуете в эспервстречах?!...», – писали с гневом мне некоторые «горячие эсперантисты»... Не таков был С. Кузнецов. Он стал завсегдаем таких сборов, его популярность там приобрела фантастические размеры, каждый его приезд в эсперлагерь воспринимался как крупное событие, его эсперслово слушали сотни людей, затаив дыхание... Я регулярно ездил лишь в Москву к С. Кузнецову, чтобы обсудить научные вопросы, в том числе и общие планы на будущее. А таковых было у нас – не счесть! Мы даже однажды взялись за создание проекта нового всеобщего языка, набросали его общие принципы, но в дальнейшем так и не вернулись к этому. Особенным желанием нашим было говорить на языке волапюк. Почему? Может, потому, что жалко было этот язык, оклеветанный всеми и вся; может, потому, что этот язык сделал первый прорыв на пути социализации идеи всемирного языка...

С. Кузнецов был первым, кто в Советском Союзе напечатал авторскую книгу по интерлингвистике. Я сделал прорыв со своим справочником «Международные вспомогательные языки» и организацией в Тарту первых интерлингвистических конференций (1987, 1990), а также изданием научной серии сборников «Interlinguistica Tartuensis» (с 1982 г.). Это был наш общий прорыв, который заметили не только в СССР, но и во всем мире. Так рождалась тартуско-московская школа интерлингвистики, авторитет которой сохраняется до сих пор. Здесь, в Тарту, я постоянно ощущал внимание и поддержку акад. П. Аристэ.

Проходят годы, но я никак не могу забыть времени, проведенного в Гара Векиле, где в пустынной тиши и дали начали формироваться мои интерлингвистические взгляды, где я сделал столько, как никогда потом, вернувшись в Европу. Не могу и забыть ту первую встречу с С. Кузнецовым, не будь которой, трудно сказать, как сложилась бы моя дальнейшая «интерлингвистическая судьба». Жалею только об одном: что С. Кузнецов так и не смог выбраться ко мне в пустыню Кара Кумы (хотя и хотел!), где мы могли бы провести незабываемые интердни среди экзотической природы... Что ж, это был случай, когда говорят: не судьба...

Kara A. Dulichenko!

Mi faris vere malmulton por Esperanto kaj interlingvistiko, kvankam ili estis karaj por mi. Esperanto kondukis min al lingvoscienco kaj respektado de ĉiuj popoloj kaj nacioj. Jam en mia juneco ĝi pliarstigis mian spiritan horizonton.

10.08.1981

Paul Aiste.

Tartu, 1881.01.27.

Estimata kolego!

Mi estas al vi tre dankema, ke vi intencas eldoni. Утрепнуубу емукa ТТарту хене?

Jen! Mi skribas al vi respondejo pri ĉiuj kvin demandoj, sed nur post kelkaj tagoj. Nun mi estas tre okupita.

Sed! Mi ne valoras esti gvidanto de la redakcio de la eldonaĵo, ĉar iuj skribaĵoj estas pri mi, sed se vi vere ne trovas iun alian konvenan personon, do mi devas esti. Pripensu la aferon.

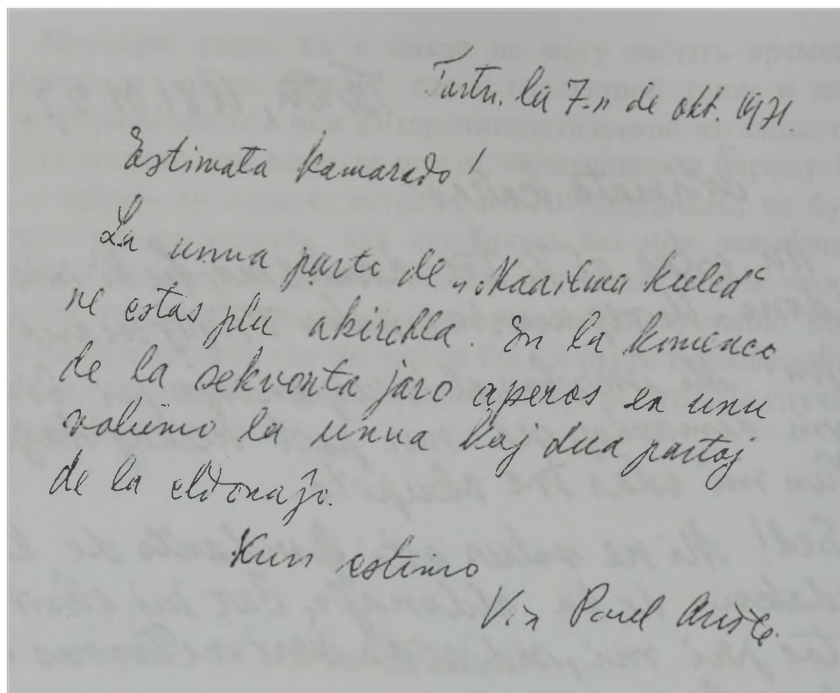
Vin bone salutante

Paul Ariste

(Kiam mi estis leiel 14-jara membro de Esperanto en Tallinn, oni nomis min Paulado)

P.S.: Pent Nummekund siatempo pervore interenĝis pri interlingvistiko. Ĉble vi parolu ankau kun li?

P. A. [riste]

VOJO AL LA INTERLINGVISTIKO

Aleksandr D. Duliĉenko

Eventuale, lernante ankoraŭ en mezlernejo mi ekpensis pri problemo de la komuna lingvo por la tuta homaro. Mi memoras, ke hazarde mi trovis la broŝuron de N. D. Andrejev pri Esperanto "Internacia helplingvo Esperanto. (Kurta gramatiko kaj vortaro-minimumo)" (1957): mi tralegis ĝin kaj estis konfuzita – la lingvo, kreita per homa intelekto, estas tiel rapide ellernebla! Ekde tiu tempo "eksidis" en mia kapo pensoj pri racie kreita lingvo. Kaj poste, jam kiel studento, mi tralegis la tutan literaturon pri interlingvistiko, trovitan en bibliotekoj, ellernis Esperanton kaj eĉ instruis ĝin al miaj gekursanoj ... Precipe min interesigis la historio pri ideoj de la internacia lingvo, libroj de Ernest Drezen pri historio de lingvo-projektado ktp. Tio okazis malproksime, "sur rando de la terglobo", en Aŝhabad (Turkmenio), kien mi transloĝiĝis post la mezlernejo. Tie mi komencis korespondadi en Esperanto kun la tuta mondo. Nun, tralegante kopiojn de kelkaj miaj konserviĝintaj leteroj, kun hororo mi konstatas – kiel primitiva estis mia Esperanto! ...

Post finstudo de Aŝhabada Universitato mi eklaboris en malgranda vilaĝo sud-oriente de la dezerto Centra Karakumo (Turkmenio). Tie mi loĝis kaj laboris kiel instruisto de turkmena

lernejo dum ok jaroj. Ĝuste tie kaptis min la ideo krei historion de lingvoprojektado kiel enciklopedia informlibro. Kaj mi komencis labori malgraŭ absolute maltaŭgaj kondiĉoj por tio. Sed mi persiste skribis al ĉiuj landoj kaj petis miajn gekorespondantojn sendi al mi bezonatajn materialojn. Ĉiusomere mi veturis al Moskvo kaj laboris tie en la plej grandaj bibliotekoj, tralaborante ĉiuspecan literaturon.

Kaj jen, foje, sidante en mia malproksima kaj „inter sabloj“ forgesinta vilaĝo Gara Vekil, jam preskaŭ fininta la laboron, mi neatendite ricevis unu dezerte varmegan majan tagon de 1972 leteron el la “ĉefurbo de la mondo” (superba epiteto de Moskvo en la tiam Soveta Unio!). En la letero min surprizis la vortoj: ”Laŭ profesio mi estas lingvisto, miaj bazaj interesoj estas germanistiko, ĝenerala lingvistiko kaj interlingvistiko (cetere estus pli ĝuste komenci kun la interlingvistiko) ...”. Kun la interlingvistiko tiutempe neniu komencis, en Soveta Unio tio estis senperspektiva je ideologia vidpunkto. Mi estis kortuŝita – en la mondo estas ankoraŭ persono, kiu decidis komenci sian sciencan vojon “de la falsa pinto”!... La persono estis tiutempe komencanta lingvisto, nun tutmonde konata interlingvisto profesoro doktoro Sergej Kuznecov. La “supra sorto” mem sendis al mi lin kiel samideanon por la laboro, per kiu tiutempe praktike ne eblis penetri en sciencon ... Nur unuopaj sciencistoj okupiĝis krom siaj bazaj direktoj ankaŭ pri esperantologio kaj interlingvistiko: en Moskvo prof E. A. Bokarev, specialisto pri dagestanaj lingvoj, d-ro V. P. Grigor’ev, specialisto pri lingvistika poezio, en Estonio – akademiano Paul Ariste.

... Pasis du monatoj post la Kuznecova letero, kiam mi eltiriĝis el mia dezerto, ekflugis per la aviadilo “Aŝhabad – Moskvo” kaj post kelkaj horoj estis jam en la “ĉefurbo de la mondo”. Tuj mi telefonis al S. Kuznecov kaj aŭdis responde lian varmegan deziron renkonti min ajntempe kaj ajnloke ... Tian ardan interlingvistikan sojfon kontakti mi ĝis tio trafis nenie. Priskribinte sian eksteraĵon (staturado, harkoloro, vestaĵo, kion tenos en manoj ktp), ni facile trovis unu la alian en la trolebusa haltejo “Biblioteko de V. I. Lenin” ... La renkonto daŭras jam pli ol kvaronjarcento ... Tiam ni interparolis, ŝajne, pri ĉio ebla.

Reveninte al Kara Kumo mi entuziasme komencis fini mian libron „*Meĵdunarodnie vspomogatelnie jaziki*“ (‘Internaciaj helplingvoj’). Jam en marto de la sekvonta 1973-a jaro mi denove ekflugis per aviadilo kaj transportis la manuskripton al Moskvo – pli ol 700 tajpitaj paĝoj! En la aeroporto “Domodedovo” mi prenis taksion, veturis ĝis la urbocentro, haltigis aŭton antaŭ la domo ĉe la Puŝkin-placo, eniris korten – kaj jam S. Kuznecov tenas en siaj manoj pezant “brikŝtonon”, mian manuskripton. Sekvonttage ni estas en la

Lingvosciencia Instituto de Sovetunia Scienca Akademio, "kaptas" en koridoro de la malnova konstruaĵo la „interlingvistikan *maître* on Magomet Isajev, kiu fariĝis *maître* post morto de prof E. A. Bokarev, kun kiu mi kaj Kuznecov havis densan kontakton.

M. Isajev havis demandvizaĝon "Kie vi do estis ĝis la hodiaŭa tago? Ni ĉi-tie en Moskvo tamen atendis vin!" kaj komencis nin konduki tra kabinetoj kaj finfine diris, ke neniu el la estraro de la instituto estas surloke kaj li mem ĉion faros por ke la manuskripto estu eldonota. Post liaj vortoj la libro kuŝis en Moskvo senmove ne malpli ol 10 jaroj – post tio mi estis certa, ke neniu intencas okupiĝi pri ĝi. Mi prenis manuskripton reen kaj strebis eldoni ĝin en Tartu kaj Tallinn. Tie la afero moviĝis, kvankam ne tre rapide. Min subtenis akademiano Paul Ariste. Finfine la libro aperis en la eldonejo "Valgus" en la jaro 1990. Tiel finiĝis la epopeo, dauriĝinta 17 jarojn, se ne kalkuli jarojn, pasigitajn verkade de la libro.

Mi neniam partoprenis Esperanto-tendarojn, pro tio la tuta Esperanto-movado de Soveta Unio ŝajne, havis pretendojn al mi: "Ho, kial vi sidas en Tartu, ne partoprenas Esperantajn aranĝojn?!...", skribis al mi kolere kelkaj "varmegaj" esperantistoj ... S. Kuznetsov estis tute alia persono. Li estis ĉiama kunvenanto, lia populareco tie atingis fantastikajn dimenziojn, ĉiu lia alveno en Esperanta tendaro estis taksata kiel grandega okazintaĵo, liajn Esperantajn vortojn aŭskultadis centoj da homoj, tenante spiradon ...

Mi regule veturis nur al Moskvo por preparoli kun S. Kuznecov sciencajn demandojn, inkluzive komunajn planojn por la estonto. Kaj tiujn ni havis nekalkuleble multe! Foje ni eĉ komencis krei projekton de nova tutmonda lingvo, priskribis ĝiajn ĝeneralajn principojn, sed poste ne plu revenis al la plano. Nia eksterordinara deziro estis konversacii en la lingvo *Volapük*. Kial? Eble pro tio, ke la lingvo estis kalumniita de ĉiuj kaj ĉie; eble pro tio, ke *Volapük* kiel la unua ekfrontis sukcese la vojon de socialigado de la ideo pri tutmonda lingvo ...

Sergej Kuznecov estis la unua en Soveta Unio, kiu aperigis libron pri interlingvistiko. Mi "trarompis" per la enciklopedia informilo „*Meždunarodnie vspomogatelnie jaziki*“ ('Internaciaj helplingvoj'), per organizado de la Tartuaj interlingvistikaj konferencoj (1987, 1990) kaj ankaŭ per eldonado de la sciencaj kajeroj "*Interlinguistica Tartuensis*" (ekde 1982). Tio estis nia komuna „trarompo“, kion oni rimarkis ne nur en Soveta Unio, sed en la tuta mondo. **Tiel naskiĝis la Tartua-Moskva skolo de interlingvistiko, kies aŭtoritato validas ankaŭ nun.** En Tartu mi sentis ĉiam atenton kaj subtenon de akademiano Paul Ariste.

Forkuras jaroj, sed mi neniam povas forgesi tempon, pasigitan en Gara Vekil, kiam en la dezerta kvieto kaj foraĵo ekformiĝis miaj interlingvistikaj opinioj, mi neniam povas forgesi la unuan renkontiĝon kun S. Kuznecov, sen kiu, tre malfacile diri, kiel estus volvinta mia estonta "interlingvistika sorto". Mi bedaŭras nur, ke S. Kuznecov ne sukcesis viziti min en la dezerto Kara Kumo (kvankam tre volis!), kie ni estus havintaj neforgeseblajn tagojn en la ekzotika naturo ... Ho ve, tio estis la okazo, kiam oni diras: "Ne la sorto ..."

Kruda traduko de Ede-Mall Puskar (Tallinn), redaktita de Madis Linnamägi

REMEMOROJ PRI PAUL ARISTE

Ester Barkala: Pensoj pri Paul Ariste

Preskau ĉiu estono konas Paul Ariste, ĉar li multe esploris nian gepatran lingvon, fonetikon, fenno-ugristikon ...

Paul Ariste scipovis multajn lingvojn, ankaŭ Esperanton. Ni povus demandi – por kio? Esperanto ja estas artefarita lingvo, ĝi ne havas konkretan landon aŭ popolon. Tamen Esperanton parolas multaj homoj en la tuta mondo. Paul Ariste inspiris multajn homojn kaj siajn studentojn lerni Esperanton, ĉar li kredis pri vivpovo kaj populareco de Esperanto. Kvankam nuntempe regas la angla lingvo – Esperanto ne povas esti forgesita pro ĝia nobla ideo helpi unuigi popolojn.

Lembe Laanest: profesoro Paul Ariste kaj la universitata Esperanto-rondo en 1956–1962

Fruprintempo 1956. La unua leciono de la unua postmilita Esperanto-kurso en Tallinn. Ni komencas per rekta metodo: "Mi – vi. Mi estas Lembe Hallop. Kiu estas vi?" Baldaŭ aŭdiĝas tradicia frazo: "Paul Ariste estas profesoro." Aŭdinte la nomon jam en antaŭlerneja aĝo, mi imagas distritan kadukulon malantaŭ pupitro, grave rigidan, neatingeble malproksiman en siaj altaj sciencaj sferoj.

Fruprintempo 1957. La unua plenprograma teatra vespero en Esperanto-Klubo de Tallinn. Mi, simplanima servistino, ploregas sur la scenejo. Min penas konsoli policisto kun longaj algluitaj lipharoj, mia fianĉo, ludata de la 15-jara Paul-Eerik Rummo. Inter la spektantoj mi vidas mezaĝan fremdulon, kiu post la spektaklo entuziasme konatiĝas kun la aktoroj. Nekredeble – li estas Paul

Ariste, la legendo mem! Eksciinte, ke mi intencos aŭtune ekstudi biologion en Tartua Universitato, li invitas min partopreni la studentan Esperanto-rondon. "Ĝentila homo," mi pensas, kaj estas certa, ke morgaŭ li memoros nek mian nomon nek vizaĝon.

Oktobro 1957. La ĉefa konstruaĵo de la universitato. Reveninte el kolhozo, mi studas lekcian horaron, kiu pendas malantaŭ la granda horloĝo. Subite aŭdiĝas esperantlingve: "Saluton! Fine do vi alvenis, bonvenon! Ni kunvenadas ĉiusemajne ĉi-tie apude en mia katedro. Nepre venu!", kaj surprizite turnante min, mi vidas etenditan manon kaj brilan rideton.

Estas bedaŭrinde, ke tiuj ĉiusemajnaj renkontoj, kiujn mi frekventis kvin jarojn, restis nedokumentitaj. Aliflanke – neniu oficialaj laborplanoj aŭ protokoloj povus respeguli la etoson, kiu regis en nia amika rondo. Studentoj de ĉiuj kursoj, aspirantoj, ofte gastoj ĉirkaŭ nia profesoro. Ni parolis pri sciencaj novaĵoj, fantaziis pri la estonta uzo de hodiaŭaj eltrovoj. Ordinare iu el ni prezentis sciencan prelegeton aŭ rakonton. Kelkaj el miaj propraj prezentaĵoj: "Rolo de fotosintezo kaj estontaj eblecoj direkti ĝin", kiu demonstris, ke Estonio povus jam hodiaŭ nutri unu kaj duonon da ĉina loĝantaro, se oni aplikus ĉiujn atingitaĵojn de la planta fiziologio; "Genetikaj vidpunktoj de la dana botanikisto P. Neergaard" laŭ lia libro "La vivo de la plantoj", kiun mi tiuvintre tradukis el la esperantlingva originalo; "Nuntempa naturprotekto"; "El historio de la Botanika ĝardeno de Tartua Universitato". Ni ĉiam kun intereso aŭskultis rakontojn de Ŭlo Tuulik kaj prelegojn de Mart Vabar, Endel Ojasild k.a. Ofte ni okupiĝis pri iu interesa lingva problemo de Esperanto aŭ naciaj lingvoj. Ordinare tiuj diskutoj fine koncentriĝis ĉirkaŭ la profesoro, kies rakontojn, rememorojn, anekdotojn ni povis ĝui senfine. Se la katedro estis pro iu kaŭzo okupita aŭ iu havis naskiĝtagon, Paul Ariste invitis nin al la universitata kafejo kaj regalis nin je sia kosto.

La laboro de la Esperanto-rondo, kompreneble, ne limiĝis per amika babilado. Ni organizis abonadon de esperantlingva literaturo, tiutempe ĉefe de la revuo "Nuntempa Bulgario". Nia Esperanto-rondo eldonis ankaŭ murgazeton "Amikeco", kiu lokiĝis en la studenta biblioteko ("tuubikum") malantaŭ la ĉefa konstruaĵo, kaj publikigis artikolojn kaj informojn en la universitata gazeto "Tartu Riiklik Ŭlikool". Ni kreis kontaktojn kun latvaj kaj litovaj studentoj kaj laŭvice organizis studentajn Esperanto-tendarojn en tiuj tri respublikoj. Por faciligi internaciajn kontaktojn ni starigis ankaŭ

lokan reton por informi estonajn Esperanto-klubojn kaj -grupetojn. Nia universitato respondecis pri la dua Balta Esperanto-Tendaro (BET-2) en 1960. Profesoro Ariste atingis subtenon de la rektoro profesoro Feodor Klement, kiu ankaŭ mem estis esperantisto, por senpage uzi la sportan bazon de Kääriku. Ni zorgis pri informado, registrado, transporto, tendara programo kun la ĉiutaga Somera universitato, viva gazeto, ekspozicioj, oratora konkurso, murgazeto, renkontiĝvespero kun ne-esperantistaj estonaj studentoj, kiuj helpis konstrui la sportbazon. La tendaron partoprenis Boris Kolker el Moldavio, ĵus fininta universitaton en Kiŝinevo. Lia diploma laboro pri interlingvistiko, la unua tiuspeca en Sovetunio, pretiĝis sub gvidado de profesoro Ariste. Boris Kolker prezentis kelkajn lekciojn enkadre de nia Somera universitato. Por plejmulto de la aŭskultantoj ĝi estis la unua konatiĝo kun interlingvistiko – teoriaj problemoj, historio de diversaj lingvaj projektoj, ebla estonta disvolviĝo de la ideoj. Ni entuziasme faris notojn por propra uzo de la kolektitaj faktoj. Prelegis ankaŭ medicinisto docento A. Vaitilavičius el Vilnius, lingvoinstruisto E. Mozerts el Latvio, estonaj esperantistoj.

Kelkaj anoj de la universitata Esperanto-rondo komencis jam dum studjaroj gvidi Esperanto-kursojn. Profesoro Ariste, kiu pli frue mem instruis Esperanton en la universitato, aŭtune 1959 komisiis tiun taskon al mi. Li atingis konsenton de la dekanato de la Historia-filologia fakultato pri mia posteno de nesalajrata lektoro. Mi okupiĝis pri tiu tasko tri jarojn. Ekzamenis kompreneble Ariste mem.

Por ni Paul Ariste ne restis nura ilustraĵo de brila personeco. La konatiĝo kaj kunlaboro kun li influis kaj modlis nin, junajn homojn. Mi parolas ne nur pri tio, ke multaj el ni, alifakuloj, restis por ĉiam interesitaj pri lingvistiko. Nin profunde impresis lia juneca scivolemo, intereso pri ĉio, kio okazas en la mondo, liaj vastaj scioj en ĉiuj sferoj de kulturo. Ni ekkomprenis ankaŭ, ke amikaj rilatoj inter profesoro kaj studento neniel malaltigas la imageblan piedestalon sub la majstro. Mi havis ankaŭ alte estimatajn elstarajn profesorojn de la propra fako – Karl Eichwald, August Vaga, Juhan Aul –, apud kiuj, malgraŭ ilia bonvola afableco, ni ĉiam perceptis disigan baron kaj timetis ilin. Ni sentis, ke profesoro Ariste interesiĝas ne nur pri sia scienco, sed ankaŭ pri ni. Li vidis en ni ne simple studentan amason, sed junajn homojn en ilia individueco, estontajn eblajn kolegojn, pri kies pluaj vivovojoj li daŭre interesiĝis kaj pri kies progreso li tutkore ĝojis. Kvankam mi post la universitataj jaroj, laborante en Harku, malofte persone renkontis la profesoron, li pere de komunaj konatuloj ĉiam interesiĝis pri miaj okupoj, peresperanta laboro, fakaj sukcesoj, petis min saluti kaj gratulis min

okaze de defendo de kandidata disertacio kaj edziniĝo. Ni ĉiuj restis liaj geknaboj.

August Kilk: Temperoj kun prof. Paul Ariste

La unuan fojon mi eksciis pri Esperanto en 1966. Mi estis elektra inĝeniero en Estona Agrikulturtekniko (estonlingve EPT) kaj aktivis kiel sindikatalo. Unu tagon mi vidis sur la tablo de s-ino Eik belan eksterlandan poŝtkarton. La unuan fojon mi eksciis, ke ekzistas neŭtrala internacia lingvo Esperanto kaj la poŝtkarto estas de ŝia Esperanta korespondamiko. La ekscio aperigis sunon en mia nuba ĉielo! En mia subkonscio ekzistis jam longe la bezono je neŭtrala internacia lingvo. Mi tuj volis ekscii, ĉu Esperanto konvenas al postuloj de la evoluanta socio. Pro tio mi veturis al Tartu por demandi profesoron Paul Ariste, kiu estis ja ano de Akademio de Esperanto. Ĝoja renkonto okazis en la studenta kafejo de la Tartua universitato. Li konstatis, ke mi paŝas la ĝustan vojon. Sekvontfoje en la sama kafejo mi kunhavis Esperantan multjaran studplanon por pedagogoj. Prof Paul Ariste pripensis kaj diris: “Vi estas tro optimisma.”

Post tio ni renkontiĝis laŭbezone en Instituto pri Estona Lingvo kaj Literaturo, kiam prof Paul Ariste oficvojaĝis al Tallinn. Li trovis ĉiam tempon por renkontiĝi kun mi. Mi bezonis liajn konsilojn, kiam okupiĝis pri ĉiujaraj tutsovetiaj naturprotektaj seminarioj “Esperanto kaj Naturo”. Kompreneblis, ke ekuzado de Esperanto kiel la dua lingvo apud la gepatra lingvo donus al la mondo multe da pozitivaj komunikad- kaj evolueblecoj.

Prof. Paul Ariste akcentis, ke Esperanto estas evoluema viva planlingvo, pri kies aktualeco kaj perfekteco respondecas Akademio de Esperanto.

Kiam ni aranĝis en Tallinn Esperanto-seminaron por pedagogoj, tiam prof Paul Ariste estis la plej honorinda pedagogo. Li diris, ke Esperanto estas genia planlingvo, kreita por servi la homaron. Tamen la homoj maldiligentas, ne rapidas ellerni kaj uzi la facile lerneblan kaj esprimriĉan internacian lingvon. Li diris, ke dum instruado de aliaj lingvoj li ofte montras al siaj studentoj Esperantajn ekzemplojn pri logika gramatiko.

Mi vizitis ankaŭ E-instruiston Jaan Ojalo, kiu kompilis kaj publikigis sian E-lernolibron. Li estis fakestro en Respublika Unuiĝo de Estonaj Konsumkooperativoj (ETKVL). Jaan Ojalo konsentis instrui Esperanton, se troviĝos dezirantoj lerni. Mi opiniis, tio estas la plej facila afero, sed trompiĝis, ĉar spertis nur indiferentecon. El tri ministerioj, rezidantaj en la sama domo Lai 31 en Tallinn, mi trovis

neniun deziranton. Tamen venis kelkaj amikinoj de mia nevino Sinaida Orlova (Pajur) el Pedagogia Instituto. Ejon por la instruado mi havis en mia oficejo, Estona Agrikulturtekniko. Dum la vintro 1966/1967 ni trapasis 12 lecionojn el 24. Kaj jam komence de aŭgusto 1967 ni veturis aŭtostope de Tallinn al Vilno por partopreni la Baltan Esperanto-Tendaron. En Vilna Sindikata Palaco agadis pli ol 400 esperantistoj, krome 250 gejunuloj tendumis inter la lagoj de Ignalina. Ni ĝojis pri la unua sukceso!

Ĉi-jare okazos en la litova ĉefurbo Vilno la 90-a Universala Kongreso de Esperanto (23.–30.07.2005), kie renkontiĝos pli ol 2000 esperantistoj.

30.01.2005

Zenonas Sabalys, Honora Civitano de la litova urbo Šiauliai:

La unuan fojon ni renkontiĝis en la jaro 1957 aŭ 1958, kiam en Tartua Universitato estis celebrata iu grava jubileo. Pro kiu kaŭzo mi tiam estis en Tartu, mi ne memoras. Mi ŝatis dum studentaj ferioj vagadi tra Baltlandaj respublikoj kaj renkontiĝi kun miaj amikoj, esperantistoj-studentoj. Ankaŭ tiufoje mi renkontiĝis kun esperantistoj de Tartua Universitato kaj konatiĝis kun Mart Vabar, studento de geografio, kun kiu kaj latvaj gestudentoj ni poste en 1958 dum la dua studenta kantfesto en Rīga jam decidis organizi Baltajn esperanto-tendarojn (BET).

Dum la unua vizito al Tartu estonaj studentoj-esperantistoj proponis al mi konatiĝi kun la poligloto akademiano Paul Ariste. Mi pri tio tre ekĝojis. La profesoro invitis min kaj kelkajn estonojn al la kafejo apud la universitato kaj gastigis nin kun kafo. Li atentigis min: rigardu, kiaj homoj ĉi-tie kolektiĝas – verkistoj, poetoj, kritikistoj, aktoroj; ili multe fumas kaj trinkas kafon, multe babilas pri literaturo, arto ktp. Poste nia grupeto iris al iu universitata ejo, kie devis okazi Esperanto-kunveno. Mi miris, kial la profesoro ne partoprenas la oficialan jubilean kunvenon, sed promenadas kun ni, gejunuloj. Li klarigis, ke kion li tie oficiale devis fari, li jam faris, kaj nun al li estas pli agrable esti kun la litova studento kaj liaj amikoj. Mi vidis, ke li kunportas kelkajn librojn. Poste okazis Esperanto-kunveno, kaj mi estis mirigita, ke dum la kunveno la profesoro gratulis unu studenton okaze de lia naskiĝtago. Poste miaj amikoj klarigis al mi, ke la profesoro ĉiam memoras naskiĝtagojn de siaj gestudentoj kaj gratulas ilin, donacante librojn. Tio estis tre grava leciono por mia vivo kaj kariero. Okupante poste altajn postenojn kaj gvidante firmaojn kaj

bankon, laŭ la profesora ekzemplo mi ĉiam gratulis miajn oficistojn je naskiĝtago kaj donacis al ili laŭ miaj eblecoj floron aŭ floreteton.

Post la kunveno ni babiladis en iu ejo duope. Mi sciis, ke li parolas en multaj lingvoj, kaj demandis lin, ĉu li parolas ankaŭ litove. Li respondis, ke ne, tamen li multon komprenas. Li demandadis min pri Litovio, studenta vivo, kulturo, scienco, junularo. Min ĝojigis, ke tiel fama sciencisto interesiĝas pri mi. Mi multon rakontis al la profesoro, tamen – studento estas studento kaj ne ĉion scias.

Mia dua renkonto kun la profesoro estis eble post unu jaro kaj eĉ pli mirinda. Tio okazis en la jaro 1959. La studenta gea koruso de Kaunasa Politeknika Instituto intencis veturi kaj koncerti en Tartu, Tallinn kaj Leningrad. Mi estis sendita antaŭen por prepari la koncertojn. Por tiu celo mi veturis al Tartu kaj venis al la ĉefa konstruaĵo de la universitato. En la vestiblo mi legis afiŝojn, serĉante, kie provkantas la universitata vira ĥoro. Subite mi sentis, ke iu viro, staranta malantaŭ mi, kovris per manoj miajn okulojn. Mi pensis, ke eble iu eraris aŭ ke mia konata studento volas surprizi min. Mi subite turniĝis: ho, Dio, antaŭ mi estas profesoro Ariste! Post unu tuta jaro li rekonis min! Ni sincere salutis unu la alian. Li helpis al mi trovi la ejon, kie la koruso provkantas. Por la sekvonta tago li denove invitis min al la "literatura" kafejo.

Jam dum nia unua renkontiĝo Paul Ariste konatigis min kun la finno-ugra lingvogrupo: al ili apartenas ne nur hungaroj, estonoj, finnoj, sed ankaŭ nordaj kaj aliaj nacioj, kaj li rakontis, ke li havas studentojn ankaŭ el nordaj kaj uralaj sovetaj aŭtonomaj respublikoj. Poste mi, teknika homo, kun plezuro legis artikolojn pri finno-ugraj lingvoj en diversaj litovaj kaj sovetiaj gazetoj kaj revuoj. Mi tre ĝojis, kiam antaŭ multaj jaroj miaj malnovaj amikoj, diplomitoj de Tartua Universitato, donacis al mi ruslingvan libreton pri Paul Ariste, kie mi trovis multon pri nia ŝatata profesoro. Tio okazis, kiam mi vizitis ekspozicion en Tallinn, dediĉitan al Paul Ariste (eble okaze de lia 75-jara jubileo). Se mi ne eraras, la ekspozicio lokiĝis en la biblioteko de Estona Akademio de la Sciencoj.

Mi memoras la profesoron kiel tre viglan, energian, bonhumoran, optimisman, emocian homon, patrioton de Estonio kaj la estona lingvo, amikon de la junularo.

László Szocska, memore kaj omaĝe:

Mi volus nur kelklinie karakterizi akademianon Paul Ariste kiel persone konitan eminentulon. Mi havis feliĉon konatiĝi kun li en

1979, kiam venis el Transkarpatio al Tartu por komenci medicinajn studojn.

Dank' al Tartua Esperanto-Asocio mi havis ŝancon prepariĝi kaj poste ekzameniĝi pri Esperanto ĉe li. P. Ariste amikeme, sed samtempe serioze, kvazaŭ penetreme akceptis min kaj invitis en la katedrejon. Li ŝatis uzi mallongajn frazojn. Mi devis skribi rakonton pri mia naskiĝurbo kaj mia esperantistiĝo. Kiam la raporto estis preparita, li tralegis kaj korektis ĝin. Eble la plej menciinda kaj surpriza afero estis tio, ke li korektis hungarlingvan ortografian eraron en la teksto. Li citis gramatikajn regulojn de la hungara lingvo, kiujn mi devis uzi. Mi dankis lin kaj admiris liajn profundajn sciojn.

La duan fojon ni renkontiĝis en la universitata kafejo. Mi staris en vico kun kursanino kaj parolis hungare. Li subite alproksimiĝis kaj en la perfekta hungara lingvo turniĝis al ni. Li salutis kaj demandis, ĉu mia konatino estas ankaŭ hungarino. Ŝi estis tiom surprizita, ke ne povis respondi al la demando. Li deziris al ni sukcesan studon kaj prosperon.

La trian kaj lastan fojon mi vidis lin proksimume en 1982, kiam li invitis min al renkontiĝo kun iu hungara ĵurnalistino el la ĵurnalo „Országvilág“. Kvankam de nia konatiĝo pasis pli ol tri jaroj, li ne forgesis min. P. Ariste scipovis preni je mano etulon kaj kuntiri lin, kuraĝigi kaj subteni. Li kapablis trovi malmultajn, sed signifoplenajn vortojn. Li estis imitinda modelo de modesta eminenteco.

MÄLESTUSI AKADEMIK PAUL ARISTEST

August Kilk: Hetked prof Paul Aristega

Esperanto keelest sain esmakordselt teada 1966. aastal. Siis ma töötasin Eesti Põllumajandustehnika elektrifitseerimise osakonnas vaneminsenerina. Aktiivse ametiühingutegelaseks suhtlesin paljude kaastöötajatega. Ühel päeval nägin pr Eik'i laual ilusat välismaist postkaarti. Sain esmakordselt teada, et on olemas neutraalne rahvusvaheline keel esperanto ja see postkaart on saadud esperanto kirjasõbralt. See tõi päikese minu hinge pilvisesse taevasse! Olin neutraalse rahvusvahelise keele vajadust kogu aeg oma alateadvuses kandnud. Tahtsin teada, kas esperanto keel vastab areneva ühiskonna nõuetele. Seepärast sõitsin prof Paul Ariste juurde Tartusse. Ta oli ju rahvusvahelise Esperanto Akadeemia liige. Rõõmus kohtumine toimus üliõpilaskohvikus. Ariste kinnitas mulle, et olen õigel teel.

Järgmisel kohtumisel samas kohvikus oli mul kaasas Eesti õpetajate esperanto keele väljaõppe kava lähemateks aastateks, professor jäi mõttesse ja ütles: “Sa oled liiga optimistlik.”

Hiljem me kohtusime vastavalt vajadusele Eesti Keele- ja Kirjanduse Instituudis Tallinnas, kui prof Paul Aristel oli Tallinnas asjaajamisi. Ta leidis minuga kohtumiseks alati aega. Ma vajasin tema nõuandeid, kui hakkasin aktiivselt korraldama iga-aastaseid üleliidulisi looduskaitse seminare “Esperanto ja Loodus”. Jagasime arusaama, et esperanto keele kasutuselevõtt teise keelena emakeele kõrval annaks maailmale palju positiivseid suhtlemis- ja arenguvõimalusi.

Prof Paul Ariste rõhutas, et **esperanto keel on arenev elav tehiskeel**, mille ajakohasuse ja täiuslikkuse eest vastutab rahvusvaheline Esperanto Akadeemia.

Kui Tallinnas Toompeal korraldasime õpetajatele esperanto keele seminari, siis oli prof Paul Ariste seal kõige auväärsem õpetaja. Ta ütles, et esperanto on geniaalne tehiskeel, mis on loodud inimkonna teenimiseks. Kahjuks on inimesed seni olnud tagasihoidlikud selle lihtsa ja väljendusrikka rahvusvahelise keele õppimisel ja kasutamisel. Ta ütles, et toob alati teiste keelte õpetamisel üliõpilastele grammatilise loogika eeskujusid esperanto keelest.

Külastas in ka esperanto keele õpetajat Jaan Ojalot, kes koostas ja andis trükki esperanto õpiku. Jaan Ojalo oli siis Eesti Tarbijate Kooperatiivi Vabariikliku Liidu osakonnajuhataja. Ta oli kohe nõus õpetama esperantot, kui leidub õppida soovijaid. Arvasin, et see on kõige lihtsam asi, kuid pettusin, sest kogesin ainult ükskõiksust. Kolmest ministeeriumist, mis tol ajal asusid samas majas Lai tn 31 Tallinnas, ei leidnud ma ühtegi soovijat. Siiski tulid mõned õetütre Sinaida Orlova (Pajur) õpikaaslased Tallinna Pedagoogilisest Instituudist. Ruumi sain oma töökohas Eesti Põllumajandustehnikas. 1966/1967. õppeaasta talvel läks meil korda 24-st õppetunnist omandada 12. Juba 1967. aasta augusti alguses sõitsime autostopiga Tallinnast Vilniusse Baltimaade esperantolaagrisse. Vilniuse Ametiühingute Paleesse oli kogunenud üle 400 esperantisti, veel 250 nooremat esperantisti elasid telklaagris Ignalina järvede ääres. Me rõõmustasime kordamineku üle!

Tänavu on Leedu pealinnas Vilniuses 90. ülemaailmne esperantokongress (23.–30. juuli 2005), kus kohtub üle 2000 esperantisti.

Lembe Laanest: Professor Paul Ariste ja ülikooli esperantoring aastatel 1956–1962

Varakevad 1956. Esimese sõjajärgse esperantokursuse esimene tund. Alustame otseõppe meetodil kohe võõrkeeles: "Mina – sina. Mina olen Lembe Hallop. Kes oled sina?" Varsti jõutakse traditsioonilise lauseni: "Paul Ariste on professor." Kuna olin Ariste nime kuulnud juba enne kooliminekut, peaks ta olema igivana. Silme ette kerkib kateedripuldil seisev hajameelne tudike, jäigalt tähtsust täis, kättesaamatuna kusagil kaugetes kõrgetes teadussfäärides hõljumas.

Varakevad 1957. Tallinna Esperantoklubi esimene täispikk teatriõhtu. Mina, lihtsameelne teenijatüdruk, toinan laval. Mind püüab lohutada põskedele kleebitud pikkade vuntsidega politseinik, minu peig – 15-aastane Paul-Eerik Rummo. Vaatajate seas silman keskealist võõrast, kes pärast etendust õhinal näitlejatega tutvust teeb. Uskumatu – see ongi Paul Ariste, tema ise! Välja uurinud, et kavatsen sügisel Tartusse bioloogiat õppima minna, kutsub ta mind ülikooli esperantoringi. "Viisakas inimene," mõtlen teda kuulates ja olen kindel, et homseks on ta unustanud nii mu nime kui ka näo.

Oktoober 1957. Ülikooli peahoone. Pärast kuud kolhoosis uurin loenguplaane, mis ripuvad suure kella taga. Järsku kuulen esperantokeelset kõnet: "Tervitus! Jõudsitegi kohale, tere tulemast! Käime koos igal nädalal siin kõrval minu kateedris. Tulge tingimata!" Üllatunult end ümber keerates näen tervituseks sirutatud kätt ja säravat naeratust.

Kahjuks ei ole mul mingeid dokumente ega isegi mitte säilinud märkmeid neist iganädalastest vestlusringidest, millest viis aastat osa võtsin. Teisalt ei suudaks ükski ametlik tööplaani ega koosolekuprotokoll aimu anda sellest õhkkonnast, mis ringi töökoosolekutel valitses. Värsked ja vanad tudengid, aspirandid, sagedased külalised meie professori ümber. Jagasime teadusuudiseid, fantaseerisime sageli nende võimaliku kasutuse üle tulevikus. Tavaliselt esitas keegi meist teadusliku ettekande või sõnavõtu. Mäletan mõnda oma teemadest: "Fotosünteesi tähtsus ja selle suunamise võimalusi tulevikus", kus tõestasin, et juba olemasolevate teadmiste alusel võiks Eesti toita pooltteist Hiina elanikkonda; "P. Neergaardi geneetikaalased seisukohad" – tegelesin parajasti selle taani botaaniku raamatu "Taimede elu" tõlkimisega esperantokeelsest

originaalist maakeelde; "Looduskaitse kaasajal"; "TRÜ Botaanikaiaia ajaloost". Alati kuulasime suure huviga Ülo Tuuliku pajatusi, geograafiatudeng Mart Vabari, ajalootudeng Endel Ojasilla ja teiste ettekandeid. Sageli tegelesime mõne huvitava keeleprobleemiga nii rahvuskeelte kui ka esperanto näitel. Ettekannete arutelu suundus tavaliselt hoopis teistele elualadele, koondudes lõpuks professori ümber, kelle jutustusi, mälestusi, anekdoote võisime lõputult nautida. Kui kateeder millegipärast vaba polnud või mõnel meist tähtpäev juhtus olema, kutsus Paul Ariste meid ülikooli kohvikusse ja tegi meile kõigile välja.

Loomulikult ei piirdunud esperantoringi töö sõbralike jutuajamistega. Organiseerisime esperantokeelse kirjanduse tellimist, mis tol ajal piirdus küll põhiliselt ajakirjaga "Nuntempa Bulgario" (Tänapäeva Bulgaaria). Meie ring andis välja ka oma seinalehte "Amikeco" (Sõprus), mis rippus "tuubikumis" – õpperaamatukogus peahoone taga, ja kirjutas artikleid ülikoolilehele. Kontakteerusime läti ja leedu üliõpilastega ning organiseerisime kolmes Balti liiduvabariigis kordamööda üliõpilaste esperantolaagreid. Nende rahvusvaheliste kontaktide soodustamise eesmärgil lõime ka infovõrgu kohalike esperantoklubide ja üksikesperantistide teavitamiseks. Meie ülikooli esperantoringi hooleks jäi teise Balti üliõpilaste esperantolaagri korraldamine 1960. aastal. Professor Ariste leppis rektor Feodor Klementiga, kes oli ka esperantist, kokku võimaluses tasuta kasutada ülikooli spordibaasi Käärikul. Meie endi mureks jäi osavõtjate informeerimine ja registreerimine ning transpordi korraldamine Tartust Käärikule, aga ka laagri sisuline töö igapäevase suveülikooli, elava ajalehe, näituste, kõnevõistluse, seinalehega. Korraldasime kohtumisõhtu teiste eesti üliõpilastega, kes sel ajal Kääriku väljaehitamisel töötasid. Laagrist võttis osa Boris Kolker, kes oli kevadel Kišinjovi Ülikooli lõpetanud. Tema diplomitöö interlingvistika alal, esimene Nõukogude Liidus, oli tehtud Paul Ariste juhendamisel. Boris Kolker kandis suveülikooli loengutel ette peatükke sellest mahukast uurimusest. Enamikule meist kujutas kuuldu endast esimest kokkupuudet interlingvistikaga. Tutvusime teoreetiliste küsimustega, kõige erinevamate keeleprojektide ajalooa, saime ettekujutuse asjade võimalikust arengust tulevikus. Tegime hoolega märkmeid, et kuuldu edaspidi ise kasutada. Suveülikoolis pidasid loenguid ka meedik dotsent A. Vaitilavičius Vilniuse Ülikoolist, keeleõpetaja E. Mozerts Lätist, eesti esperantistid.

Ülikooli esperantoringi liikmetest hakkasid mitmed juba üliõpilaspõlves esperantot õpetama. Professor Ariste, kes algaastatel

seda ülikoolis ise tegi, usaldas 1959. aasta sügisel selle ülesande minule. Ajaloo-Keeleteaduskonna dekaan kirjutas Ariste sellesisulisele avaldusele, et õppetöö võiks organiseerida ühiskondliku töö korras. Tegingi seda kolm aastat. Eksamineeris muidugi Ariste ise.

Meie jaoks ei jäänud Paul Ariste lihtsalt särava isiksuse näiteks. Tutvus ja koostöö temaga vormis meid, noori inimesi, ja kujundas paljuski meie hoiakuid. Ma ei kõnele siin pelgalt tema poolt äratatud huvist keeleteaduse vastu, mis tänaseni saadab paljusid meist. Meile avaldas sügavat muljet tema nooruslik uudishimu, huvi kõige maailmas toimuva vastu, tema laiad teadmised mitte ainult omal erialal, vaid kogu kultuurivallas. Taipasime, et lugupidav sõbralik suhtlemine üliõpilastega ei madalda mingilgi kombel kujuteldavat pjedestaali, millel õppejõud seisab. Ka omal erialal oli meil väljapaistvaid professoreid – Karl Eichwald, August Vaga, Juhan Aul –, kellest me väga lugu pidasime, kuid keda me ka pisut pelgasime ja kelle kõrval, hoolimata õppejõu sõbralikkusest, me alati mingit vaimset seisusevahet tajusime. Professor Ariste nägi igaihes meist noort huvitavat inimest, võimalikku tulevast isikupärast kolleegi, kelle edasise käekäigu vastu ta alati huvi tundis ja kelle edusammude üle ta siiralt rõõmustas. Kuigi ma pärast ülikooli lõpetamist Harkus töötades Paul Aristet harva kohtasin, hoidis ta end ühiste tuttavate kaudu minu tegemistega kursis ja saatis mulle sageli tervisi, õnnitledes mind nii kandidaadikraadi kaitsmise kui ka abiellumise puhul. Jäime ikka kõik tema lasteks.

Zenonas Sabalys, Šiauliai linna aukodanik:

Esimest korda kohtasin Paul Aristet 1957. või 1958. aastal, kui Tartu ülikoolis tähistati mingit tähtsat juubelit. Mis eesmärgil ma tookord Tartus olin, ma praegu ei mäleta. Üliõpilaspõlves meeldis mulle õppevaheaegadel rännata Balti liiduvabariikides ja kohtuda oma sõprade, esperantistidest üliõpilastega. Ka tookord kohtusin TRÜ esperantistidega, tutvusin geograafiatudeng Mart Vabariga, kellega me hiljem 1958. aastal teise üliõpilaslauupeo ajal Riias koos läti üliõpilastega otsustasime hakata korraldama Balti esperantistide suvelaagreid (BET).

Selle esimese Tartu-sõidu ajal tegid esperantistid-üliõpilased mulle ettepaneku tutvuda polüglotist akadeemiku Paul Aristega. Rõõmustasin selle üle väga. Professor kutsus mind koos mõne eestlasega ülikooli kõrval asuvasse kohvikusse ja kostitas meid

kohviga. Ta ütles: vaadake, millised inimesed siia on kogunenud – kirjanikud, luuletajad, kirjanduskriitikud, näitlejad; nad suitsetavad kõvasti ja joovad kohvi, lobisevad kirjandusest, kunstist ja muust sellisest. Pärastpoole läks meie väike seltskond ühte peahoone ruumi, kus pidi toimuma esperantistide koosolek. Imestasin, miks professor ei ole ametlikul juubeliaktusel, vaid jalutab meiega, noortega, ringi. Ta seletas, et kõik, mida tal ametlikult teha tuli, on juba tehtud, ja nüüd meeldib talle rohkem viibida leedu üliõpilaste ja tema sõprade seltsis. Märkasin, et ta kannab kaasas raamatuid. Seejärel toimus esperantistide koosolek ja ma nägin imestusega, et professor õnnitles seal üht üliõpilast tema sünnipäeva puhul. Hiljem seletasid sõbrad mulle, et professor peab alati oma üliõpilaste sünnipäevi meeles ja kingib neile sel puhul raamatuid. See oli mulle eluks ja tööalaseks karjääriks hindamatu õppetund. Juhtides ettevõtteid ja panka ei unustanud ma professori eeskuju: õnnitlesin oma alluvaid alati sünnipäeva puhul ja kinkisin neile vastavalt oma võimalustele vähemalt lilli.

Koosoleku järel vestlesime professoriga kahekesi mingis auditooriumis. Teadsin, et ta räägib paljudes keeltes, ja küsisin, kas ta ka leedu keelt kõneleb. Professor vastas, et seda mitte, siiski saab ta paljust aru. Ta küsitles mind Leedumaa, üliõpilaste elu, kultuuri, teaduse, noorsoo kohta. Mind rõõmustas, et nii tuntud teadlane minust huvitub. Jutustasin talle palju, kuid siiski – üliõpilane on ikkagi üliõpilane ega tea kõike.

Minu teine kohtumine professoriga toimus umbes aasta pärast ja oli veel imepärasem. See juhtus 1959. aasta lõpul. Meie üliõpilasgaskoor Kaunase Polütehnilisest Instituudist kavatses sõita kontserdireisile Tartusse, Tallinna ja Leningradi. Mind saadeti varem kohale kontserte ette valmistama. Selleks sõitsin Tartusse ja tulin ülikooli peahoonesse. Vestibüülis uurisin teadetetahvleid, otsides meeskoori harjutamiskohta. Äkitselt tundsin, et keegi meesterahvas paneb selja tagant käed mulle silmadele. Arvasin, et keegi eksis või et mõni mu sõpradest tahab mind üllatada. Pöörasin end järsult ringi: heldene jumal, minu ees seisis professor Ariste! Rohkem kui aasta järel tundis ta mu ära! Tervitasime teineteist südamlikult. Ta aitas mul leida koha, kus meeskoor proovi tegi. Järgmiseks päevaks kutsus ta mu jälle "kirjanduslikku" kohvikusse.

Juba meie esimesel kohtumisel tutvustas ta mulle soome-ugri keelerühma: sinna kuuluvad mitte ainult ungarlased, eestlased, soomlased, vaid ka põhjapoolsed ja muud rahvad ning ta jutustas, et tal on üliõpilasi ka nende autonoomsetest liiduvabariikidest. Hiljem, olles ise tehnikainimene, lugesin meelsasti artikleid soome-ugri keelte

kohta mitmetes leedu ja üleliidulistes ajalehtedes ning ajakirjades. Mul oli väga hea meel, kui paljude aastate eest mu vanad eesti sõbrad, Tartu Ülikooli vilistlased, kinkisid mulle venekeelse Paul Ariste juubeliväljaande, kust leidsin palju huvitavat meie armastatud professori kohta. See toimus Tallinnas, Paul Aristele pühendatud näitust külastades, vist tema 75. juubelisünnipäeva puhul. Kui ma ei eksi, asus väljapanek Eesti Teaduste Akadeemia raamatukogus.

Professor on mulle meelde jäänud väga elava, energilise, heatujulise, optimistliku, emotsionaalse inimesena, Eesti ja eesti keele patrioodina, noorte sõbrana.

Eestindas Lembe Laanest (Hallop)

L I T E R A T U R O

HISPANAJ KOPLOJ

Jüri Talvet

La hispana poezio de la dudeka jarcento okupas laŭ opinio de multaj kritikistoj unu el pli altaj pozicioj de Eŭropa poezio. Ni bone konas grandajn majstrojn de hispana lirika tradicio: Federico García Lorca, Juan Ramón Jiménez, Antonio Machado, Luis Cernuda, Rafael Alberti, Pedro Salinas, Vicente Aleixandre, Blas de Otero kaj aliajn. Tio ne estas nur famo de la poezia tradicio de modernaj tempoj – en Hispanio oni ĉiam havis grandajn poetojn. Memorigu la nomojn de Juan Ruiz el la dekkvara jarcento; San Juan de la Cruz, Santa Teresa, Luis de Góngora, Lope de Vega, Calderón de la Barca el la tielnomita Ora Jarcento kaj la baroka periodo; José Espronceda de romantikaj tempoj kaj Gustavo Adolfo Bécquer, la senperan antaŭulon de moderna poezio. La forto de tiu grandioza tradicio estas en tio, ke hispanaj poetoj neniam perdis koneksojn kun la popola literatura tradicio, la senfunda fonto de inspiro.

En la hispana popola poezio ni havas grandegan varion de formoj, kiel ekzemple famaj romancoj, arabaj zeheloj, viljancikoj kaj multaj aliaj. Inter tiuj popolaj formoj de poezio ni trovas ankaŭ tielnomitajn koplojn (*coplas*).

La koploj mem havas diversajn formojn, pro tio estas sufiĉe malfacile difini ilian esencon. Estas opiniate, ke koploj havas paralelojn en popolaj poeziaj tradicioj de aliaj landoj, kiel ekzemple kun rispetoj (*rispetti*) kaj kanzonoj (*canzoni*), storneloj (*stornelli*) kaj strambetoj (*strambetti*) en Italio, distihonoj en Grekujo, manoj (*mani*) en Turkio, hokuoj (*hokku*) en Japanio. Kaj ke ankaŭ ekzistas multaj similaj karakteraj linioj inter koploj kaj popola poezio de ĉinoj.

Ĉiuj menciitaj formoj de popola poezio rilatas al malnovaj popolaj ritualoj. Tiel koploj estis uzitaj en serenadoj, precipe okaze de Majaj kaj Somermezaj festoj. Sekve koploj estis parto de kamparanaj ritualoj kaj tra jarcentoj posedis folkloran karakteron. Ĝis komenco de la pasinta jarcento oni kantis koplojn akompane al dancoj. Oni povis aŭdi kanton, kiam gitaroj silentiĝis kaj samtempe dancistinoj ankoraŭ daŭrigis iliajn movojn.

Kompare kun romanoj kaj viljancikoj oni povis koplojn avantaĝe tre simple memori kaj improvizi novajn formojn. Eĉ tute maledukitaj homoj povis krei novajn koplojn.

Unu ĉefa formo de koploj estis segidiljoj (*seguidillas*), kvarliniaj versoj, en kiuj la dua kaj la kvara linio estas pli kurta ol aliaj. Ekzemple:

*La iglesia se ilumina,
cuando du entras
y se llena de flores
donde te sientas.*

La preĝejo lumiĝos,
kiam vi eniras
kaj pleniĝos de floroj,
kie vi sidas.

aŭ:

*Tus ojos y los míos
se han enredado
como las zarzadoras
por los vallados.*

Plektiĝis viaj kaj miaj
okuloj
kiel sovaĝaj rozoj en
arbustoj.

Kelkaj segidiljoj estas pli longaj je tri aldonaj linioj. La formon oni probable kreis en Seviljo. Ekzemple:

*Desde que tu ausentastes,
sol de los soles,
ni los pájaros cantan
ni el río corre.
!Ay, amor mio!
ni los pájaros cantan
no corre el río.*

Kiam mankas al mi vi,
la suno de sunoj,
nek birdoj kantas,
nek fluas riveroj.
Ho, karulino!
nek birdoj kantas,
nek fluas riveroj.

Kelkaj koploj estis kreitaj en Asturio, kiu – kiel ni scias, estas unu el plej praaĝaj regionoj de Hispanio, kiun araboj ne povis konkeri. Tiuj koploj estas konservintaj senteman kaj malĝojan nuancon de popolpoezio. Ekzemple:

*Al cantar de las aves
mi amor dormió.
!Ay, mi Dios, quién supiera
lo que soñó!*

Kiam kantis birdoj,
mia amo ekdormis.
Ho, mia Dio, kiu dirus,
pro kio ĝi sonĝis!

La dua ĉefa formo de koploj estas kvartetoj (quartetos). Ili estas versoj kun ok silaboj kaj kvar linioj.

*Jaléate, cuerpo bueno,
que te vas aniquilando
con los fríos del invierno
y el calor del verano.*

Dancu, mia belulino,
ja vi difuzi komencas
kun vintra malvarmo
kaj varmega somero.

Kiel oni vidas, la kvartetoj estas ofte seriozaj kaj realaj en ilia enhavo.

Koploj havas ankaŭ trian formon, kiu estas nomita soleoj (*soleos*). La formo estas precipe disvastiĝinta en Andaluzio, kaj – kiel ni povas supozi – inter tre malriĉaj homoj. Soleoj esprimas senton de soleco kaj profundan malĝojon. Ekzemple:

*Clareando viene el día,
ya lo avisa la corniz.
Adiós, prenda de mi vida.*

Jam la tago klariĝas,
tion perdriko anoncas.
Adiaŭ, ĝojo de vivo mia.

aŭ:

*Ya yo me voy a morir.
Gitanos de la Cava,
venid y llorad por mi.*

Jam mi iras morti.
Ciganoj de la Cava,
venu kaj ploru pri mi.

La tematiko de koploj estas tre varia: oni povas trovi lulilajn kantojn, ekleziajn kantojn, kantojn de soldatoj kaj ministoj, eĉ de ŝtelistoj kaj rabistoj. Kelkaj koploj estas dediĉitaj al urboj kaj urbetoj de Hispanio. Ofte tiaj koploj posedas precipan ĉarmon. Ekzemple:

*!Qué gusto es en Zaragoza
oir un niño cantar,
con la bandurria tocando,
si serena la noche está!*

Kia ĝojo estas, kiam kantas
junulo en Zaragozo,
kune la voĉo de tamburino,
kiam estas serena la nokto!

Sendube la plej vasta temo de koploj estas amo. Certe la nuancoj de amo en koploj povus kontentigi ankaŭ la plej postuleman vortaron de Stendhal pri la temo. Ekzemple:

*Yo creí que era la luna
la que estaba en el balcón.
Yo creí que era la luna,
y era la luna y el sol.*

Mi kredis, ke tio estis luno
tie sur la balkono.
Mi kredis, ke tie estis luno,
sed estis la luno kaj la suno.

*!Ole con ole, graciosa!
Parece tu cuerpecito
una botella de gaseosa.*

Ole, belulino gracia!
Via korpinjo kiel botelo
de soda akvo ŝajnas.

*El candil se está apagando,
la alonza no tiene aceite.
No te digo que te vayas.
No te digo que te quedas.* Kandelos estas estingiĝanta,
oleon mankas la lampo.
Ne diros mi, ke vi foriri devu.
Ne diros mi, ke vi apud mi restu.

*A mí de me da muy poco
que un pájaro en la alamea
se pasée de un árbol a otro.* Tio estas por mi sensignifa,
se sur la poploj
pasas birdo de un' arbo al alia.

*Por dondequiera que yoy,
parece que te voy viendo.
Es la sombra de querer
que me viene persiguiendo.* Egale, kie mi iru,
ŝajnas, ke mi vidas vin.
Tio estas la ombro de amo,
kiu venas sekvi min.

*Dices que me quieres poco,
pues este poco es bastante.* Oni diras, ke via amo ne estas
multa,
sed mi kun tia malmulte
kontentiĝos.

*Ya que, de semillas chicas
nacen árboles muy grandes.* Ĉar de semoj malgrandaj
arboj tre grandaj naskiĝos.

La unuan kolekton de koploj kunmetis la verkistino Fernán Caballero en la jaro 1859. La kolekto de Rodríguez Marín el 1882 enhavis jam 8000 koplojn.

LA TAGO SEN VI

La tago sen vi
 estas tago sen feliĉo,
 sensuna tago –
 vana tago.
 La tago sen vi
 estas tago sen feliĉo,
 tago sen amo
 kaj malgaja.

PÄEV SINUTA

Päev sinuta
 on päev õnneta,
 päev päikeseta –
 tühi päev.
 Päev sinuta
 on päev õnneta,
 päev armastuseta
 ja kurb.

HORO DE KORO

Ardas en kameno karboj,
 mildaj viaj okuloj kaj manoj.
 Tra la fenestro mi vidas
 al branĉoj falantan neĝon ...
 Horo de kvieto,
 horo de muziko,
 horo de la kora muziko.

SÜDAME TUND

Hõõguvad kaminas söed,
 õrnad su silmad ja käed.
 Läbi akna näen
 okstele langevat lund ...
 Vaikuse tund,
 muusika tund,
 südame muusika tund.

Liidia Pettai tradukis 28.12.2004 el: Virve Soovik-Uuetoa luulekogust
 „Üksainus elu – üksainus Maarjamaa. Valik luulet 1969–1989“. Tallinn,
 1990

ANEKDOTOJ

Revizoro demandas en frenezulejo kuraciston:

"Pro kio iu paciento eskalstaras en la koridoro?"

"Li imagas, ke li estas 500-vatta elektra ampolo."

"Pro kio vi ne pelas lin en sian ĉambron?"

"La koridoro estas tro malluma kaj bedaŭrinde ni ne havas tiom
 fortan ampolon."

*

Ĉiĉerono montras en revolucimuzeo al ekskursantoj la skeleton de la
 heroo Ĉapaev.

Oni demandas: "Sed al kiu apartenas tiu malgranda skeleto apud li?"

"Tio estas Ĉapaev en la infaneco."

*

Amikoj inter si:

"Kie vi kolektis fungojn?"

"Sur la balkono de la najbaro."

"Kiujn fungojn li kulturis tie?"

"Li ne kulturis, nur sekigas ilin."

*

Joĉjo: "Patro, kiu estas pesimisto?"

Patro: "Filjo, pesimisto estas la homo, kiu ne kuraĝas melki bovinon, timante, ke lakto povas esti jam tiam acida."

*

Fraŭlino diras al ginekologo:

"Mi estas graveda jam la kvaran monaton, sed mia ventro ne estas grandiĝinta."

"Ĉu vi estas manĝinta apelsinojn?"

"Ne. Ĉu tio estas necesa?"

"Jes."

Post kelkaj monatoj la fraŭlino plendas:

"Mi manĝas ĉiutage apelsinojn, tamen mia ventro estas malgranda kiel antaŭe."

"Sed, kara fraŭlino, ĉu vi estas iam dorminta kun iu viro?" demandas la kuracisto.

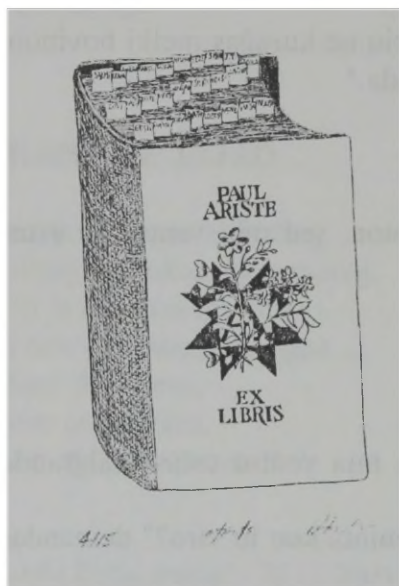
"Neniam. Ĉu tio estas necesa?"

Tradukis Enn Ernits

V A R I A J O J

EKSLIIBRISED PAUL ARISTE PERSONAALKOGUS

Heino Räm

Eesti Kirjandusmuuseumi Paul Ariste personaalkogus on käsikirjad, memoriaalraamatukogu ja eksliibrise kollektsioon. Rohkesti on selles tema enda rahvaluule üleskirjutusi.

Paul Ariste oli pikka aega agar eksliibrise koguja. Alustanud 1936. aastal kunstikoguja ja kunsti-ajaloolase Julius Genssi õhutusel, omandas ta kunstnike kingitustena ja vahetustena arvukalt kunstiliselt väärtuslikke ja eesti kultuurilooga seotud eksliibriseid. 1967. aastal kinkis ta oma hästi korrastatud kogu muuseumi arhiivraamatukogule. Selles oli siis üle 1900 lehe erine-

vaid eksliibriseid. Hiljem täienes kollektsioon kingituste näol, mis lisati kogule. Praegu on siin 2080 lehte. Kartoteek annab andmeid omanike ja kunstnike kohta. See aitab kogust kiiresti leida soovitud töö. Omanikest on kõige enam Paul Ariste enda ja Paul Amburi lehti. Tema eksliibrise kollektsioon Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogus on tänuväärne võimalus möödunu emotsionaalseks tajumiseks ja mõtestamiseks.

Kaks kolmandikku eksliibristest on kodumaise päritoluga. Välismaistest raamatumärkidest on kõige rohkem vene, läti ja soome eksliibriseid.

Paul Aristele on valmistatud seitse erinevat eksliibriseid 25 lehel. Neist kaks varasemat on omaniku tellitud.

Hando Mugasto 1936. aastal loodud eksliibriseid on toleaege harrastuse ja traditsioonide väljenduseks. Seda puulõiketehnikas ja kolmes erinevas värvivarjundis omanikumärki on kaheksal lehel, neist üks kavand itaalia pliiaansi tehnikas. H. Mugasto eksliibrisekunsti

on peetud väga isikupäraseks, lakooniliseks ja leidlikuks. Kunstnikul olid Paul Aristega eriti lähedased suhted.

Teise eksliibrise tegi Paul Aristele 1938. aastal Ott Kangilaski. Kolleksioonis on näha selle töö valmimisjärgud. Siin on pliiatsivisand ja neli erinevat tušijoonistust ning kaks valmis-eksliibrist kogujast koos keelejuhiga.

Kingitusena on saadud ülejäänud viis erinevat eksliibrist.

Kunstnik Kaljo Põllu 1965. aastal tehtud eksliibrisel on Toomemäe motiivid (akvatinta), teisel, 1973. aastal valminud lehel aga ülikooli aula (kliše?).

Grigori Lotmani 1978. aastaga dateeritud eksliibris on kuuel lehel eri toonides (metsotinto). David Bekker (Odessa) on oma töö seostanud *Universitas Tartuensis*'e 350. aastapäevaga (1982). Oforttehnikas ornamentikaga raamatukaant kujutava omanikumärgi autor on selgitamisel.

Paul Ariste eksliibrised näitavad vaatajaile tema põhimõtteid ja väärtushinnanguid.

URALAJ LINGVOJ KAJ GENTOJ*

AN = angla nomo; FR = franca nomo; RU = rusa nomo; PIV = nomo en la Nova Plena Ilustrita Vortaro de Esperanto (2002); LL = nomo en la TTT-eja "Landoj kaj lingvoj de la mondo" de Bertilo Wennergren; PR = nomo propralingve.

Uralaj lingvoj. Lingvofamilio, al kiu apartenas la lingvoj finn-ugraj kaj samojedaj. Ĝia parenceco kun aliaj lingvofamilioj estas nepruvita kaj eventuale nepruvebla; precipe la hipotezo pri la parenceco kun la altajaj lingvoj (ekzemple la turka) ne estas science pruvita, malgraŭ ke ĝi ofte aperas en popularaj verkoj. La uralaj gentoj (popoloj) estas tiuj parolantaj uralajn lingvojn – la lingva parenceco ne signifas parencecon biologian aŭ kulturan. La urala pralingvo dividiĝis antaŭ

ses mil jaroj, eble multe pli frue. Tial la finn-ugraj kaj samojedaj lingvoj estas malsimilaj, kaj ankaŭ ekzemple la finnoj kaj hungaroj, kies lingvaj prapatroj disiĝis antaŭ eble kvar mil jaroj, parolas lingvojn tiom malsimilajn kiel la germana kaj persa. AN Uralic languages FR langues ouraliennes RU ural'skie jazyki PIV Ural- LL –

Samojedaj lingvoj. Grupo de uralaj lingvoj parolataj en Rusujaj tundro kaj tajgo. AN Samoyedic languages FR langues samoyèdes RU samodijskie (samoedskie) jazyki PIV samojed- LL –

Nenecoj. Samojeda gento de ĉ. 30.000 homoj, el kiuj ĉ. 85% parolas la nenecan lingvon. AN Nenets (Yurak Samoyed) FR Nenets (Samoyède yourak) RU nenec PIV – LL – PR néneć'

Enecoj. Samojeda gento de ĉ. 200 homoj, el kiuj ĉ. duono parolas la enecan lingvon. AN Enets (Yenisey Samoyed) FR Enets (Samoyède ienisseï) RU ènec PIV – LL – PR enet'

Nganasanoj. Samojeda gento de ĉ. 1.000 homoj kiuj parolas la nganasanan lingvon. AN Nganasan (Tavgi, Avam) FR Nganasan (Samoyède tavgui) RU nganasan PIV – LL – PR ŋanësan

Selkupoj. Samojeda gento de ĉ. 4.000 homoj, el kiuj ĉ. 50% parolas la selkupan lingvon. AN Selkup (Ostyak Samoyed) FR Selkoup (Ostiak-Samoyède) RU sel'kup PIV – LL – PR söl'qup

Finn-ugraj lingvoj. La pli granda grupo de la uralaj lingvoj, al kiuj apartenas la lingvoj hungara, finna, estona k.a. AN Finno-Ugric languages FR langues finno-ougriennes RU finno-ugorskie jazyki PIV finn-ugr- (kun ĝusta difino sub "finn/o"; sed kun la formo "finn(o)-ugra" kaj malĝusta difino sub "ugr/o") LL –

Sameaj (laponaj) lingvoj. Grupo de finn-ugraj lingvoj parolataj de la sameoj (laponoj). Ili estas tiel malsimilaj, ke apenaŭ eblas paroli pri unusola "laponaj lingvo", kiel oni ofte faras en popularaj verkoj; ekzistas ankaŭ pluraj skriblingvoj. Distingeblas ĉ. dek sameaj lingvoj, sed iliaj parolantoj estas etne konsiderataj nur unu popolo.

Sameoj (laponoj). Finn-ugra gento de 50.000 ĝis 80.000 homoj, loĝantaj en Laponujo (nordaj Norvegujo, Svedujo kaj Finnlando kaj nordokcidenta Rusujo). El ili ĉirkaŭ duono parolas la sameajn lingvojn. AN Sami, Saami, Lapp FR Lapon RU saami PIV lapon-, same- LL Lapon-, Same- PR (nordsamee) sápmelaš. La sameoj mem preferas "sam-" anstataŭ "lap(on)-" ankaŭ en aliaj lingvoj.

Balt-finnaj lingvoj. Grupo de finn-ugraj lingvoj parolataj ĉirkaŭ la norda kaj orienta Balta Maro. Ili ne parenkas al la baltaj lingvoj

(litova, latva), kiuj apartenas al la familio hind-eŭropa. AN Finnic languages, Baltic-Finnic languages FR langues balto-finnoises RU pribaltijsko-finskie jazyki PIV – LL –

Finnoj (suomoj). *La ĉefgento loĝanta en Finnlando. La finnan lingvon parolas ĉirkaŭ 5 milionoj da homoj en Finnlando kaj la najbaraj landoj. Ankaŭ la svedlingvajn finnlandanojn oni ofte konsideras finnoj.* AN Finn FR Finnois RU finn PIV finn-, suom- LL Finn- PR suomalainen (homo), suomi (lingvo). Plej multaj finnoj, inkluzive la esperantistojn, ne postulas, ke oni uzu la radikon "suom-" alilingve. – *En Svedujo oni agnoskis kiel minoritatan lingvon ankaŭ apartan nord-Svedujan formon de la finna nomatan meänkieli ("nia lingvo").*

Estonoj. *La finn-ugra ĉefgento loĝanta en Estonujo. La estona lingvo havas ĉ. 1.200.000 parolantojn.* AN Estonian FR Estonien RU èstonec PIV eston- LL Eston- PR eestlane (subst.), eesti (adj.)

Kareloj. *Finn-ugra gento de ĉ. 130.000 homoj, loĝantaj ĉefe en Rusuja Karelujo. Parolas la karelan lingvon, kiu havas plurajn skriblingvajn normojn. En Rusuja Karelujo oni uzas ankaŭ la finnan kiel skriblingvon; en Finnlanda Karelujo oni parolas nur la finnan.* AN Karelian (Carelian) FR Carélien RU karel PIV karel- LL Karel-uj- (regiono) PR karjalaine

Vepsoj. *Finn-ugra gento de ĉ. 13.000 homoj, loĝantaj en nordokcidenta Rusujo; parolas la vepsan lingvon.* AN Veps, Vepsian FR Vepse RU veps PIV – LL – PR vepś-

Ingroj. *Finn-ugra gento de ĉ. 800 homoj, loĝantaj inter Sankt-Peterburgo kaj Norda Estonujo. Parolas la ingran lingvon. En Ingrujo oni parolas ankaŭ aliajn balto-finnajn lingvojn, precipe la finnan.* AN Ingrian FR Ingrien RU iĵorec PIV – LL – PR inker-

Vodoj. *Finn-ugra gento, el kiu kelkdek ankoraŭ parolas la vodan lingvon.* AN Votic, Vote FR Vote RU vodskij PIV – LL – PR vad'd'alain

Livoj. *Finn-ugra gento loĝanta en Livonujo, parto de Latvujo kaj Estonujo. El ili kelkdek en Latvujo ankoraŭ parolas la livonan lingvon.* AN Livonian FR Live RU liv PIV livon- LL – PR liiv-

Volgaj lingvoj (finn-ugraj). Komuna nomo por la lingvoj de la mordvoj (mordovoj) kaj marioj. AN Volgaic languages FR langues finno-ougriennes de la Volga RU volĵskie jazyki PIV Volg- (rivernomo) LL –

Mordvoj (mordovoj). *Finn-ugra gento de 1.100.000 homoj, loĝantaj en Mordvujo (Rusujo) kaj en la ĉirkaŭaj regionoj. El ili ĉ. 70% parolas la mordvan lingvon, kun du relative malsimilaj dialektoj, la*

erza kaj la mokša, rigardeblaj kiel du apartaj lingvoj, ĉar iliaj parolantoj ne interkompreniĝas. AN Mordvin FR Mordve RU mordvin, mordovec (kolektive mordva; adj. mordovskij) PIV mordv- LL Mordv- PR erza, mokša

Marioj. Finn-ugra gento de 650.000 homoj, loĝantaj en Mariujo (Rusujo) kaj en la ĉirkaŭaj regionoj. Eble 500.000 el ili parolas la marian lingvon. AN Mari, Cheremis FR Tchérémis, Mari RU mariec PIV mari- LL Mari- PR mar-

Permiaj lingvoj. Branĉo de la finn-ugraj lingvoj, inkluzivanta la lingvojn de la udmurtoj kaj komioj. AN Permic languages FR langues permiennes RU permskie jazyki PIV permi- (geologia termino devenanta de tiu regiono) LL –

Udmurtoj. Finn-ugra gento de 750.000 homoj, loĝantaj en Udmurtujo (Rusujo) kaj en la ĉirkaŭaj regionoj. El ili 70% parolas denaske la udmurtan lingvon. AN Udmurt, Votyak FR Votiak, Oudmourte RU udmurt PIV udmurt- LL Udmurt- PR udmurt

Komioj. Du finn-ugraj gentoj loĝantaj en Komiujo (Rusujo) kaj en la ĉirkaŭaj regionoj: la komi-zirjanoj (350.000, el kiuj ĉ. 70% parolas la komi-zirjanan lingvon), kaj la komi-permianoj (150.000, el kiuj ĉ. 70% parolas la komi-permianan lingvon.) AN Komi, Zyryan; Permiak FR Zyriane, Komi; Permiak RU komi, komi-zyrjan; komi-permjak PIV komi- LL Komi- PR komi

Ugraj lingvoj. Grupo de finn-ugraj lingvoj inkluzivanta la hungaran, la ĥantan kaj la mansan lingvojn. Du ĉi-lastajn kune oni nomas ob-ugraj lingvoj (laŭ la rivero Obo). AN Ugric languages FR langues ougriennes RU ugorskie jazyki PIV ugr- (kun fantazia difino) LL – hungaroj. *La plej granda gento finn-ugra. La hungara lingvo havas ĉ. 15 milionojn da parolantoj en Hungarujo kaj najbaraj landoj.* AN Hungarian (kelkfoje Magyar) FR Hongrois RU vengr PIV hungar-, madjar- LL Hungar- PR magyar ĥantoj. *Finn-ugra gento de ĉ. 20.000 homoj en okcidenta Siberio. El ili ĉ. duono parolas la ĥantan lingvon.* AN Khanty, Ostyak FR Ostiak, Khanti RU ĥanty PIV ĥant- (ne kiel kapvorto, sed sub "ugr/o") LL – PR hanti [ĥ-] mansoj. *Finn-ugra gento de ĉ. 7.000 homoj en okcidenta Siberio. El ili ĉ. duono parolas la mansan lingvon.* AN Mansi, Vogul FR Vogoule, Mansi RU mansi PIV mans- (ne kiel kapvorto ĉi-sence, sed troviĝas sub "ugr/o") LL – PR maańsí

Plej gravaj ne-Esperantaj fontoj: Johanna Laakso (red.), Uralilaiset kansat (WSOY, 1991); Jaakko Anhava, Maailman kielet ja kielikunnat (Gaudeamus, 1998); Robert Austerlitz, Uralic languages (en la verko The Major Languages of Eastern Europe, red. de Bernard Comrie, Routledge 1990); Uralic languages, en The New Encyclopaedia Britannica, 15-a eldono (Macropaedia, sub "Languages of the World"); Péter Hajdú (red.), Les Peuples ouraliens (Corvina Kiadó 1980); V. N. Jarceva (red.), Lingvističeskij ènciklopedičeskij slovar' (Sovetskaja ènciklopedija 1990).

Dankon al Sergio Pokrovskij por komentoj!

* Kopiita el: www.suri.ee de Finn-ugra Infocentro. Tie videblas bona geografia mapo pri la traktitaj finn-ugraj popoloj.

GAJNINTOJ DE LA KONKURSO „KANNEĴ“, 1985

Protokolo

Scena arto: ĉefpremio „Kannel“ de la publiko juĝita al Marina Korotj (Poltava)

I premio kaj medalo:	Ljudmila Titova, Leningrad	(solkantado)
	Olena Kopistjanska, Lvov	„
	Ruti Kamla, Tartu	„
	Ensemblo „Eterna muziko“, Leningrad-Lesnoje	(kantado)
	Ensemblo de EK „Ondo“ (de Austra Pumpure), Liepaja	„
	Tamara Andrejeva, Leningrad	(aktorado)
	Boris Tokarev, Moskvo	(originala muziko)
I premio:	Igor Ĉeban, Kiŝinev	(kantado)
	Aleksandra Verĥova, Ĉkalovsk	„
	Ensemblo de EK Ternopol	„
	Koruso „Kaja“, Kriisa	„
	Latva unuigita koruso	„
	Liana Vaitkeviūtė	(deklamado)
	Teatra trupo de EK Odesa	(aktorado)
	Olena Kopistjanska, Lvov	(originala muziko)
	Ensemblo de EK „Pordego Ora“, Kiev	(literatur-muzika komponaĵo)
II premio:	Eŭgeno Markov, Ĥarkov	(kantado)
	Virina triopo el Kiev	„
	Ingrida Ĉirvinskaitė	(deklamado)
	Valev Kruusalu	„
	Tamara Kovalenko/Endel Ojasild	(aktorado)

	Olena Kopistjanska	(originala poezio)
	Olga Korotenko	„
	Igor Ĉeban	(prezentado de instrumenta muziko)
	Andrei Gvozdyrev	„
	Ensemblo de EK Palanga	(dancado)
	Komuna ensemblo, Leningrad/Vitebsk	„
III premio:	A. Radajev	(kantado)
Laŭda premio:	Maŝa Birjukova	(kantado)

Kolektaĵoj:

I premio kun medalo: Virve Ernits (koloraj poŝtkartoj pri birdoj)

85 08 10

Ĵurio:

M. Linnamägi
M. Lineckij
R. Skudiskienė
B. Rozenfelde

Tartua Esperanto-Societo 90, 03.04.2004

1-a vico: Velta Lokk, Ester Barkala, Valve Petti, Ede-Mall Puskar, Ruti Kamla,

Raivo Kangur (blindulo), Hilja Sarapuu, Kalju Lillepuu, Aldo Kals (blinda d-ro pri historio)

2-a vico: Argo Alp, Ahto Kaljusaar, Anne Valk, Tõnu Hirsik, Ester Pütsepp, Fred Neeme, Jüri Homenja, Edda-Merike Pelt,

3-a vico: Aleksei Torm, Enn Ernits, Lydia Lindla, Valev Kruusalu, Madis Linnamägi

4-a vico: Arvi Seeba, Olaf Langsepp, Aare Metsamärt, Lehho Jõumees, Karl Nõmvoja

L. Pukk '87

Interlingvistiko 1885. Laine Pukk, 1987.
Graafiline leht (9,5 x 13 cm)
Eesti interlingvistilise mõtte 100. aastapäevaks
Artajo por la 100-a datreveno de la Estonia interlingvistika
pensado